

Juliol 2025
 #591
 5 €

#591

5 €

EDITA
La Directa SCCL
Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona
Tel.: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
directa.cat
Dipòsit legal: B 16982-2016
ISSN 3081-4634
ISSN edició impresa 3081-4626

La *Directa* s'imprimeix a Lerigraf SL,
C. de la Premsa, 2, Alcoletge, Lleida.

Aquesta publicació intenta escriure
amb un llenguatge no racista, no sexista
i no androcèntric.

La *Directa* no comparteix necessàriament
les idees expressades als articles d'opinió.

La *Directa* ha rebut enguany una subvenció
de la Generalitat de Catalunya, que
representa menys d'un 5% del pressupost
de la cooperativa.

General:
directa@directa.cat
Redacció Catalunya
redaccio@directa.cat
Redacció País Valencià
paisvalencia@directa.cat

Edició
Eloi Latorre
Correcció
Miriam Tijani
Coordinació web
Gemma Garcia, Jesús Rodríguez,
Ester Fayos, Txell Rigol
i Albert Alexandre
Coordinació País Valencià
Ester Fayos
Administració i subscripcions
Jordi Vilaró Donat
Coordinació de fotografia
Victor Serri
Coordinació d'art
Pau Fabregat
Comunicació
Carla Benito
Xarxes socials
Anaïs Borràs
Publicitat i distribució
Míriam Blàzquez
Coordinació d'audiovisuals
Marta Pérez

Coordinacions de la revista:
Sota focus
Jesús Rodríguez
Sobiranes
Guillem Martí i Tere Alberó
Fórmules
Txell Rigol i Pau Fabregat
Decreixement
Txell Rigol
Indirecta
Mariana Cantero
Vincles
Ester Fayos
Rebost
Giuseppe Savino, Sara Romero
i Jordi Garcia
La central
Victor Serri
Internacional
Albert Alexandre, Oriol Andrés,
Berta Camprubí i Joan Mas
L'entrevista
Gemma Garcia i Giuseppe Savino
Ideari
Adrián Crespo i Eloi Latorre
Imperdibles
Eloi Latorre
De memòria
Júlia Mas i Eloi Latorre
Pensament
Adrián Crespo
Accents
Gemma Garcia i Jesús Rodríguez
Caplletra
Miriam Tijani
L'espina
Carlos Villafranca

Hi han col·laborat:

Portada:
Irene Pérez

Textos:
Meritxell Rigol
Ester Fayos
Andrea Arnal
Isaura Simas Pereira
Virginia Soler (Birch)
Javier Guzmán
Paula Quílez Relano
Giuseppe Savino
Ainhoa Lérida
Raúl Zibechi
Anaïs Borràs
Eloi Latorre
Cèlia Puchol Saura
Albert Alexandre
Oriol Corcoll Arias
Sílvia González

Fotografies:
Tomeu Coll
Victor Serri
Ainhoa Lérida
Katy Ventura
Miquel Muñoz

Il·lustracions:
Irene Pérez
Elisenda Casabona
Meritxell Garriga
Sara Marcos
Ferran Coves
Pepepué
Sònia Ros

FE D'ERRADES

A la secció “Imperdibles” del
número 590, la imatge ressenyada
no correspon al llibre del qual es
parla a l'article. La imatge correcta
hauria estat aquesta:

En el suplement *Dones Entre
Lluites*, publicat el juny de 2024,
s'afirmava que a la cooperativa
Arran de Terra no hi havia dones
als espais directius, informació
extreta del Balanç Social de
la XES, però inexacta, ja que
aquesta entitat compta amb una
representació horitzontal i, per
tant, no hi ha espais directius.

Extrema dreta, parlem-ne

La *Directa* sempre ha volgut ser un mitjà de referència en l'anàlisi i la investigació de l'extrema dreta. Avui aquesta ideologia ha fet el salt a les institucions i és present en els debats públics gràcies als mitjans generalistes i les xarxes socials. Això ens obliga a fer preguntar-nos com hem d'abordar aquest escenari.

El 25 de juny, durant l'Assemblea General Ordinària de la cooperativa, vam presentar algunes de les conclusions a les quals ha arribat el Consell Periodístic de la *Directa* sobre aquesta qüestió. L'òrgan conformat per professionals de la comunicació sòcies de la cooperativa considera que, sense deixar d'investigar l'extrema dreta als carrers, s'han de capgirar les narratives d'aquesta ideologia quan es refereix a temes com la inseguretat, per convertir allò que són malestars en benestars.

Alhora, assenyala que cal investigar les vinculacions entre els partits ultradretans internacionals i els dels Països Catalans i com es financen uns i altres.

Just en acabar l'assemblea, vam tenir la sort de comptar amb una taula rodona en què van participar l'activista i investigadora antiracista Florencia Brizuela, la comunicadora del col·lectiu Pantube Helena Sardà i la directora de *La Marea*, Magda Bandera, sobre com informar amb mirada antifeixista. I en línies similars, en aquest número de juliol publiquem un suplement que s'acosta a l'extrema dreta des de l'humor.

Les fórmules són múltiples. Algunes, potser encara, per explorar. Però el que és segur és que no callarem.

Albert Alexandre
Redactor de la *Directa*

Biodiversitat e “interessos su

Eines paralitzades, incompliments normatius i l'aposta per “compensar” danys, en lloc d'evitar-los, desprotegeixen hàbitats i espècies, fins i tot en espais naturals protegits pel seu especial valor ecosistèmic

TEXT: MERITXELL RIGOL
IL·LUSTRACIÓ: IRENE PÉREZ

enterrada per periors"

A la Segarra, uns 30 per hectàrea. A les Garrigues, més de 500. 190 de mitjana a les comarques de Ponent. La població de conills està descontrolada i multiplica els danys en camps de conreu. Més gent caçant-ne i més eines per caçar-los no han revertit l'enorme perjudici d'aquest creixement en la producció tant de cereals com d'arbres fruiters. La resistència als virus és un dels factors que més s'esmenta per explicar la plaga. I les respostes se centren en el que és més evident: la sobre població. Però Joan Vázquez, president de la Institució de Ponent per a la Conservació i l'Estudi de l'Entorn Natural (IPCENA), adverteix que és un error deixar fora del focus d'atenció tot el que ja no es veu, o no prou, a les zones afectades: guineus, àligues cuabarrades, ducs, serps blanques o fagines -llista d'una tirada. “En espais agroforestals naturalitzats, els depredadors conviuen amb les preses i hi ha regulació; on el conill s'ha fet molt fort és on s'ha conreat del primer al darrer metre de territori”, exposa.

Els terrenys agrícoles i els prats són, juntament amb les aigües continentals, els hàbitats en què la davallada d'individus de fauna salvatge és més gran. A Catalunya, es calcula en un 40 % en dues dècades, segons les dades publicades a inici d'any per l'Observatori del Patrimoni Natural de la Generalitat. És l'únic territori de l'Estat que calcula l'índex Planeta Viu (LPI, per les sigles en anglès), reconegut per l'ONU com una guia per fonamentar la presa de decisions polítiques en l'àmbit de la biodiversitat. La davallada mitjana del nombre d'individus d'espècies salvatges al territori català és d'un 28 % en només dues dècades. Implica la pèrdua d'un de cada quatre individus.

A escala mundial, la diversitat biològica -la diversitat dins de cada espècie, entre espècies i d'ecosistemes- cau a un ritme sense precedents. És un dels límits de seguretat planetària traspassats i, al costat de l'escalfament del clima, un indicador central de la pressió sobre els sistemes dels quals depenen les nostres condicions de vida, directament vinculades a una natura amb les peces necessàries per pol·linitzar, purificar l'aigua i l'aire, prevenir fenòmens extrems, controlar l'erosió del sòl o regular plagues. “Biodiversitat vol dir equilibri, i si falta una peça, potser no passa res, però si en van faltant, no s'aguanta”, explica Vázquez.

La ciència ha diagnosticat que l'actual crisi de biodiversitat és la “sisena extinció massiva” que ha tingut lloc en la història de la Terra. Però, a diferència dels episodis passats, causats per esdeveniments naturals, com impactes d'asteroides o erupcions volcàniques, l'actual és “impulsada per l'activitat humana. És un procés en curs i encara som a temps de mitigar-ne les conseqüències, si s'emprenen accions contundents i globals”, remarca l'ecòloga Anna Traveset, investigadora de l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats (CSIC-UIB).

NO ÉS EL MATEIX DECLARAR PROTEGIT QUE PROTEGIR
El canvi en els usos del sòl de les darreres dècades, que ha comportat una reducció de l'àrea dels espais naturals i seminaturals i el deteriorament i fragmentació dels ecosistemes, és al capdamunt de les causes d'aquesta situació. S'hi afegeixen la contaminació de l'aire, l'aigua i el sòl, les alteracions en rius i llacs -com les preses i la captació d'aigua-, la sobreexplotació amb la pesca i la caça, les espècies exòtiques invasores, la inten-

A les Garrigues hi ha més de 500 conills per hectàrea. L'increment d'aquesta espècie en alguns llocs és una mostra de desequilibri en la biodiversitat.

La davallada mitjana de la població d'animals salvatges al territori català ha estat d'un 28% en dues dècades, el que implica la pèrdua d'un de cada quatre individus

sificació de l'agricultura en unes zones, combinada amb l'abandonament de terres agrícoles en d'altres, i l'escalfament global.

El consultor ambiental Josep Maria Mallarach, membre de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides i de Polítiques Ambientals de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN), adverteix que, davant la crisi de biodiversitat, les polítiques de conservació de la natura són una part “rellevant, però petita” de les accions públiques per aturar la davallada i, encara més, revertir la tendència. “El més important és que les polítiques sectorials -les agràries, turístiques, urbanístiques, o hidrològiques- deixin de destruir la biodiversitat”, remarca. De fet, així es desprèn de la COP15, del 2022, conferència de les Nacions Unides que va aprovar l'estratègia mundial Kunming-Montreal -l'equivalent a l'Acord de París en l'àmbit de la biodiversitat-, que fa èmfasi en les causes subjacents de la crisi: les derivades dels patrons de producció i consum. Per ara, però, les

accions de conservació de la natura són l'aposta parcial a què es redueix, de manera activa, el compromís de preservar hàbitats i espècies. L'eficàcia que tenen davant la davallada, però, és dèbil, segons adverteixen diverses expertes consultades. Fins i tot, en els espais naturals que s'ha decidit aixoplugar sota figures de protecció específiques. Una decisió que no s'explica per “una qüestió estètica, sinó per una funció ecològica, que és una funció de seguretat”, remarca Aitana de la Varga, investigadora del Centre d'Estudis de Dret Ambiental (CEDAT) de la URV.

Catalunya té gairebé un terç del territori sota figures de protecció natural. Ara bé, el reconeixement legal no es tradueix automàticament en protecció. Sergi Herrando, investigador del Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF) de la UAB i coordinador científic del càlcul de l'LPI, remarca que no es pot restar valor al fet de disposar d'un sistema ampli d'espais protegits perquè, sense, l'estat de la biodiversitat ►

► seria “molt pitjor”. Alhora, destaca que, malgrat la protecció d’una part significativa del territori, no s’observa una recuperació de, com a mínim, les espècies de les quals es tenen dades: 321 espècies de papallones, ocells, mamífers, amfibis, rèptils i peixos d’aigües continentals. “Això ens diu que el que està passant no es pot resoldre només dient que una part del territori està protegit, amb una sèrie d’elements legislatius que permeten fer-hi determinades activitats i altres no”, exposa Herrando.

El Consell de Protecció de la Natura (CPN), òrgan consultiu de la Generalitat en la matèria, ha advertit que bona part dels espais protegits no han estat proveïts de les eines necessàries per desplegar la funció per la qual es van crear. Més enllà de comptar amb una designació perimetral, la meitat dels espais naturals de protecció especial (parcs, reserves i paratges) no disposen d’un Pla de Protecció del Medi Natural, un instrument “indispensable”, tal com es recorda des del CPN. S’eleva per damunt del 80 % els que no tenen una altra eina de planificació que les expertes en protecció del patrimoni natural entenen bàsica per encarar la seva funció; i que, a més, és obligatòria d’acord amb la llei estatal de biodiversitat: els plans rectors d’ús i gestió. Dels divuit espais naturals de protecció especial que hi ha a Catalunya, només tres en disposen (Aiguestortes, el Cap de Creus i Montgrí-Medes), segons dades facilitades pel CPN. “És una mancança que implica anar actuant sobre la marxa, de manera reactiva, i fa més difícil que les mesures de conservació siguin efectives, cosa que ha d’afegir-se a la manca d’inversió cronificada i que encara no s’ha pogut posar al dia de les necessitats”, detalla el president del Consell, el naturalista i ornitòleg Miquel Rafa. La suma dels dos factors explica, segons l’expert, que “fins i tot dins dels parcs naturals, perdem biodiversitat i sistemes naturals saludables”.

ESPAIS NATURALS FORA DE PLA

El Departament de Territori del govern català indica que tots els espais naturals protegits amb òrgan de gestió de la Generalitat (parcs i consorcis) estan en procés d’elaborar planificacions estratègiques i que preveu tenir-les aprovades abans del final d’aquest any. “Parcs com el dels Aiguamolls de l’Empordà o el del Cadí han complert quaranta anys sense la planificació que legalment haurien de tenir”, lamenta Josep Maria Mallarach, qui,

El mes d’octubre es va declarar un incendi a la zona del Torrent de Muro, a l’Albufera de Mallorca, afectada de fa anys de les extraccions d’aigua dolça que tenen impacte en la biodiversitat. | **TOMEU COLL**

A Catalunya, més del 80% dels espais naturals d’especial protecció no compten amb un pla rector d’ús i gestió, obligatori per llei. Una mancança que “fa actuar de manera reactiva”

alhora, destaca que d’altres sí que n’han elaborat, però que en la fase d’informació pública [obligatòria en el procés d’aprovació] “s’han bloquejat”. Des del CPN s’assenyala també que, al fet de ser procediments “feixucs”, s’hi afegeix la “pressió de molts grups contra les mesures de conservació”.

A Catalunya, els resultats de conservació de la biodiversitat del sistema d’espais naturals no s’avaluen des de fa dues dècades. La darrera anàlisi, a càrrec, precisament, de Mallarach, fou promoguda per la Institució Catalana d’Història Natural, filial de l’Institut d’Estudis Catalans. Va mostrar que entre un terç i la meitat dels espais naturals protegits amb gestió activa i dades de seguiment suficients havien empitjorat l’estat de conservació dels elements patrimonials que n’havien motivat la declaració, des de l’any en què aquesta va fer-se fins al 2003. De la resta d’espais naturals protegits, la gran majoria, no se’n van poder extreure conclusions per manca de dades.

El diagnòstic de “falta de múscul” per garantir una protecció efectiva als espais naturals es repeteix al País Valencià: “Declarar figures de protecció implica obligacions que les administracions han de posar en marxa, però sistemàticament no es fan plans de gestió ni un seguiment de l’estat de conservació, i això provoca una cadena d’incompliments”, afirma l’advocada Ana de Sousa, que forma part de la Xarxa d’Advocats i Advocades per a la Defensa Ambiental (RADA, segons les sigles en castellà). És un “dèficit crònic”, assevera al seu torn Toni Muñoz, coordinador de l’àrea de conservació del Grup balear d’Ornitologia i Defensa de la Natura (GOB), en el cas de les Illes.

La sobrepressió turística i recreativa és un dels impactes ambientals més creixents que es detecten als espais protegits i davant dels quals diverses expertes troben a faltar una regulació suficient. També, coincideixen en el fet que el seguiment de la biodiversitat i les mesures per a la conservació solen ser ►

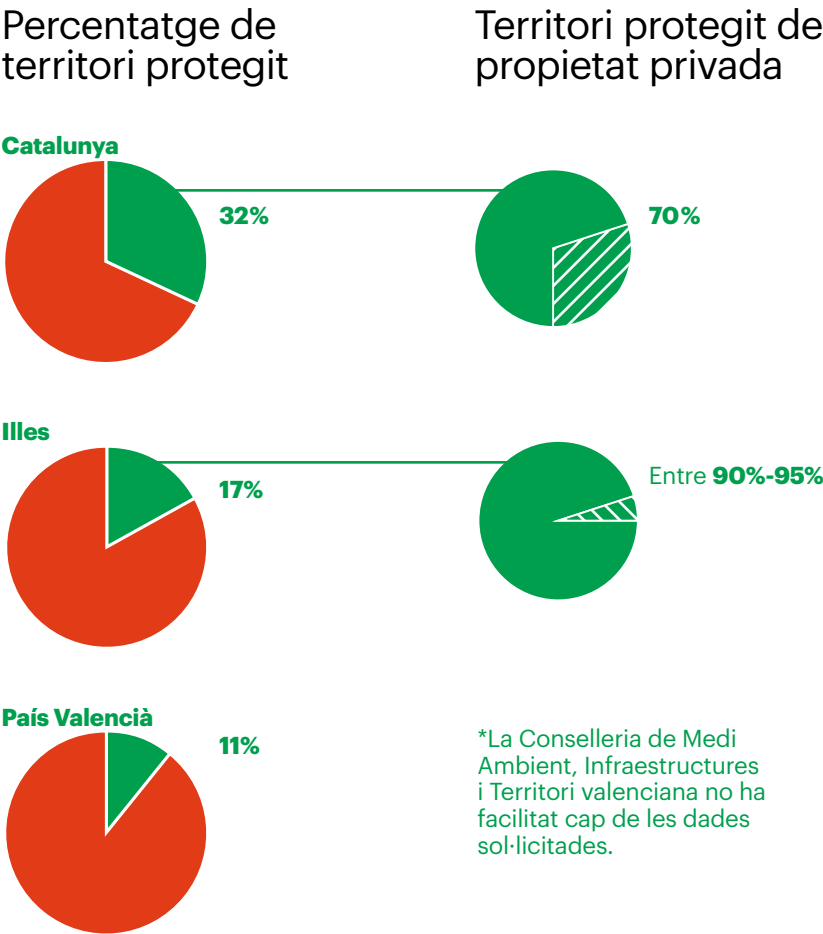

Cap de Creus, un pla d'usos amb molts equilibris

Tenir un document que estableix la regulació dels usos professionals, recreatius i científics no sembla una gran fita, però ho és en el cas d'un espai protegit. “Veu la llum després de gairebé quinze anys” i d'un “intens procés participatiu”, va destacar la consellera catalana de Territori, Habitatge i Transició Ecològica, Silvia Paneque, el 30 de maig, en anunciar que el parc natural del Cap de Creus comptaria amb un Pla rector d'ús i gestió (PRUG). Xavier Vizcaíno, membre de l'entitat IAEDEN - Salvem l'Empordà, recorda que el 2017 va tenir lloc el primer intent d'aprovar-ne una proposta del personal tècnic del parc i la Generalitat, que qualifica de “valenta”, i que els ajuntaments implicats van tombar. “La por que el tornessin a fer caure es veu reflectida en el PRUG que s'ha acabat aprovant”, valora Vizcaíno, qui als anys noranta va coordinar la campanya per declarar el parc natural. El PRUG, que es començarà a aplicar aquest mateix estiu, limita la presència de motos d'aigua, la pesca recreativa, prohibeix festes en vaixells i incrementa la vigilància al parc. Si bé Vizcaíno reconeix que garanteix mesures significatives respecte a les que hi havia, lamenta, alhora, que la pressió dels sectors amb “drets d'usos adquirits” ha derivat

en una “regulació de mínims” per la protecció marina. El director del parc, el biòleg Ponç Feliu, reconeixia en una entrevista a RAC1 que la massificació arriba a nivells que fa necessari dotar el parc d'una eina que permeti regular activitats en un entorn fràgil. Tot i reconèixer l'esforç, per IAEDEN ha faltat “voluntat política”: “S'ha imposat la por davant de sectors que han tingut una presència constant a despatxos, amb advocats i amenaces d'impugnació i de dur-ho als tribunals”, es detalla des de l'entitat. I, parlant de sectors, concreten: el de la nàutica, les motos d'aigua, la pesca submarina i la pesca recreativa. A l'altre extrem, el sector de la pesca professional i els centres d'immersió han donat suport, en general, a regulacions de protecció de la biodiversitat més rígides. Segons l'entitat ecologista, n'ha resultat una normativa “tremendament complicada” per evitar prohibir activitats com les motos d'aigua, la pesca amb canya i la submarina recreativa al conjunt del parc. “Són objectius que, judicialment, no eren impugnables, però han fet mesures a mida d'uns usos adquirits per no ofendre massa, i a la pràctica complica moltíssim la feina dels agents rurals”, valora Vizcaíno.

FONTS: Departament de Territori, Habitatge i Transició Ecològica de la Generalitat de Catalunya; Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural del Govern Balear; Subdirecció General del Sistema Integrat d'Informació sobre la Biodiversitat del Ministeri per la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic del Govern espanyol.

L'Ajuntament de Llinars del Vallès preveu rebaixar la protecció del Pla Morató, hàbitat de diverses espècies protegides, com el falcó pelegrí.

La posada en marxa de l'Agència de la Natura de Catalunya està encallada des del 2020 per la pressió del sector agroforestal, des del lobby País Rural fins a Revolta Pagesa

► actuacions amb un suport econòmic feble dins la gestió dels espais naturals, malgrat ser-ne la raó de ser. “Els comptes que es demanen als gestors dels parcs naturals no són els resultats d’una conservació, sinó més aviat els de les activitats que s’hi duen a terme, malgrat que la missió d’un espai protegit no és fomentar les economies locals; això és un a més a més”, denuncia Mallarach, qui fou el primer director del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa. Aquest expert remarca també que aconseguir eficàcia en termes de conservació requeriria dotar de més capacitat d’incidència els òrgans gestors dels espais naturals perquè, en les condicions actuals, a la pràctica, resulten ser mers “òrgans informadors”.

L’Albufera de Mallorca fa una dècada que es degrada de manera accelerada per la sobreexplotació de les surgències d’aigua dolça. Fa dues dècades es va duplicar la canonada que n’extreu per abastir urbanitzacions a la costa. “El creixement de l’ocupació de sa platja de Muro ha estat continuat; ni es va preveure el dèficit hídric, ni s’ha avaluat més tard l’impacte”, critica Toni

Muñoz. En zones de canyet espès, ara hi ha llacunes sense vegetació. La salinització de la zona humida està fent que deixi de ser el preuat hàbitat que era. La direcció del parc natural n’ha alertat repetidament a la conselleria responsable -amb colors polítics diferents al capdavant-, però no hi ha hagut resposta per revertir-ho. Des del GOB es denuncia que la manca d’informació científica sobre la conservació dels espais naturals és una situació “perversa”, que dificulta denunciar la pèrdua de biodiversitat i corregir la pressió dels interessos que passen per damunt del patrimoni natural.

ECOSISTEMES ESQUINÇATS

Entre Cardedeu (Vallès Oriental) i Llinars del Vallès (el Baix Montseny) hi ha el Pla Morató, hàbitat de fauna protegida com l’àguila calçada, l’enganyapastors, el falcó pelegrí, el tòtil, el gripau corredor, el mussol o la gralla. També s’hi ha detectat la papallona donzella violeta, que s’està extingint fora de les zones de muntanya per l’augment de temperatures, i fins a un miler d’es-

pècies. La zona va ser catalogada com a àrea d'especial protecció de la biodiversitat i del paisatge agroforestal fa dues dècades, al Pla General d'Ordenació Urbana, però l'Ajuntament de Llinars del Vallès preveu rebaixar-ne la protecció i requalificar-lo com zona urbanitzable. En un futur pròxim, pot ser que el que s'hi trobi sigui un supermercat, instal·lat a la parcel·la d'activitat econòmica que hi preveu el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM) en tràmit. Aquest planejament possibilita urbanitzar el voltant de la riera d'Alfou, de manera que es crearia un continu urbà amb Cardedeu.

“No és tan greu la quantitat d'hectàrees que volen asfaltar sinó el fet que tallen els camps i el bosc, que actuen de biocorredor entre el Montseny i el Montnegre”, exposa Eduard Nus, membre de l'entitat El Gaig de Llinars. La declaració ambiental estratègica emesa per la Generalitat sobre el POUM és favorable a condició, entre altres, de suprimir la previsió del sector del Pla Morató. Els col·lectius que s'hi oposen no veuen clar que l'Ajuntament l'apliqui. Com recorda Aitana de la Varga, investigadora del Centre d'Estudis de Dret Ambiental de Tarragona (CEDAT) i professora en dret ambiental i administratiu de la URV, les avaluacions ambientals no són vinculants: “Qui decideix, fent cas o no a l'avaluació d'impacte ambiental, és l'òrgan substantiu, que és el que té la competència per autoritzar l'activitat o projecte”.

Preservar i restaurar l'anomenada infraestructura verda, els connectors entre espais naturals, seminaturals i altres elements ambientals per tenir una xarxa ecològicament funcional, és el que preveu la normativa estatal des del 2021. Tanmateix, diverses fonts n'assenyalen l'incompliment. El novembre de 2024, Ecologistes en Acció va presentar al govern català un requeriment per “inactivitat” davant l'obligació de desenvolupar l'estratègia d'infraestructures verdes, i, a causa de l'absència de resposta, preveu interposar un recurs al TSJC. “Sense recuperar la connectivitat del sistema d'espais naturals no es pot aspirar a frenar la pèrdua de biodiversitat”, defensa l'organització. De fet, així ho reconeix la llei de creació de l'Agència de la Natura de Catalunya (ANACAT), aprovada, i estancada, des de fa cinc anys.

L'ANACAT havia de ser una eina per agilitzar i impulsar les polítiques de protecció i restauració del patrimoni natural i la biodiversitat, però s'ha convertit en un símbol del xoc de prioritats que les frena. El seu àmbit d'actuació previst és el territori inclòs al Pla d'Especial Interès Natural (PEIN): més d'un milió d'hectàrees terrestres i 85.000 marines. I, també, l'espai corresponent a infraestructura verda. L'ANACAT ha quedat blocada per la pressió que han exercit agents com la patronal Foment del Treball Nacional o l'entitat País Rural, fundada l'any 2020. Impulsada per l'excalcalde de Vic, Josep Maria Vila d'Abadal, s'ha autoerigit en portaveu de la “Catalunya buidada”, però en bona part representa els interessos del negoci de l'explotació forestal. També el moviment Revolta Paguesa ha pressionat per aturar la posada en marxa de l'ANACAT i exigeix que el sector primari tingui més pes en el consell de direcció.

Entre les prioritats que les entitats conservacionistes, i també el CPN, consideren que ha de tenir l'Agència, hi ha la d'adquirir espai protegit en què hagi empitjorat la conservació des que es va declarar la protecció. L'adquisició pública de terreny és la línia que ha de seguir també el Conservatori del Litoral, una altra eina vertebral per la conservació de la natura i la biodiversitat prevista des del 2020, amb l'aprovació de la llei de protecció i ordenació del litoral. Els objectius que planteja són salvaguardar i recuperar la part del litoral més amenaçada per la urbanització i l'artificialització, a partir de la compra pública del sòl, i revertir la degradació del patrimoni natural costaner. Com en el cas de l'ANACAT, el marc normatiu preveia que el Conservatori del Litoral estigués constituït en un any des de l'entrada en vigor de la llei. Al setembre en farà quatre.

ELS USOS INDUSTRIALS GUANYEN TERRENY

Frenar la fragmentació dels ecosistemes xoca amb la creixent ocupació de terrenys rústics per a usos industrials, tant al País Valencià com a les Illes com a Catalunya. “Tenim una biodi- ►

Montseny, “reserva de la biosfera” desprotegida sota una llei de 1977

Mesures per reduir la sobrefreqüentació i per blindar zones que requereixen una gran protecció són a primera línia del que la Coordinadora per la Salvaguarda del Montseny (CSM) defensa que ha d'establir el futur pla de protecció del Parc natural del Montseny. A inicis de juny ha començat el període de participació que ha de dur a actualitzar el marc de protecció del massís, que es basa en una llei de l'any 1977. La regulació aprovada el 2008, que havia ampliat el perímetre del parc natural més de 1.700 hectàrees i doblat l'espai de reserva natural interior, va ser anul·lada pel TSJC arran d'un recurs contenciós administratiu de l'empresa Polígon Industrial de Can Sedó (PICSA), propietària de la presa de Santa Fe del Montseny. El Tribunal Suprem va ratificar la sentència el 2017, per no haver inclòs l'avaluació d'impacte ambiental. “Que caigués el pla ha permès que PICSA pugui fer tots els moviments que ha volgut vinculats al manteniment de la seva activitat sense tenir els tècnics del parc al damunt, i ha servit perquè

altres propietaris puguin fer-ho també: s'han asfaltat camins i obert establiments turístics que un pla de protecció pot impedir”, resumeix Rocío Barceló, membre de la CSM. Tombar el pla de protecció s'ha traduït també en anys d'augment de projectes urbanístics i massificació del Montseny. El Consell de Protecció de la Natura va advertir el maig de l'any passat la necessitat d'una llei que amplii els límits del parc en sectors amb valor connectiu i el doti de més protecció. Aquesta llei és la que permetria la màxima protecció per algunes de les seves àrees més valuoses ecològicament, com ara boscos madurs. La recomanació no ha prosperat. Agafant-se a l'oportunitat que hi ha damunt la taula, la CSM defensa que amb el nou pla de protecció cal garantir mesures de suport a l'agricultura i la ramaderia extensiva, “fonamental per al bon estat de conservació”, remarca Barceló. El que cal frenar, considera, és la reconstrucció de masies per obrir cases de turisme rural: “Al contrari dels ramats, no ajuden a gestionar el bosc”.

El recurs de “compensar” els danys, quan l’avaluació ambiental detecta que no es poden corregir, és freqüent. Toni Muñoz, del Grup Balear d’Ornitologia, ho qualifica de “pagar per destruir”

► versitat molt elevada pel clima i perquè tenim molt de camp, i això s’està girant com un mitjó: s’estan industrialitzant milers d’hectàrees amb bona qualitat ambiental a tot l’Estat”, alerta Ximo Estellé, tècnic de defensa ambiental del Grup d’Estudi i Protecció dels Ecosistemes Catalans (GEPEC). A tall de mostres, menciona la macroplanta d’elecfoil de la companyia Lotte Energy a Mont-roig del Camp (el Baix Camp), el Polígon Industrial Catalunya Sud entre Tortosa i l’Aldea, al Baix Ebre –on centenars d’hectàrees de cultius d’oliveres i garrofers es perdran com a hàbitats–, o desenes de macroprojectes d’energies renovables, al límit d’espais Xarxa Natura 2000, amb un impacte per a la fauna, tal com destaca Estellé, “comparable a instal·lar-los dins”. “Sense connexió entre espais empobrim genèticament les poblacions, cosa que n’afavoreix l’extinció. I el fet és que en els connectors ecològics s’hi permet qualsevol cosa. No té cap sentit tenir protegit un terç del territori i que la resta sigui terra per cremar”, denuncia el tècnic.

L’aprovació, a inicis de juny, del decret per augmentar la resiliència del subministrament elèctric a Catalunya, amb el qual les instal·lacions d’energies renovables són declarades d’interès públic superior, preocupa l’ecologisme i la pagesia per la “indefensió” en què deixa els espais naturals, agraris i els terrenys declarats no urbanitzables. L’advocada Ana de Sousa destaca que, també al País Valencià, a diferència de quan va començar a emergir la tensió per la instal·lació de renovables en terreny rústic, el principi de precaució “s’abandona”, cosa que es tradueix en una pèrdua de sòl accelerada i, en l’afebliment de serveis ecosistèmics vitals que en depenen, com ara proveir aliments i conservar hàbitats.

El juny de fa un any es va aprovar el reglament europeu de restauració de la natura, que ha de forçar els estats a restaurar com a mínim un 20% dels ecosistemes terrestres i marítims de cara al 2030, i el 90% de cara al 2050. Sandra Carrera, directora de la Xarxa per la Conservació de la Natura, recalca que complir l’obligació demana, primer de tot, “deixar de destruir”.

AVALUACIÓ PER ATURAR O PER “COMPENSAR”?

Les avaluacions ambientals no són un mecanisme que permet fer prevaldre la protecció de la natura. El marc legal considera aquests pronunciaments “determinants”, però no pas “vinculants”, de manera que, davant de projectes que degraden o destrueixen hàbitats, les administracions fan una ponderació d’interessos i prioritzen els que consideren “superiors”, explica Meritxell Cotrina, advocada del Fons de Defensa Ambiental.

Per Cotrina, el “gran defecte” de la directiva europea d’hàbitats i la llei de patrimoni natural i biodiversitat, que la transposa a l’Estat espanyol, és que, malgrat que les conclusions dels informes d’impacte ambiental siguin negatives, queda una porta oberta a passar-hi per damunt: “Per raons imperioses d’interès general de primer ordre” es poden aprovar les actuacions amb mesures compensatòries. “Sembla una petita escletxa en la normativa, però d’aquesta manera s’hi han embotit molts projectes i vulnera el principi de prevenció que regeix el dret ambiental”, observa la lletrada.

El recurs de “compensar” els danys –quan l’avaluació ambiental detecta que no es poden corregir– és cada cop més freqüent, segons adverteixen diverses fonts entrevistades. Això, malgrat la dificultat de valorar la capacitat real de compensar la pèrdua. El responsable de conservació del GOB, Toni Muñoz, defensa que, amb les dades de la crisi de biodiversitat damunt

de la taula, resulta injustificable el plantejament de “pagar per destruir hàbitats de valor extraordinari”, com les praderies de posidònia o les zones humides.

Les compensacions pendents de la darrera ampliació de l’aeroport de Barcelona, fa vint anys, i l’estat de degradació del delta del Llobregat ha donat lloc a un dels vuit procediments d’infracció que la Comissió Europea té oberts a l’Estat espanyol per incompliments de les directives de protecció de la biodiversitat. El cas es va iniciar arran d’una denúncia de la Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural (Depana). Tot i això, la nova proposta d’ampliació de la infraestructura damunt de les reserves naturals de la Ricarda i el Remolar-Filipines, torna a recórrer al comodí de les compensacions. Jaume Grau, coordinador de

La proposta d’ampliació de l’aeroport del Prat damunt de les reserves naturals del Remolar i la Ricarda recorre al comodí de les compensacions.

| AXEL JOHN MIRANDA

biodiversitat d'Ecologistes en Acció, afirma que és impossible calcular les relacions ecològiques entre espècies que quedarien destruïdes: “Ni tan sols arribem a tenir un coneixement suficient per dir que podem recrear tot el que hi ha en un altre lloc, i tampoc ningú no pot assegurar que, a llarg termini, aquell ecosistema funcionarà. L'única certesa de les compensacions és que allò que acceptes destrossar ja no hi serà”, adverteix.

El Consell de Protecció de la Natura va emetre el 2021 un informe contrari a ampliar l'aeroport del Prat de manera que afecti espais protegits, i ara remarca que es manté vigent davant la darrera proposta presentada pel govern presidit per Salvador Illa. El cas omís al seu parer és la tendència: majoritàriament, les “recomanacions o indicacions més contundents” dels informes d'aquest òrgan consultiu, creat amb la llei d'espais naturals ara fa quaranta anys, “no s'han tingut en compte”, segons conclou una revisió del seu grau d'incidència els darrers anys a l'hora d'informar sobre qüestions de planejament urbanístic, territorial i sectorial.

Davant la davallada accelerada d'espècies, el president del CPN, Miquel Rafa, afirma que el camí duu a una “natura molt simplificada”: “Les espècies són les peces de la màquina, i si es perden, la natura no funciona, cosa que pot implicar que no funcioni el sistema de regulació dels boscos i del cicle hidrològic de les conques i rius”, exemplifica. Rafa recalca, alhora, que hi ha marge de maniobra si es restaura la natura i es deixa de destruir. També, ho condiciona a frenar la contaminació plàstica i -emfasitza- a instaurar de manera general l'agricultura ecològica. “El factor temps és important davant la pèrdua de biodiversitat”, alerta, “i la resposta massa lenta”. ●

L'Alta Garrotxa, interès patronal contra la “dinàmica natural”

El pla de protecció de l'espai natural de l'Alta Garrotxa, part de la Xarxa Natura 2000, és un dels pocs activats a Catalunya i pot quedar anul·lat. El 2021, l'Institut Agrícola Sant Isidre –pota de Foment del Treball Nacional que vetlla pels interessos empresarials agroalimentaris i forestals– va interposar un recurs al TSJC, que en una sentència de final de 2023 anul·lava aquesta eina de regulació i gestió. El motiu és advertir-hi una incompleta declaració d'impacte ambiental. La Generalitat de Catalunya, responsable del procediment d'avaluació ambiental, va recórrer contra la sentència al Tribunal Suprem i des del consorci de l'Alta Garrotxa s'està a l'espera de dictamen. Les al·legacions vinculades amb el contingut del pla i la manera com es va establir van ser desestimades.

Una novetat que introdueix el pla de l'Alta Garrotxa, que havia de ser el primer d'altres amb la mateixa orientació, és l'anomenada “dinàmica natural”: una pràctica que consisteix a establir una xarxa de reserves forestals destinades a la recuperació o restauració de tots els processos naturals (successió i pertorbacions naturals de la vegetació, herbivoria, depredació, descomposició, règim natural del foc, dinàmica hidrològica...), centrada prioritàriament en boscos madurs i d'alt valor. En declaracions a Televisió d'Olot, portaveus de l'Institut Agrícola Sant Isidre deien que el fet d'haver-hi unes zones que no es poden tocar “representa una pèrdua de possible aprofitament dels arbres”. El 90% de la superfície de l'Alta Garrotxa està coberta de boscos, majoritàriament de propietat privada (més del 90%). La

Generalitat, per intentar estalviar-se la judicialització davant la inquietud de les organitzacions de propietàries forestals, havia acceptat canviar la redacció final del pla de forma que la “dinàmica natural” quedés limitada al terreny públic. De totes maneres, el recurs de la patronal volia tallar de soca-rel la idea i evitar que es reproduïxi en altres territoris.

“Lluitaríem fins on calgués perquè tot el que significava de nou model de gestió dels espais naturals no prosperés”, fa constar en una nota al seu web l'Institut Agrícola arran de la sentència del TSJC.

En boscos i matollars, la caiguda d'espècies segons l'Índex Planeta Viu és menys accentuada que la mitjana, un 15%. Ara bé, des de l'Observatori del Patrimoni Natural, coordinat pel CREA, assenyalen que les poblacions d'animals forestals són un “objectiu prioritari”, perquè la pèrdua de la fauna s'hi ha accelerat i sospiten que hi “estan creixent les pressions”. “El bosc no és només una propietat privada, té a veure amb la salut dels ecosistemes i també amb la salut de les persones, i l'administració l'ha de poder regular per l'interès general”, exposa Jaume Grau, responsable de conservació natural i biodiversitat d'Ecologistes en Acció. Els boscos madurs són un 0,2% de la massa boscosa que hi ha a Catalunya i els que alberguen més biodiversitat. Tot i estar catalogats, Grau critica que fins ara el govern català “no ha tingut la capacitat de fer la protecció d'aquestes masses forestals”. “Alguns són públics, molts són boscos privats i, en ser privats, si no es canvia el nivell de protecció, poden ser explotats”, explica.

Poder transnacional enfront de la protecció d'hàbitats i espècies

Grans grups empresarials de sectors com l'energètic o l'agroalimentari s'organitzen en lobbies per estar presents en els fòrums internacionals de preservació de la biodiversitat, tot i que l'activitat que duen a terme és en bona part responsable de la seua destrucció. Des de l'ecologisme es reclama que es talle el finançament públic i el crèdit privat que reben

TEXT: **ESTER FAYOS**

Bayer-Monsanto, Shell Plc, Enel o Iberdrola. Són els noms d'algunes de les vint principals multinacionals responsables de la pèrdua de biodiversitat a escala global. La gran majoria són gegants transnacionals que operen als sectors de l'energia, la mineria o l'agroindústria. L'impacte que generen és extremadament desigual, tal com constata l'últim informe de la Plataforma Intergovernamental sobre Biodiversitat i Serveis dels Ecosistemes (IPBES): totes tenen seu al Nord global, però les seues activitats "generen greus afeccions ambientals i socials a les comunitats del Sud Global", assenyala el document. "Existeix una aliança internacional entre el sector públic i privat que bloqueja qualsevol canvi transformador cap a la sostenibilitat", afirma l'investigador en conflictes ambientals Marcel Llaveró, membre de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA) de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Una mostra d'aquest pacte no escrit la trobem a les cimeres mundials de biodiversitat (COP16), on s'esta-

bleix el full de ruta i el seguiment de les accions per frenar la destrucció dels hàbitats. A l'últimencontre, celebrat a finals de 2024 a Cali (Colòmbia), es van consensuar les aportacions econòmiques que cada país ha de fer al fons mundial de la biodiversitat per aconseguir destinar 400 milions d'euros a la protecció dels ecosistemes abans de 2030. Tanmateix, no es va acordar cap mesura per frenar l'activitat de les empreses més extractives ni tallar l'aixeta al finançament públic i privat que reben. "No hi ha voluntat de fer-ho perquè el creixement econòmic es presenta com a un interès superior, tot i que les inversions i subvencions a l'agroindústria, la pesca intensiva, la mineria o la indústria fòssil s'han d'acabar, tal com reconeix l'acord mundial de biodiversitat", destaca Celia Ojeda, coordinadora de l'àrea de biodiversitat de Greenpeace.

En la urgència de defensar la urgència d'eliminar els ajuts públics hi coincideix Victoria Reyes, investigadora de l'ICTA que ha liderat un estudi sobre els diners que l'administració ha concedit a sis sectors -agricultura, combustibles fòssils,

silvicultura, infraestructures, pesca i aquicultura i mineria- i els impactes de la seua activitat. Segons la recerca, aquests sectors reben entre 1,7 o 3,2 bilions de dòlars anuals en subsidis públics, mentre que els danys ambientals que generen s'estimen entre els 10,5 i 22,6 bilions de dòlars anuals. "Probablement, aquestes xifres subestimen la magnitud real, per la manca de dades exhaustives i sistemàtiques sobre els subsidis concedits", puntualitza Reyes.

El principal sector beneficiari d'ajuts públics, segons aquesta investigació, és el dels combustibles fòssils, que va rebre 7 bilions de dòlars en l'any 2022. Destaquen companyies com Shell Plc, petroliera amb seu a Londres responsable d'una cinquantena de conflictes ambientals per pèrdua de biodiversitat; la petroliera NNPC Limited (en aquest cas, una societat estatal nigeriana), l'energètica italiana Eni Group, o la multinacional estatunidenca de petroli i gas Exxon Mobil, segons dades de l'Atlas de Justícia Ambiental. Les espanyoles Iberdrola, Repsol o Naturgy també hi apareixen com a responsables. Tot i que no figuren al top ten de les

transnacionals més involucrades en la pèrdua de biodiversitat.

L'àmbit de l'agroindústria, la silvicultura i la pesca intensiva també és dels que més diners públics rep, tot i "ser dels principals motors de destrucció mediambiental i, a més, de desaparició de pobles indígenes i comunitats locals", denuncia l'experta de Greenpeace. Segons un informe de l'organització ecologista, elaborat amb les ONG Milieudefensie i Harvest, hi ha sis multinacionals agroindustrials clau en l'espoli dels ecosistemes: Bunge i Cargill, productores intensives de soja, cacau o blat; les processadores de carn JBS i Marfrig, i les productores i processadores d'oli de palma i fusta per a pasta de paper RGE i Sinar Mas.

CRÈDIT IL·LIMITAT

El finançament que possibilita l'activitat d'aquestes societats, però, no prové en exclusiva de l'erari públic. L'informe de Greenpeace denuncia que des de l'Acord de París de 2015, 27 entitats bancàries amb seu a la Unió Europea han finançat un total de 135 sectors o activitats econòmiques destructores d'ecosistemes naturals crí-

Protesta a Port Hancourt (Nigèria) per reclamar a la petroliera britànica Shell reparacions per la contaminació al delta del Níger. | **AMNISTIA INTERNACIONAL**

tics per al clima i la biodiversitat, com les selves de l'Amazònia o del sud-est asiàtic. En aquest sentit, el sector financer espanyol és el quart principal proveïdor de crèdit en l'àmbit europeu, i el desé a escala mundial, amb bancs com el Santander, el BBVA, CaixaBank, el Banc Sabadell i Abanca liderant el rànquing. Alhora, l'Estat espanyol és el desé país amb més empreses que contribueixen a la pèrdua de biodiversitat, si es té en compte la seu matriu, darrere dels EUA, la Xina, Indonèsia, el Brasil o Itàlia.

Al capdamunt de la llista de multinacionals amb crèdit d'entitats financeres espanyoles que apareixen a l'informe de Greenpeace hi ha Nestlé, Danone, Unilever, la mencionada JBS o Viterro. Ojeda denuncia la implicació d'aquestes companyies en la desforestació de selves tropicals: "Per exemple, JBS està destruint l'Amazònia per produir els pinsos amb què alimenten animals en macrogranges a escala global"; i els bancs, afegeix, "les financen sense tenir en compte els impactes ambientals que generen perquè els reporten grans beneficis". És per això que l'activista defensa una legislació eu-

ropea que aborde els fluxos financers associats a la destrucció dels hàbitats i limite les inversions privades.

Algunes de les beneficiàries del crèdit privat espanyol formen part de grans agrupacions empresarials "que actuen com a grup de pressió per a frenar qualsevol avanç o acord restrictiu amb la seua activitat", recalca Llavero. Alguns d'aquests lobbies són la coalició Business for Nature -de la qual formen part Nestlé, Unilever, Inditex, Ikea, Acciona o Iberdrola- o la Iniciativa Espanyola Empresa i Biodiversitat (IEEB), un consorci públicoprivat, impulsat pel govern espanyol i finançat amb fons europeus, que té entre les seves empreses adherides Endesa, Ferrovial, Naturgy o Iberdrola.

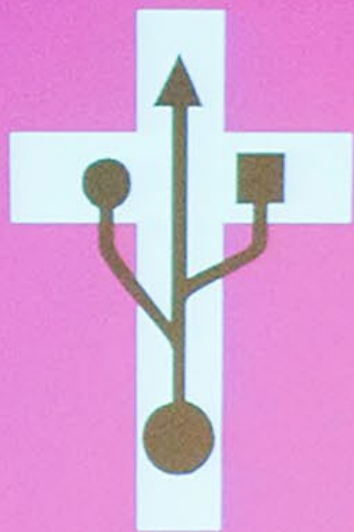
Ambdues agrupacions van tenir un paper actiu en l'última cimera de la biodiversitat, insistint en la creació "d'experiències de col·laboració públicoprivada per contribuir a mobilitzar el sector privat en la lluita contra la pèrdua de biodiversitat", tal com va reivindicar la mateixa IEEB en un comunicat, on assenyalava que més de 3.000 representants empresarials -2.000 més que la cimera anterior- van assistir-hi. En

Entre els grups de pressió hi ha Business for Nature (amb Inditex, Ikea, Acciona o Iberdrola) mentre que Endesa, Ferrovial o Naturgy formen part de la Iniciativa Espanyola Empresa i Biodiversitat

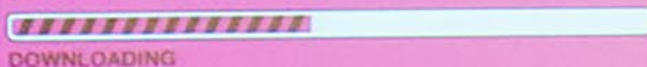
aquest sentit, Marcel Llavero fa èmfasi en el fet que "les empreses cada vegada hi participen més, però mai es mencionen en els acords o tractats". "És la seva manera d'intentar socialitzar la culpa del canvi climàtic o de la pèrdua de biodiversitat, tot i que realment són les que tenen gran part de la responsabilitat de tancar l'aixeta i d'aturar els conflictes ambientals", rebla.

Victoria Reyes hi coincideix i posa de manifest que el model econòmic actual necessita una "transformació urgent". Com a exemples, cita a Nova Zelanda, que ha eliminat els ajuts públics a la indústria pesquera

i els ha substituït per incentius amb criteris de sostenibilitat; o Zàmbia, que està redirigint subsidis agrícoles cap a pràctiques respectuoses amb la biodiversitat i el clima; o el Regne Unit, amb un sistema de pagaments per a serveis ecosistèmics al sector agrícola. Alhora defensa l'aplicació de polítiques "molt més restrictives", com l'eliminació de subsidis, regulacions estrictes sobre el comerç de productes que destrueixen ecosistemes, regulacions fiscals i comercials per penalitzar activitats destructores o incentius fiscals i financers per a pràctiques sostenibles. ●

*Esta es la red:
tomadla, creced
y multiplicaos*

SI QUIERES LIBRANTE DE LA SGAE **EXGAE**
www.exgae.net

Sobiranes

La plataforma Exgae, que
veu la llum l'any 2008 per
oposar-se al model de
gestió dels drets d'autoria,
és el germen de Xnet.

TECNOPOLÍTICA A CONTRACORRENT

TEXT: **GUILLEM MARTÍ**

Xnet és un col·lectiu nascut l'any 2008, que va alimentar l'eclosió del moviment 15M. Ha impulsat la defensa dels drets i la democràcia digital, la cultura i el programari lliure. Promou sistemes de filtració segurs per denunciar casos de corrupció, i s'oposa al control públic de la informació i al poder de les grans corporacions a la xarxa

Mentre començava a documentar-me sobre Xnet, l'antivirus Norton em va bloquejar l'accés al seu web. El va catalogar de "pàgina potencialment perillosa" i encara avui no m'hi deixa entrar. "URL: Blacklist," m'informava el *pop-up*. La coincidència no pot deixar de resultar significativa: un col·lectiu que desafia els poders tecnològics i institucionals és etiquetat de "perillós" per una empresa propietat d'una gran corporació estatunidenca com Gen Digital Inc. (anteriorment, Symantec Corporation). Encara estem investigant a què es deu, tot i que Maddalena Maddish Falzoni, una de les sòcies fundadores de Xnet i la seva especialista tècnica, en treu ferro: "tant de bo fos expressament, però no crec que siguem tan importants," bromeja.

Xnet és una mica difícil de definir: és una xarxa d'activistes, de gent de l'acadèmia, de hackers i d'especialistes en diversos camps que fa quasi dues dècades que toca moltes cordes de l'ecosistema digital democràtic, però que, sobretot, incomoda de forma decidida els poders establerts. Durant la seva llarga trajectòria ha actuat en àmbits com el foment de la neutralitat de la xarxa i la sobirania tecnològica, la llibertat d'expressió i lliure circulació d'informació a l'entorn digital i la lluita contra la corrupció o la governança ciutadana. Per entendre Xnet, ens diu Sergio Salgado, l'actual president nominal de l'associació, "cal entendre com entenem nosaltres internet: com una eina per combatre monopolis". "Fa disset anys lluitàvem contra el del copyright; avui són les big tech, els monopolis de la contractació pública o els polítics, que sovint també actuen com a monopolis", detalla. Aquesta evolució, per a la gent de Xnet, és del tot coherent: "Pot semblar que saltem de temes *techies* a la lluita contra la corrupció, però per nosaltres tot forma part de la mateixa guerra", apunta Salgado.

La ideologia que inspira Xnet parteix d'una concepció del digital com una oportunitat per repensar la democràcia i la governança. Tal com explica Simona Levi, una de les fundadores del col·lectiu, el seu model "no es basa ni en l'estructura vertical i autoritària tradicional, ni tampoc en l'horitzontalitat absoluta, ineficaç perquè no reconeix les diferències reals de temps, coneixements o compromís entre participants". El grup, en canvi, va apostar per una estructura de nodes, inspirada en l'arquitectura d'internet, amb lideratges distribuïts i federació de competències: cada node assumeix rols segons la seva expertesa o capacitat i col·labora amb altres on no lidera. "No cal perseguir el consens constant, sinó la coherència i la transparència en l'acció, i els processos s'interrompen només quan hi ha dissens clar", puntualitza Levi.

Xnet es defineix com un nucli flexible que activa xarxes temporals segons cada projecte. "Aquí no hi ha llocs, hi ha feina per fer i gent que la fa", resumeix Sergio Salgado, citant un passatge de la novel·la cyberpunk *Neuromantic*, de William Gibson. Així, es combina el treball tècnic remunerat amb activisme voluntari i s'impulsen "dispositius" concrets per posar a prova hipòtesis, sovint en forma de polítiques públiques, litigis estratègics o reformes legislatives. Aquesta filosofia de governança distribuïda també és al centre del postgrau en Tecnopolítica i Drets a l'Era Digital, que Xnet codirigeix des del 2018 -primer a la Universitat Pompeu Fabra i actualment a la Universitat de Barcelona.

"EL SEU NEGOCI NO ÉS LA NOSTRA CULTURA"

Primer conegut com a Exgae, el col·lectiu es va presentar públicament el 2008, tot i que els seus orígens es remunten al 2006. Tot va començar quan Simona Levi va produir un vídeo crític amb l'especulació immobiliària com a part d'una obra teatral vinculada al moviment V de Vivienda. Aquella iniciativa, pionera en la lluita pel dret a l'habitatge que comptava amb activistes com Ada Colau i Adrià Alemany, desembocaria en la creació de la Plataforma d'Afectades per la Hipoteca (PAH), l'any 2007.

El vídeo incloïa una escena impactant, enregistrada amb càmera oculta a l'oficina que havia obert l'Ajuntament de Barcelona per atendre casos d'assetjament immobiliari, on se suggeria a uns suposats denunciants que pressionessin la seva àvia perquè abandonés el seu pis. La peça, que també assenyalava entitats bancàries com La Caixa, va ser retirada de YouTube a petició d'aquesta entitat financera per presumpta infracció de copyright, tot i que, segons Levi, "tot el contingut, fins i tot la música, eren completament originals". L'intent de censura, però, va acabar provocant un efecte Streisand i el vídeo es va viralitzar.

"Aquell episodi em va fer qüestionar el paper real del copyright i, si en comptes de protegir l'artista, era més aviat una eina de censura", recorda Levi. Aquesta inquietud la va dur a vincular-se al moviment de cultura lliure, amb la voluntat de crear un espai d'autodefensa digital. Era l'època en què la Societat General d'Autors d'Espanya (SGAE) -el president de la qual, Teddy Bautista, seria processat més endavant per malversació de fons- marcava una línia dura en l'estigmatització de la pirateria i en les pressions per controlar la circulació de continguts culturals. Un grup d'activistes, acadèmiques, hackers i figures com la propietària de la botiga d'informàtica Traxtore -clau en la lluita contra el cànon digital imposat per la SGAE- van fundar Exgae, un repositori de recursos legals, publicacions i decàlegs autoformatius per "fer front a la repressió digital", i que encara avui es troba disponible en línia.

La SGAE no va trigar a reaccionar. El 2010 va enviar un burofax exigint el tancament del domini Exgae.net per "infrac-

El grup aposta per una estructura de nodes, ni vertical ni horitzontal del tot, inspirada en l'arquitectura d'internet, amb lideratges distribuïts i federació de competències

Durant els primers anys de vida, Xnet va promoure la gala dels oXcars, a la sala Apolo de Barcelona, com un reconeixement a la cultura lliure feta al marge dels lobbies.

ció de marca i competència deslleial”. Per evitar la batalla legal, es va rebatejar el col·lectiu com Xnet, però l’activitat i les línies d’acció es van mantenir intactes.

Xnet va ser coneguda al principi per organitzar la gala paròdica i reivindicativa dels oXcars, que durant sis edicions va omplir la Sala Apolo de Barcelona amb propostes musicals, teatrals, de dansa, ciència -i fins i tot de cuina- amb l’objectiu de denunciar el control cultural dels lobbies i entitats de gestió i defensar la cultura lliure com a bé comú. El 2010, va organitzar la contracimera D’Evolution Summit per oposar-se al Fòrum de les Indústries Culturals i a la llei Sinde (batejada així en honor a la ministra espanyola de Cultura del moment, Ángeles González Sinde), que pretenia regular els drets d’autoria a la xarxa.

Els oXcars es van integrar més tard al Free Culture Forum (FCForum), també liderat per Xnet, que esdevingué un espai internacional per formular propostes legislatives sobre drets digitals i cultura lliure. Activistes, expertes i organitzacions d’arreu del món hi compartien coneixement i eines sobre drets d’autoria, llicències o xarxes P2P, amb l’objectiu de fer evolucionar del model cultural dominant cap a un de descentralitzat, obert i democràtic. Fruit del FCForum, van sorgir documents com la “Carta per a la innovació, la creativitat i l’accés al coneixement,” amb propostes de reforma sobre la llei de la propietat intel·lectual estatal i el marc europeu de telecomunicacions, que es va enviar a més d’un miler de governs i institucions d’arreu del món.

Actualment, Xnet dona continuïtat a aquesta tasca amb la Conferència Europea 4D (Digitalització Democràtica i Drets Digitals), un congrés organitzat amb la Fundació PuntCat cada any per l’octubre. “No fem congressos per escoltar a tothom; ja sabem qui són els dolents. Ens trobem per veure on som, què ens amenaça i què podem fer”, resumeix Simona Levi. Combinada amb acció pràctica, humor i tallers formatius, la iniciativa també inclou el Premi 4D, que, en l’última edició, van rebre gairebé cent propostes europees. En aquesta línia, també va aparèixer MaadiX.net, una derivada de Xnet pensada especialment per a activistes, periodistes i col·lectius que necessiten eines segures i respectuoses amb la privacitat. Permet a qualsevol persona, sense coneixements tècnics, desplegar amb un sol clic aplicacions de programari lliure (com correu, núvol o videoconferències) en un servidor propi.

EL 15M CONTRA RODRIGO RATO

Sergi Salgado es va incorporar a Xnet a l’època del 15M, atret per la seva manera de treballar a partir de “dispositius concrets per accionar tasques concretes”. D’aquesta lògica va néixer la plataforma 15MpaRato, impulsada per Xnet el 2012 amb l’objectiu de portar el president de Bankia, Rodrigo Rato, i la cúpula de l’entitat sorgida de la transformació de la fusió de diverses caixes d’estalvis a l’Audiència Nacional espanyola per la seva responsabilitat en la crisi financera. El col·lectiu va liderar tot el procés: va recollir proves, testimonis, finançament (prop de 60.000 euros en micromecenatge mitjançant la plataforma ►

► Goteo, aleshores acabada de crear) i va impulsar l'estratègia legal que destaparia els escàndols de les accions preferents i les targetes "black".

Quan Xnet començar a estirar el fil de les preferents, "la gent no trobava ni advocats per denunciar. Al final, hi havia tota una indústria de denúncies i les nostres proves van fer canviar el rumb judicial", recorda Salgado. El 2016, el Tribunal Suprem va dictar que les dipositàries afectades per la venda d'obligacions preferents no havien de denunciar cas per cas i totes tenien dret a recuperar els diners; i també es van retornar els fons a les accionistes de Bankia. En total, es van recuperar 9.000 milions d'euros. "Això no ho van fer els jutges, ni els mitjans, ni l'oposició: ho va fer la gent del carrer", reivindica l'activista.

Paral·lelament, Xnet va obrir una bústia anònima que va rebre una filtració clau: 8.000 correus de Caja Madrid. "Va ser com entrar a la sala de màquines de la crisi del 2008", recorda el president de l'entitat. Rastrejant entre els 300.000 folis, van identificar l'epígraf "les nostres targetes 'black' a efectes fiscals", que va donar lloc a una nova peça judicial. El cas va acabar amb la condemna de 65 alts càrrecs polítics, sindicals i empresarials, incloent-hi Rato i Miguel Blesa, expresident de Caja Madrid (una de les entitats fundadores de Bankia), que es va suïcidar el 2017, després de ser condemnat a sis anys de presó pel cas de les targetes.

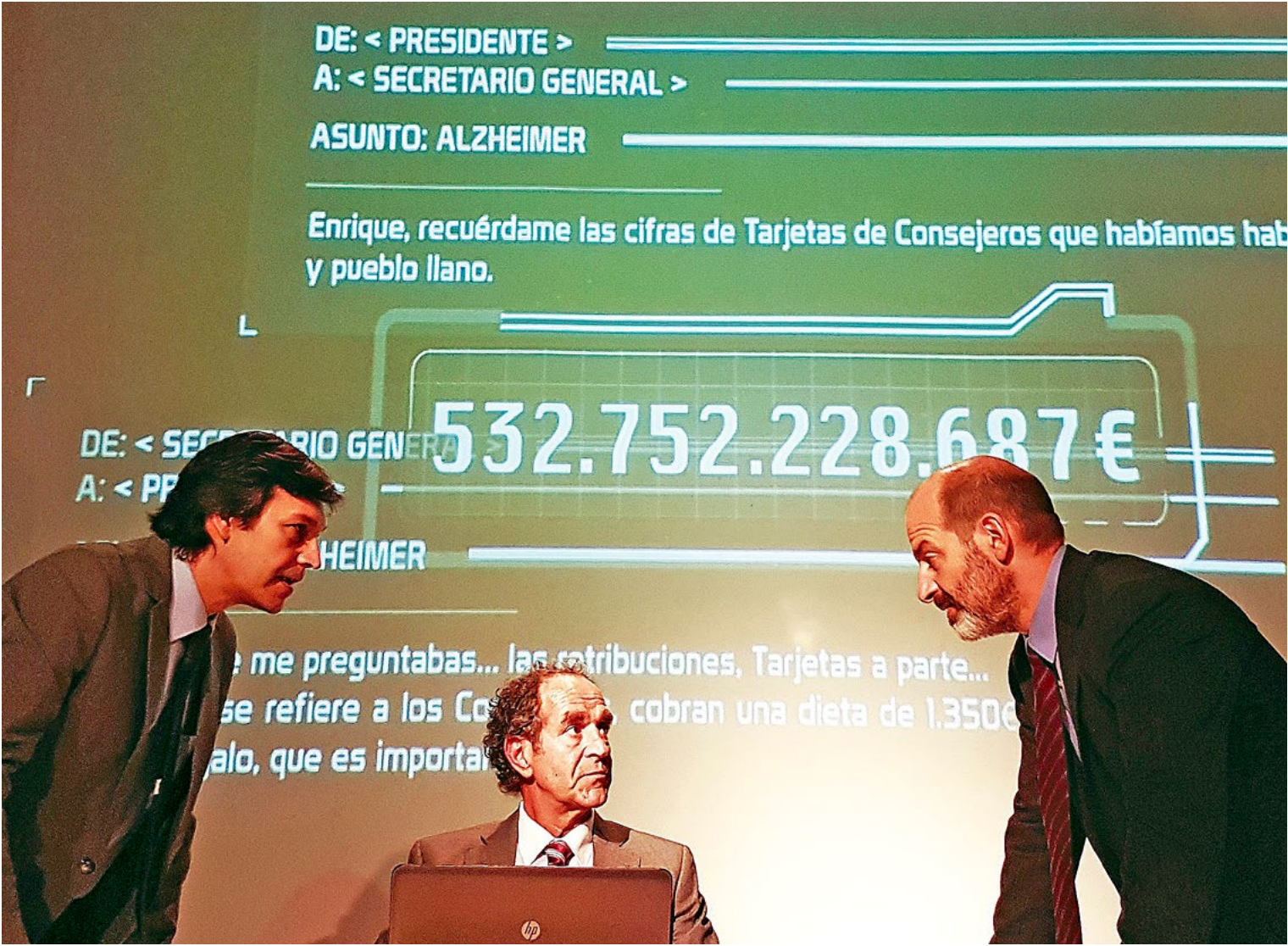
Per explicar aquesta lluita, l'entorn de Xnet va crear l'obra teatral *Hazte banquero. Tarjetas Black: todo lo que quisieron ocul-tarte, con sus propias palabras* (2016), escrita per Simona Levi

i Sergio Salgado, basada en els correus de Blesa. L'obra va anar de gira per teatres de tot l'Estat espanyol i es pot veure a YouTube. "La vam fer amb una idea de victòria", diu Levi, "per recordar que l'enemic té punts febles, i que això ens ha de donar força per continuar lluitant."

DEFENSA SEGURA PER A 'WHISTLEBLOWERS'

La filtració anònima dels correus de Blesa -la més rellevant en corrupció bancària a l'Estat- es va produir l'any 2013 a través del Partit X, un "antipartit" vinculat al moviment 15M on Xnet va col·laborar durant un parell d'anys. L'èxit de la seva bústia de denúncies, amb fins a 400 comunicacions mensuals, va portar el col·lectiu a impulsar el Grup Ciutadà contra la Corrupció, que va col·laborar fent xarxa amb altres iniciatives que van destapar casos de corrupció i evasió fiscal, com la llista d'Hervé Falciani, el grup de la revista *Cafè amb llet* -que va destapar pràctiques corruptes al sistema sanitari català-, la Comissió Parlamentària del cas Pujol -que va presidir l'aleshores diputat de la CUP David Fernández- i la Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona, que batallava per destapar el cas Palau de la Música i la trama de Ciutat Vella que havia denunciat la regidora d'aquest districte de Barcelona, Itziar González. El grup va promoure accions judicials i legislatives, com l'esmena que va permetre la personació de la Generalitat contra Iñaki Urdangarin i la infanta Cristina en el cas Nóos.

Conscients que no podien continuar gestionant tota aque-lla informació des d'un espai activista, Xnet va traslladar la pro-

L'obra teatral *Hazte banquero*, escrita per Simona Levi i Sergio Salgado, membres de Xnet, abordava el cas de les targetes black de Bankia a partir de correus electrònics filtrats.

Una de les línies de treball actuals del col·lectiu és la campanya per assenyalar la responsabilitat de les estructures partidistes en la proliferació de fake news i desinformació

posta a l'Ajuntament de Barcelona, coincidint amb l'arribada al govern municipal d'Ada Colau i l'obertura de l'Oficina per la Transparència, que permetria filtrar *leaks* anònims dins de l'administració pública, és a dir, que garantia protecció per a qui volgués denunciar pràctiques il·lícites. “Ens vam adonar que la majoria de bústies institucionals no feien servir cap mena de protecció en el seu disseny; o sigui que l'anonimat era un simple pacte de confiança amb l'administració,” explica Maddish Falzoni, responsable tècnica de XNet.

Amb l'experiència acumulada i inspirada en casos de repressió de *whistleblowers* (en anglès, “xiuladores”, és a dir, persones filtradores d'informació protegida) com els d'Edward Snowden, Chelsea Manning o Julian Assange, Xnet dissenyà un model de denúncia segura basat en programari lliure GlobaLeaks i accés via el navegador de programari lliure TOR, amb un disseny que garantia l'anonimat, perquè “encara que la institució volgués trair-te, no pogués fer-ho”, afegeix Falzoni. “Va ser la primera vegada que una administració recomanava explícitament l'ús de TOR”, recorda. “Des de la desconexió s'associa amb activitats il·lícites, però és una eina fonamental gràcies a la qual s'ha fet molt activisme en països com l'Iran o la Xina,” afegeix.

El sistema de bústies segures es va estendre a les oficines antifrau del País Valencià i les Illes i, actualment, s'ha convertit en estàndard i és el model adoptat pel Consorci de Govern Obert de Catalunya per a totes les institucions públiques del territori. A escala estatal, Xnet va redactar un *Decàleg de protecció dels alertadors* i va jugar un paper clau en l'impuls i redacció de la directiva europea sobre *whistleblowers*, així com en la seva transposició en les respectives lleis estatal i catalana, amb Simona Levi liderant el procés. L'any 2021, l'espai “Sense Ficció” de TV3 va emetre el documental “L'escletxa”, que retrata la trajectòria de Xnet en la defensa de les alertadores i la democràcia digital.

DEMOCRATITZACIÓ DIGITAL

Des del col·lectiu ja fa molts anys que s'alerta del perill de la “googlelització educativa”, la dependència creixent a l'ensenyament públic de grans corporacions tecnològiques. Segons un informe de 2021 del Corporate Europe Observatory i de LobbyControl, la indústria digital és la que més inverteix en influència política a la UE (97 milions anuals), superant fins i tot el sector financer. El projecte Aula del Futur, impulsat per l'European Schoolnet des del 2012 i que té el suport del Ministeri d'Educació espanyol, està patrocinat per empreses com Google, Microsoft, Amazon, HP, Intel o Telefónica, tot consolidant un model educatiu basat en marques, dependència tecnològica i recollida massiva de dades. A més, té el perill de la datificació, la conversió de treballs escolars i interaccions personals en dades comercials.

Simona Levi denuncia que “la infraestructura digital ja és una realitat i hauria de garantir un accés públic i sobirà”, i alerta que les institucions “han deixat el camp lliure perquè les big tech privatitzin serveis públics amb el seu disseny.” Sergio Salgado ho exemplifica: “És distòpic que en una escola pública es digui als nens: ‘Obriu els Chromebooks i entreu a Google Classroom, que avui aprendrem a ser crítics amb la tecnologia’”.

Des del 2019, Xnet impulsa el Pla de Digitalització Democràtica de l'Educació, que inclou el desenvolupament de DD (Digital Democràtic), una plataforma de programari lliure, interoperable, auditable i amb una interfície intuïtiva, construïda a partir d'eines ja existents com Moodle o Nextcloud, “que ofereixi una experiència d'ús equiparable a Google Suite”, explica Levi.

El projecte va començar a introduir-se en onze escoles de Barcelona el 2021 amb suport municipal, amb l'objectiu d'ampliar-lo a una cinquantena a tot Catalunya per mitjà de la Generalitat. Però continua pendent d'implantació. El pla inclou també una dimensió formativa, amb el I Curs Internacional d'Educació Digital Democràtica i Open EdTech (2022), reconegut pel Departament d'Educació de la Generalitat, i del qual han sorgit recomanacions i grups de treball internacionals per replicar-ho a altres països.

Sergio Salgado observa un canvi a Europa arran de la segona arribada de l'administració Trump a la Casa Blanca, d'entrada de braç d'Elon Musk, perquè “ara comença a posar seriosament el focus en la sobirania digital davant del context global i és un moment estratègic per fer pressió i explicar propostes que ja tenim madures des de fa anys”. Com a part d'aquesta trajectòria, el Parlament Europeu va encarregar a Levi l'informe “Proposta per a una digitalització sobirana i democràtica d'Europa”, publicat el 2021 per l'Oficina de Publicacions de la UE, amb recomanacions concretes sobre el funcionament ideal de les eines digitals de les administracions públiques.

PROPAGANDA DE LA DESINFORMACIÓ

L'altra gran línia actual de Xnet és la lluita contra la desinformació. Segons Simona Levi, el discurs dominant “amaga una ofensiva contra internet, que s'utilitza com a pretext per crear marcs legals regressius”. L'activista defensa que la propaganda institucional i mediàtica no la va inventar la xarxa i que la desinformació ja existia de molt abans: “recordem l'11M, quan tots els partits, mitjans i institucions repetien inicialment que l'atemptat era obra ETA”. Avui, “sota el pretext de combatre les fake news, s'acaben restringint drets civils”, creu Levi.

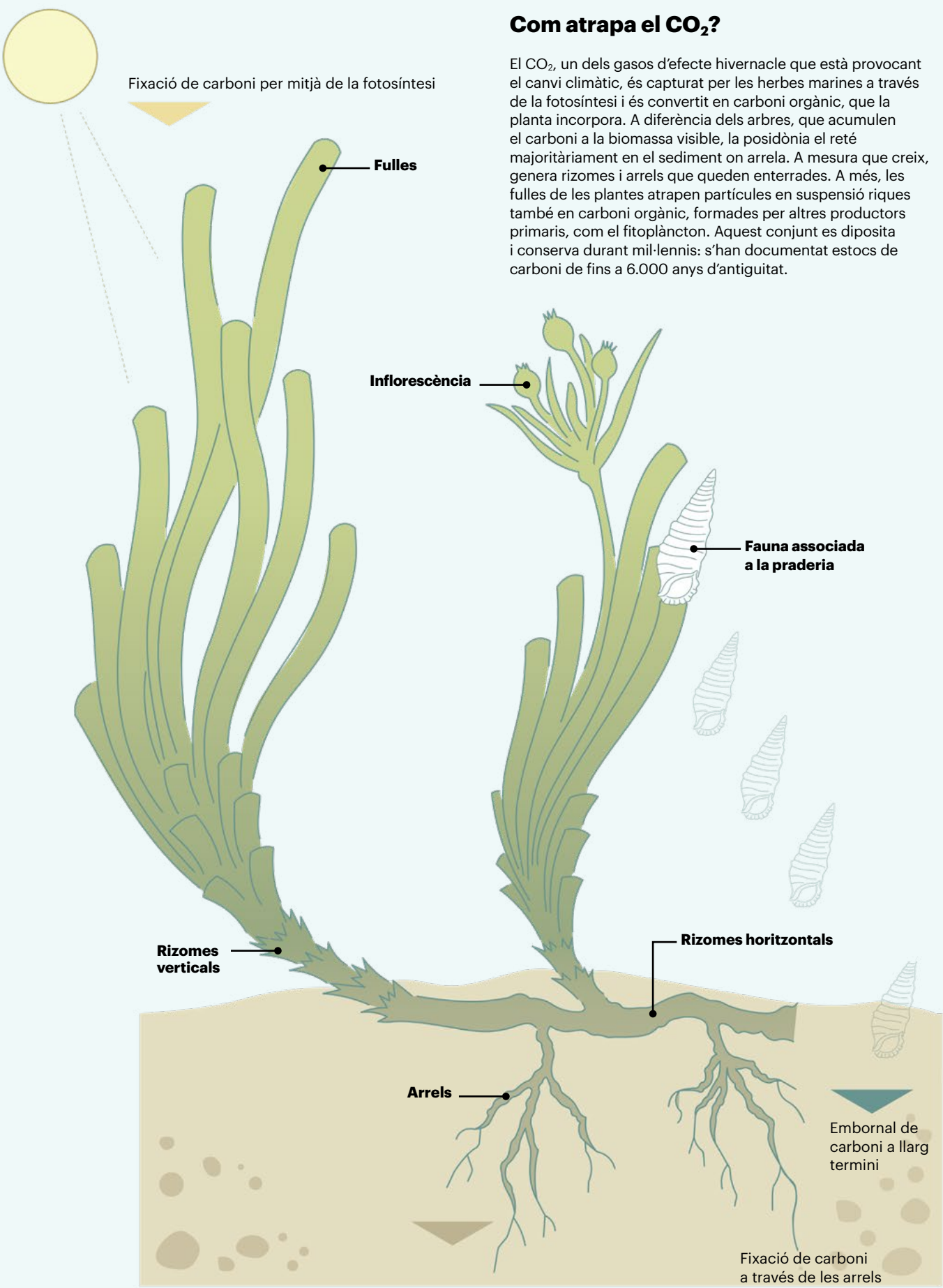
El col·lectiu ha elaborat una proposta legislativa i va publicar l'informe-llibre *#FakeYou: Fake news i desinformació* (Raig Verd, 2019), on analitzava el paper dels partits polítics i les seves estructures clientelars com a principals generadors i amplificadors de propaganda. “Tant qui els promouen com els seus *fanboys*, generen polarització perquè és el seu medi natural de creixement”, afirma Levi.

Xnet defensa que cal deixar de culpabilitzar la ciutadania o internet i posar el focus en regular la comunicació del poder: establir normes clares sobre l'ús dels recursos públics i exigir deures de verificació a les institucions. Segons Simona Levi, “aquest hauria de ser un objectiu central de qualsevol democràcia”. De cara al futur, el col·lectiu identifica tres grans fronts de lluita: una fiscalitat justa on “pagui qui més té”, una digitalització sobirana i la batalla contra la propaganda institucional i les infraestructures digitals dominades pel poder. ●

Posidònia, reserves de carb

ANDREA ARNAL, COMUNICADORA CIENTÍFICA
I MEMBRE DEL CREAF
ELISENDA CASABONA, BIÒLOGA MARINA
I IL·LUSTRADORA

A sota les aigües del Mediterrani, s'estén un bosc submarí silenciós i fràgil: les praderies de posidònia oceànica. Aquesta planta –sí, planta, no és una alga– és una espècie endèmica que té un paper cabdal en la lluita contra el canvi climàtic. La posidònia captura i emmagatzema grans quantitats de CO₂ atmosfèric durant segles. Actua com un embornal natural de carboni blau. A més, amorteix l'energia de les onades, protegeix la costa de les tempestes i acull una biodiversitat marina espectacular. Però aquest tresor verd està en perill. Entre el 13% i el 50% de l'extensió de la superfície de praderies marines de posidònia a la conca mediterrània s'ha perdut, i les que encara hi resten poden haver reduït la densitat de brots en un 50% durant els darrers vint anys i s'han fragmentat en extensions més petites. Les causes? La contaminació, els fondejos d'embarcacions, les obres costaneres... Amb les directives europees, la situació va començar a millorar: la qualitat de l'aigua va augmentar i la regressió es va frenar. Però ara una nova amenaça s'obre pas: l'escalfament del mar. La posidònia no tolera bé les altes temperatures. Si les praderies desapareixen, perdem un aliat natural contra la crisi climàtica. I replantar no és la solució. La posidònia creix lentament –pocs centímetres l'any– i restaurar-la costa dècades. Per això, la comunitat científica aposta per la preservació: reduir les pressions, evitar fondejos, millorar les aigües i protegir-la legalment. I sí, aquells munts de fulles a la platja són un bon senyal. Indiquen que hi ha praderies sanes a prop. En lloc de veure-les com brutícia, hauríem d'aprendre a veure-les com el que són: una prova que el mar encara respira.

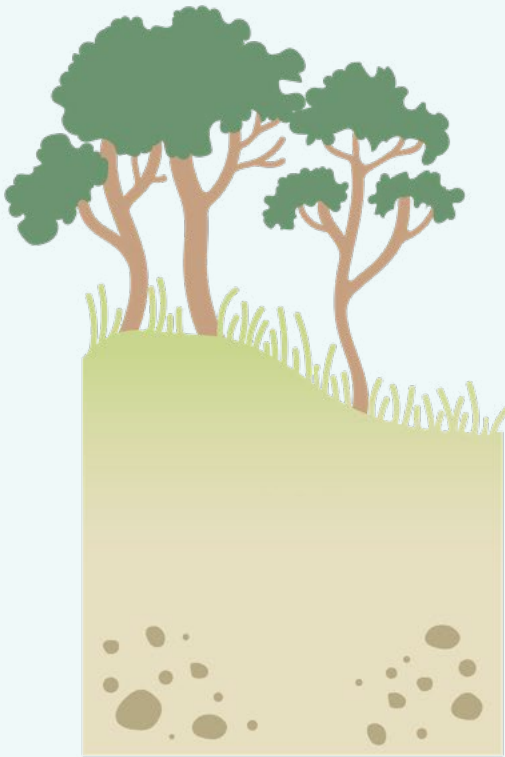
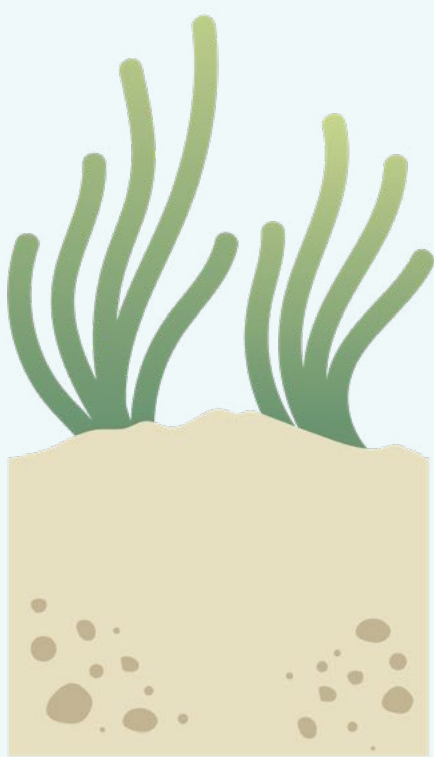
Com atrapa el CO₂?

El CO₂, un dels gasos d'efecte hivernacle que està provocant el canvi climàtic, és capturat per les herbes marines a través de la fotosíntesi i és convertit en carboni orgànic, que la planta incorpora. A diferència dels arbres, que acumulen el carboni a la biomassa visible, la posidònia el reté majoritàriament en el sediment on arrela. A mesura que creix, genera rizomes i arrels que queden enterrades. A més, les fulles de les plantes atrapen partícules en suspensió riques també en carboni orgànic, formades per altres productors primaris, com el fitoplàncton. Aquest conjunt es diposita i conserva durant mil·lennis: s'han documentat estocs de carboni de fins a 6.000 anys d'antiguitat.

Cobreixen menys del 0,2% del sòl oceànic, però emmagatzemen al voltant del **10% del carboni enterrat als oceans**

Una hectàrea de posidònia de Formentera segresta tant carboni com quinze hectàrees de selva amazònica

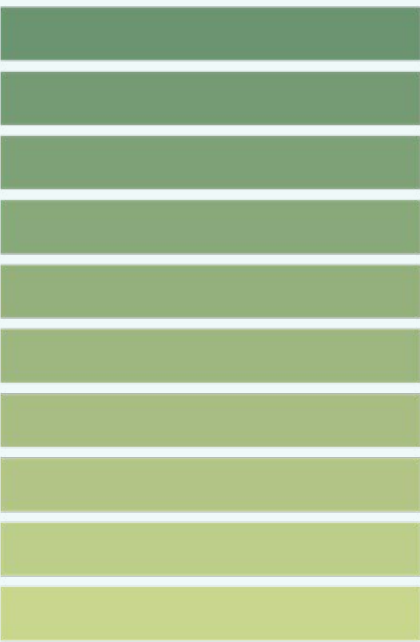
Carboni a peu de platja

Praderies de posidònia als Països Catalans

A les Illes trobem alguns dels dipòsits de carboni orgànic més grans.

Les reserves de carboni a les praderies mortes són deu vegades superiors a les presents al sòl forestal

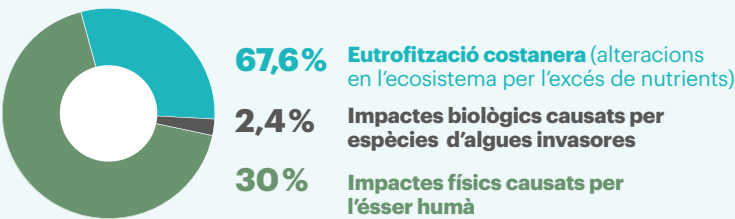
Font: Mediterranean Posidonia Network.

Font: Atlas de Praderas Marinas de España (Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, 2015).

Les praderies de posidònia disminueixen en un 20% la força de l'onatge

La mortalitat de la Posidònia s'accelera a partir dels 28°C de temperatura del mar

Causes del declivi de la posidònia:

Font: Marbà, N., Díaz-Almela, E., & Duarte, C. M. (2014). Mediterranean seagrass (Posidonia oceanica) loss between 1842 and 2009. Biological Conservation, 176, 183-190.

D'internet als carrers

Els modes de relació que promou el paradigma digital tenen impactes profunds en l'organització política. Sovint genera efectes il·lusoris que no es palesen en el món real. Sense caure en la nostàlgia primitivista, seria útil construir una cultura digital que pugui servir a les necessitats populars acotant l'ús de les pantalles amb criteris de desacceleració i cura

TEXT: **ISAURA SIMAS PEREIRA**

MEMBRE DE RESEARCH & DEGROWTH I DEL COL·LECTIU 78.27

VIRGINIA SOLER (BIRCH)

CANTAUTORA, ACTIVISTA ECOLOGISTA I MEMBRE DEL COL·LECTIU 78.27

IL·LUSTRACIÓ: **MERITXELL GARRIGA**

Després de la Segona Guerra Mundial, el món va encetar el període que coneixem com la Gran Acceleració: acceleració del trànsit humà, mercantil i monetari; acceleració de la propulsió de partícules de diòxid de carboni a l'atmosfera i de la pèrdua de biodiversitat. L'acumulació de capital i el seu poder corrosiu no només es van intensificar, sinó que van experimentar una condensació temporal radical.

La irrupció de les tecnologies digitals ha accentuat de forma evident aquesta acceleració i la seva dimensió sensible. Ho hem vist especialment arran de la pandèmia, quan es va prescriure, com a solució econòmica i antisèptica, la digitalització de la vida. Som enmig d'una nova onada d'acceleració que, reforçada pel fal·laç binomi "verd i digital", explota la retòrica de la desmaterialització de l'economia mentre es continua sostenint sobre consums materials, hídrics i energètics en augment. En l'amorf espai virtual, es crea la il·lusió que l'expansió del capital no té límits físics ni temporals.

Aquesta frontera inescapable de benefici ha esdevingut el nou oest llunyà de la inversió, la imaginació i l'enginy humans. No és casual que entre les majors empreses del planeta figure el grapat de firmes de l'oligopoli tecnològic, que controlen les xarxes socials i el gruix del trànsit a internet: Microsoft, Apple, Amazon, Google, Meta; i, a la Xina, ByteDance, Tencent i Alibaba. Estimular i agilitzar la producció i l'intercanvi

d'informació són els dos mètodes privilegiats d'acumulació de capital del nostre temps.

El món digital va construir-se emmirallant-se en el món analògic, i here tant, per tant, les seves imperfeccions, lluny de ser l'espai lliure d'opressions que concebien els ciberutòpics dels anys noranta. Avui, però, són la virtualitat i els seus modes de funcionament els que guanyen cada cop més influència sobre el que passa fora de les pantalles, desdibuixant la barreira entre *online* i *offline*. El ciberespai ha esdevingut molt més que un apèndix del món analògic: s'hi estableix un continu híbrid d'espais de socialització, treball, formació i també d'organització política.

Aquest connector digital-analògic afecta profundament l'ecologia dels moviments socials. En les darreres dècades, el món virtual ha esdevingut un espai segur per a moltes dissidències, una eina gairebé irrenunciable per amplificar veus minoritàries i per a la coordinació de lluites a escala local i internacional. Però també ha tingut reversos negatius que mereixen atenció.

Avui, el gruix de la interacció entre moviments i col·lectius té lloc al ciberespai, i una part important es concentra a les xarxes socials. Els *likes* i els posts col·laboratius entre lluites ens confereixen una sensació de connexió, massa i capacitat de mobilització. Però aquestes interaccions virtuals sovint no es materialitzen en millores significatives en les nostres vides, ni en moviments necessàriament més sòlids o amb una base àmplia disposada a l'acció continuada. Un exemple igual de clar com tràgic és el genocidi a Gaza: malgrat l'enorme volum d'interaccions digitals sobre el tema, el moviment per l'alliberament de Palestina ha collit, comparativament, poques victòries tangibles. Les xarxes ens han proporcionat moments d'efervescència organitzativa, però seria un error mesurar el nostre èxit com a moviments activistes a partir del nombre de seguidors de la nostra marca a Instagram.

La consolidació d'aquest sistema de *marques* identitàries guarda relació amb el paradigma neoliberal de la llibertat, entesa com a incitació constant a manifestar i capitalitzar "l'autentici-

tat". Més enllà de les particularitats de diferents corrents emancipatoris -alguns més interessats en l'organització descentralitzada, i d'altres, en la construcció de contrahegemonies-, el marc cultural neoliberal ha esperonat la proliferació de nínxols discursius i identitaris en línia, les nostres marques personals i col·lectives.

Parapetades rere un compte de X, rere la pantalla i rere els murs de casa nostra, ens hem vist encoratjades a enunciar les nostres idees amb una distància asèptica de l'impacte que tindran en cibernautes de pensament diferent. La identitat virtual ens incita a reivindicar la nostra singularitat i diferència, ens protegeix de claudicar i d'haver de posar-nos d'acord, ja no amb subjectes distants en l'espectre polític, sinó amb companyes properes ideològicament. Així, el ciberespai sovint perd el potencial d'actuar com a fòrum de debat i esdevé un aparador de simultaneïtat, en el qual, realitats a la deriva se superposen i es travesen com fantasmes, ombres de cossos i ments, incapaces de respondre a la urgència de teixir aliances duradores entre moviments i elaborar estratègies conjuntes.

Mentrestant, i servint-se de les mateixes eines, l'extrema dreta creix com l'escuma arreu del planeta. La desregulació de l'ecosistema virtual i la seva dependència de personalitats obertament feixistes ens porta a navegar per contextos cada cop més farcits de discursos d'odi i, per tant, més repressius i hostils amb veus i identitats dissidents, en un retorçiment pervers del consens neoliberal, convertit en *llibertat per oprimir*.

Enmig de tanta adversitat, ens costa desxifrar quines són les millors tàctiques a seguir. Intuïm que inclinar la balança cap al nostre costat implica disputar l'atenció, però fer-ho absorbeix grans esforços comunicatius i estratègics dels nostres moviments: conèixer l'algoritme, escurçar els missatges, adaptar-nos al ritme frenètic de les xarxes, i *tot plegat, treballant involuntàriament per l'enemic*. Aquests esforços, si ens arrossegueu, comporten el perill de convertir la nostra militància en màrqueting i desarrelar-la de realitats que requereixen resposta.

Ens sembla cabdal fer complir i aprofundir en la nostra comprensió del món digital i les estructures que el sostenen. No és fàcil navegar entre el tecnopessimisme i el pànic moral, d'una banda, i el fanatisme digital, de l'altra. Per allunyar-nos d'ambdós extrems, és urgent generar més espais col·lectius de pensament, reflexió i acció sobre el tema, com els que ja està obrint el col·lectiu Proyecto UNA. No només hem de ser conscients del domini de les Big Tech sobre les xarxes, sinó del rol d'aques-

tes en el capitalisme neoliberal i en el seu gir neofeixista actual.

En aquest sentit, cal entendre que la progressiva desposseïció d'espais col·lectius digitals -deteriorament de plataformes, proliferació de *bad bots*, etcètera- i la desposseïció en l'àmbit material de les nostres vides van de bracet. El domini de Google a internet respon a la mateixa lògica monopolística que el desbancament de petits negocis o l'expulsió de veïnes dels barris. Els canvis als quals assistim no són només polítics, sinó culturals: s'institueixen noves formes de relació amb el món, cada cop més frenètiques i desarrelades. Encara que sigui essencial apostar per un internet més just i comunitari -per exemple, fent costat a plataformes com NextCloud o Mastodon-, no serà suficient defensar la nostra trinxera virtual mentre perdem la nostra plaça pública. No podem deixar de reivindicar els espais de trobada més enllà de les pantalles. Urgeix reclamar ontologies relacionals arrelades, desaccelerades i basades en la cura, que transformin també la nostra relació amb el món digital.

Cal pensar col·lectivament com desprendre'ns de l'empremta neoliberal, tant al ciberespai com a la nostra mentalitat. Defensem una acció política que apunti més enllà del mediatisme de les xarxes socials i la dictadura de l'algoritme. Si bé reconeixem el paper de la performativitat com a instrument d'empoderament i visibilització, necessitem dotar-nos d'espais d'organització íntims, cuinats a foc lent, que no demanin convertir-se en una acció mediàtica. Hem d'aprendre a habitar els entorns digitals generant pràctiques que es desacoblين de l'acceleració que ens imposen. Que cultivin l'atenció, la raó i la memòria, qualitats essencials de l'ésser humà que el capitalisme de plataforma ha posat en crisi.

Tot i que breu, l'apagada elèctrica de l'abril ens va ensenyar que cal descentralitzar: des de la producció energètica fins al servidor que fa possible que naveguem a internet. Però també ens va ensenyar que, encara que a vegades ens n'oblidem, la vida pot passar amb menys pantalles pel mig. Que els sopars populars poden celebrar-se sense un cartell d'Instagram i que, malgrat que les eines digitals de convocatòria no estiguin disponibles, ens podem organitzar. Somiar amb passats perduts i utopies primitivismes lliures de digitalització és un exercici nostàlgic que concorda amb la propensió contemporània a la cancel·lació del futur. Però això no ens deslliura de repensar l'espai que ocupa el món virtual a les nostres vides. Per contra, és urgent lluitar per unes tecnologies al servei de les nostres necessitats, per una vida que deixi d'ocupar tant d'espai als centres de dades i ocupi més els carrers. ●

Resistir a la dictadura del menjar industrial

TEXT: **JAVIER GUZMÁN**

DIRECTOR DE JUSTÍCIA ALIMENTÀRIA

IL·LUSTRACIÓ: **SARA MARCOS**

Les revolucions que canvien les societats solen ser sorolloses i visibles, una ona expansiva que acaba arribant a tots els racons. No obstant això, una de les característiques de les revolucions posades en marxa per la indústria agroalimentària els últims cinquanta anys és que són silencioses, i gairebé imperceptibles fins que ja és massa tard.

Cada dia veiem com augmenten les prestatgeries refrigerades dels supermercats, amb nous plats preparats; i així, centímetre a centímetre, un nou espècimen va socavant els fonaments del nostre sistema alimentari: el menjar preparat ultraprocesat.

Aquest plat de lasanya llest per a escalfar, l'amanida envasada amb amaniment inclòs, l'arròs amb pollastre plastificat... No són sols productes pràctics: són l'últim estadi d'un model d'alimentació industrial que arrasa amb la diversitat cultural, empitjora la nostra salut, accelera el col·lapse climàtic i concentra el poder en mans d'unes poques corporacions.

Segons l'últim informe de Kantar Worldpanel, a més del 40 % de les llars espanyoles s'hi consumeix habitualment menjar preparat. En tot just dues dècades, la indústria ha aconseguit colonitzar l'imaginari col·lectiu amb la idea que menjar bé és sinònim de rapidesa, conveniència i estalvi de temps. Però darrere d'aquest embolcall atractiu s'amaga una profunda desposseïció: ja no cuinem, ja no decidim què mengem ni com ho mengem. Hem estat convidats educadament a sortir de les nostres cuines. I així ho estem fent.

I una vegada que sortim del tot, serà molt difícil tornar, perquè la cultura

que es perd, els sabers, els sabors, no es recuperen. És una ona expansiva que arriba a tots els països de l'orbe, que ens fa lliurar el nostre llegat més sagrat: preparar els nostres aliments.

Cada vegada que optem per un menjar preparat industrial, estem renunciant a un receptari popular teixit durant generacions. Cuinar no és només preparar aliments, és un acte cultural, un espai de transmissió, de cures, d'identitat. Quan es buida la cuina de les llars, es buida també de sobirania i llibertat.

Les cadenes de distribució, lluny de preservar aquesta riquesa, la redueixen a fórmules comercials estandarditzades. Què tenen en comú una favada asturiana envasada, un gaspatxo refrigerat o una truita de patates industrial? Que són caricatures comestibles de plats vius, transformats en productes dissenyats en laboratoris, pensats no per a alimentar, sinó per a durar en una prestatgeria, seduir el consumidor i engreixar els comptes de resultats.

El menjar preparat no és innocent. La major part de les vegades, parlem de productes ultraprocesats, carregats de sal, sucre, greixos de baixa qualitat i additius que emmascaren la baixa qualitat dels ingredients. L'estudi "NutriNet-Santé" (BMJ, 2019), que va analitzar els hàbits de més de 100.000 persones durant una dècada, va concloure que el consum habitual d'ultraprocesats s'associa amb un augment del 12 % del risc de càncer. Un altre estudi publicat en *JAMA Internal Medicine* (2024) va mostrar que per cada increment del 10 % en el consum d'ultraprocesats el risc de mortalitat prematura augmenta un 14 %.

L'increment del consum d'aliments preparats és la conseqüència d'un model econòmic dominat per la gran indústria i les cadenes de distribució. Té impacte en la salut i l'esperança de vida de les persones, contribueix a la crisi climàtica i, sobretot, imposa un procés de deculturalització irreparable que està arrasant amb sabers, sabors i tradicions gastronòmiques

A Espanya es disparen les xifres d'obesitat, especialment en infants: segons l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària i Nutrició (AESAN), el 40 % dels menors presenta excés de pes, amb un 17 % en situació d'obesitat. I una part central d'aquesta deriva està en l'abandó de la cuina i la substitució de plats tradicionals per productes precuinats de baixa qualitat nutricional.

A més, per si no n'hi hagués prou, l'impacte climàtic del menjar preparat és brutal. No sols per la seva composició, sinó per tot el que implica: ingredients altament processats i transportats a llargues distàncies, envasos d'un sol ús o alt consum energètic en la seva producció, refrigeració, transport i conservació. Un sol plat de lasanya industrial pot contenir ingredients que han viatjat més que molts de nosaltres en un any: carn de vedella de macrogranja, farina refinada, llet en pols, oli de palma, formatge fos, espessidors, conservants i tots els additius que li vulguin posar. Cadascun amb la seva petjada ecològica, cadascun amb la seva part d'un sistema extractivista, insostenible i globalitzat.

L'auge del menjar preparat també és l'auge dels grans supermercats com a actors hegemònics del sistema alimentari. Ja no es tracta només de vendre productes: aquests gegants dissenyen la dieta, marquen els marges dels agricultors, decideixen què es produeix i què no. Les principals cadenes de distribució controlen més del 70 % del mercat d'alimentació minorista espanyol, i estan invertint milions a desenvolupar les seves pròpies marques blanques de menjar preparat.

Aquesta estratègia reforça un cercle viciós: més control sobre les cade-

nes de subministrament, més pressió a la baixa sobre preus pagats a productors, més precarietat en el camp, més productes homogeneïtzats, més dependència del consumidor. La diversitat desapareix, el territori es buida i la cultura alimentària es converteix en un simulacre plastificat.

Enfront d'aquest futur de desposseïció, hem de reaccionar de manera estrepitosa i bel·ligerant. No es tracta de tornar a un passat idealitzat ni de culpar a qui, per falta de temps, diners o condicions laborals, recorren a aquests productes. Es tracta d'assenyalar el veritable responsable: un model alimentari construït sobre la lògica del benefici privat, que externalitza tots els costos socials, ecològics i culturals.

No es tracta de culpar a qui, per falta de temps o diners, recorre a aquests productes, sino d'assenyalar al responsable: un model alimentari construït sobre la lògica del benefici privat

Tanmateix, realment, podem decidir una mica com a consumidors? El que diuen les dades és que, com més renda disponible es té, major és el temps dedicat a la cuina. Perquè la variable més important és el temps, just el que no tenim la classe treballadora, i d'aquesta necessitat s'ha aprofitat la indústria alimentària.

Quant a la importància del temps, no ha estat tan estudiada i, no obstant això, és determinant. Així ho expressa l'estudi "Time Spent on Home Food Preparation and Indicators of

Healthy Eating" ("Temps dedicat a preparar l'alimentació domèstica i indicadors de menjar saludable", a *American Journal of Preventive Medicine*, 2014): una major quantitat de temps dedicat a la preparació d'aliments en la llar es va associar amb indicadors de major qualitat de la dieta, inclosa una ingesta significativament més freqüent de verdures, amanides i fruites. A més, l'estudi també evidencia que les llars amb major renda dediquen més temps a la cuina que els treballadors i autònoms. Serà que tenen qui els cuina?

Enfront d'aquesta deriva, urgeix recuperar la cuina com un acte polític. Apostar per polítiques públiques que protegeixin i fomentin la gastronomia popular. Necessitem una llei

estatal que defensi el patrimoni alimentari i protegeixi el consumidor d'un model que l'empeny, amb l'excusa de la conveniència, a una alimentació insana, insostenible i desarelada. Una llei que reconegui el valor de la cuina com a bé comú, com a eina de salut, justícia i sostenibilitat. Però no serà suficient amb això, necessitem un avanç radical en les polítiques de conciliació, reducció i racionalització dels horaris laborals. Perquè per a cuinar, sobretot, necessitem temps. ●

“En aquest país no s’ha entès que per
fer la revolució cal pagar un preu”

Cristina Farré Agustín

(Barcelona, 1949) va viure en la clandestinitat, fou detinguda i torturada pel franquisme, presa política i refugiada. Militant feminista, comunista i educadora, ha recollit les seves vivències a ‘Ho vam donar tot’ (Manifest Llibres, 2025), en memòria de totes aquelles persones que, per la llibertat i la justícia, van donar, literalment, fins i tot la vida.

TEXT: **PAULA QUÍLEZ RELANO**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Va néixer al si d’una família represaliada, atea i catalanista durant els anys àlgids de la postguerra, marcats per la misèria i la repressió franquista més brutal. Va aprendre des de ben petita els valors humanistes, amb un gran amor a l’educació, la cultura i la llengua. De fet, un dels dolors més grans per ella quan anys més tard hauria d’exiliar-se va ser el no poder parlar en català amb ningú, no poder manifestar aquesta part intrínseca de la seva identitat.

Des de molt jove, Cristina Farré va començar a militar al Partit Comunista d’Espanya Internacional PCE (i), grup maoista que defensa la independència dels pobles de la península Ibèrica, convençuda que el marxisme-leninisme era el pas necessari per guanyar la lluita al feixisme i contra les injustícies socials. Estudiant universitària de Psicologia, va haver de deixar la carrera ben aviat i passar a la clandestinitat quan, en una protesta a la Universitat de

Farré no creu que la militància, malgrat els sacrificis, l’hagi privat de res; tot el que volia fer i no va poder, ho ha fet més tard: “En cada moment he fet el que considerava que era millor. Tot ha valgut la pena”

Barcelona, ella i uns companys van agafar el bust del dictador i el van tirar per la finestra.

Però això no la va pas aturar; amb el carnet de conduir nou de trinca, va recórrer Catalunya, l’Estat espanyol i el francès fent militància de base pel seu partit. Amb la vintena acabada d’estrenar, la policia política del règim la va detenir i torturar a Madrid, i després va ser condemnada a presó.

Va passar un any al penal de dones d’Alcalá de Henares, on va continuar militant, fent feina de base i manifestant-se i reivindicant millors condicions per a les persones privades de llibertat. En sortir, ella i el seu company Manuel Valverde Valseca, un dels dirigents i ideòlegs més importants del PCE (i), van tornar a la clandestinitat, aquest cop a Barcelona, on van tenir dues criatures. Amb molt pocs recursos econòmics, cada cop més feina i responsabilitats i la limitació terrible de qui és buscat pel feixisme, Farré va continuar endavant.

El PCE (i) s’hi oposava fermament a l’anomenada “Transició” espanyola. En paraules de Farré, “era una enganyifa que no solucionava cap dels problemes de fons i deixava al franquisme continuar viu. I jo, personalment, considero que continua viu encara ara”.

Per ella, amb l’excusa de la Transició s’han anat eliminant victòries i conquestes socials durament aconseguides. Considera que la derrota política voluntària recau en el cansament: el cansament de militar, l’esgotament de lluitar, l’abatiment de la por, l’afebliment del sacrifici: “El problema d’aquest país nostre és que mai no s’ha entès que per fer la revolució s’ha de pagar un preu; no saltres teníem clar que podíem caure en qualsevol moment”.

Cap al final de la Transició, arran de la fortíssima repressió que van patir les persones i les organitzacions d’esquerres extraparlamentàries, Farré i la seva la família va haver d’abandonar la casa on vivien. El 1981 arriba a Algèria, on passarien els següents dotze anys amb l’estatus d’exiliades polítiques, reconegudes oficialment per les Nacions Unides en virtut de la Convenció Internacional de Ginebra. Allà va aprendre la lliçó més amarga de l’exili polític: la impossibilitat de canviar el món des del racó que més t’estimes. Al final, van haver de tornar a marxar el 1993, cinc anys després de l’inici de la Guerra Civil algeriana, quan la situació ja era insostenible.

Van haver de marxar a Colòmbia, un dels pocs països que va acceptar una família de nacionalitat es-

panyola que també tenia documentació de refugiades. Allà va donar classes a l’Aliança Francesa i a la Universitat Tecnològica de Bolívar. Desgraciadament, la violència provocada per l’explosió d’Occident i tràfic de droga els va obligar a buscar un nou racó de món.

Els últims dies de l’exili el van passar a Cuba, on els seus fills van anar a la universitat. Mesos més tard, després d’interminables negociacions amb el govern espanyol per la tramitació del seu passaport, aconsegueixen tornar, i l’any 1995 s’instal·len de nou a Catalunya.

Farré ha necessitat set anys per escriure els seus records, i encara un any més per poder publicar-lo, perquè no trobava editorials disposades a fer-ho. Al final, l’editorial Manifest Llibres va decidir involucrar-se en el seu esforç de reivindicació i recuperació de la memòria històrica.

Farré explica que aquest exercici li ha permès veure de nou, a la seva ment, a totes les persones que l’han acompanyat al llarg de la vida. Com el “camarada el Maño”, que va lluitar contra Franco a l’exèrcit republicà, i va continuar fent-ho des de terres franceses com a maqui. O la seva mare, Herminia Agustín Bartolomé qui, mentre ella era a la presó, anava cada mes de Barcelona a Madrid a portar-li “menjar de debò” i passar-li informació d’amagat. O una mestra de primària del seu fill, una docent amb valors fermes i esperit dolç, l’única persona a qui va explicar qui era realment. O Luz Sánchez Custodio, exiliada també a Algèria, a qui va adoptar com a mare i com a àvia dels seus fills i qui, al seu torn, va adoptar-la com a filla i als infants com a nets. I així, tantes altres companyes d’arreu del món amb qui ha compartit vida i lluita.

Malgrat el seu esperit insubornable, cap al final del llibre Farré afirma que totes les revolucions del segle XX han mort per culpa de la mala aplicació dels valors polítics, la corrupció i, sobretot, l’imperialisme nord-americà. Però també diu que encara tenim l’esperança i la podem trobar en gestos com el del govern de Burkina Faso, fent fora el poder colonial francès en ple 2025, o en el record de Pepe Mujica.

Està fermament convençuda del seu camí i no canviaria res. “En cada moment he fet el que considerava que era millor. Tot ha valgut la pena, i ho tornaria a fer tot. Res s’aconsegueix sense lluita ni sacrifici”, reflexiona. Tampoc creu que la militància, malgrat els sacrificis, l’hagi privat de res; tot el que volia fer i no va poder, ho ha fet més tard. La clau, diu, és no sotmetre’s mai a la tirania. ●

Mel d’abelles diu bé, i alimenta també

TEXT: **GIUSEPPE SAVINO**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

La mel, als Països Catalans, és molt més que un producte dolç. És història viva, record i resistència. Des de fa segles, les abelles han estat una peça fonamental d’uns territoris que han avançat de la mà del que la natura els proporcionava. Quan la mel era l’únic endolcidor que es coneixia, quan no hi havia sucre ni altres succedanis, la seua essència feia la vida més dolça i al mateix temps salvava vides: curant ferides i alleujant malestars.

En els racons més amagats de terres muntanyenques, al Pirineu o als Ports, les colònies de palla guardaven un tresor que era també bescanvi, símbol d’una economia que no es basava sols en diners. Esta tradició d’apicultura va durar com una espècie de ramaderia que es mou, que ja es recollia en els *Costums de Tortosa* –un còdex de dret consuetudinari del segle XIII que regulava el trànsit dels abellers pels camins de transhumància i el transport dels ruscos– i és la prova viva del vincle d’esta activitat amb l’explotació intel·ligent dels recursos naturals.

La ruta més vella d’esta mobilitat apicultora enllaça la Ribera d’Ebre i els Ports de Beseit, però la més important avui és la que passa entre les comarques valencianes de la Costera i Requena, on les arnes passen l’hivern, i contrades castellaneres de La Alcarria i l’Alto Tajo. Estos llocs són el motor principal que permet produir mel al País Valencià, que avui aporta entre el 80% i el 85% de la mel que es recull als Països Catalans, amb una producció anual que supera els 33.000 quilos.

Les zones que destaquen en la producció són, a banda de la Costera i Requena, l’Alt Maestrat i l’Alt Millars –al voltant de pic del Penyagolosa–, l’Alt Palància, l’Alacant, el Segrià, el Baix Ebre i el Camp.

ESCOPINYES AL VAPOR AMB EMULSIÓ DE MEL DE FARIGOLA I CÍTRICS

INGREDIENTS (per a 4 persones):

- 1 kg d’escopinyes fresques del Mediterrani
- 3 cullerades de mel de farigola
- 1 llima (suc i ratlladura)
- 1 taronja (suc i ratlladura)
- 100 ml d’oli d’oliva verge extra
- Julivert fresc ben picat
- Sal i pebre negre acabat de moldre
- Un polsim de pebre rosa

PREPARACIÓ:

1. Netegeu de les escopinyes.
2. Deixeu-les en remull en aigua freda amb una mica de sal durant 30 minuts, canviant l’aigua si cal, fins que deixen anar tota la sorra.
3. Escalfeu una cassola ampla amb un dit d’aigua. Quan comence a bullir, poseu-hi les escopinyes tapades i deixeu-les al vapor uns 5 minuts, fins que s’obrin totes.
4. Retireu-les amb cura i reserveu el líquid de la cocció, passant-lo per un tamís fi.
5. En un bol, barregeu la mel de farigola amb el suc de llimona i de taronja. Afegiu dues cullerades del líquid de cocció filtrat, la ratlladura de tots dos cítrics, un raig generós d’oli d’oliva, sal i pebre.
6. Bateu-ho amb unes varetes o amb una batidora de mà fins a obtenir una emulsió cremosa i brillant.
7. Per emplatar, col·loqueu les escopinyes –calentes i obertes– en plats plans.
8. Aboqueu-hi l’emulsió per sobre, repartint-la de manera uniforme. Escampeu-hi també unes fulles de julivert picat i, si voleu, un polsim de pebre rosa per afegir-hi un contrast.

Publicitat

LIBRERIA CRÍTICA DE BARRI
CATÀLEG DE ROBA
ESTUDIS COOPERATIUS
I COMUNALS
GESTORIA I ASSESSORAMENT
ECONOMIES FEMINISTES

LA CIUTAT
INVISIBLE

Riera d'Escuder, 38 (08028) · 932 989 947 · invisible.coop

*Benvingudes a la
comunitat del
llibre crític*

Fes-te sòcia de la llibreria crítica
La Repartidora des de 50€/curs
Descomptes · Llibres gratis · Assemblea anual de sòcies

C/Reverend Rafael Tramoyeres 8 baix
Benimaclet - València
960 83 56 13 - larepartidora.org

Digitalització
amb sobirania tecnològica

SomNúvol
.coop

♥ Som cooperativa
♥ Som tecnològica
♥ Som programari lliure

► hola@somnuvol.coop

La Directa utilitza els serveis de

foli verd

gràfiques

foliverd.net
foli@foliverd.net
C. de la Llibertat 44,
Gràcia, 08012
Barcelona

DEIXA'T MIRAR
ANUNCIA'T
A LA DIRECTA!

150.000 visites úniques mensuals al web
Més de 3.500 subscriptores
publicitat@directa.cat

Menú del dia
de dilluns a divendres
de 13:00 h a 15:30 h
Reserves a 93 119 06 92
ladeskomunal.coop

Assegurem
compromís

www.arc.coop

una altra economia és necessària
una altra forma d'estalviar ja és possible

coop57

serveis financers ètics i solidaris

www.coop57.coop

ger

ENTITAT
CULTURAL I
ESPORTIVA

C/ del PI 25.Ribes.(Garraf).Països Catalans
08810.Tlf:93 896 12 00.ger@mesvilaweb.com

...aquest estiu posem la directa! amb la nova web
www.entitatger.cat

KAMILOSETAS
MUSKARIA

distribuidora llibertària
www.nodo50.org/kamiloasetas
kamiloasetas@nodo50.org

Collectiu Ronda
Defensem tots els teus drets
www.ronda.coop
T. 932682199

www.teteca.cat #SomAliment

TÉ
TECA!

La marca de productes
amb més teca!

100% agroecològics i de proximitat

Els trobaràs a la teva ecobotiga cooperativa de confiança!

Té Teca! és el fruit de la col·laboració entre productores agroecològiques
del territori, petits obradors i la teva cooperativa de consum.
Elaborat tenint cura de la terra i les persones.

FOTOGRAFIA: MIQUEL MUÑOZ

Barcelona, agost de 2023. Una turista carrega una maleta per la platja de la Barceloneta. A la capital catalana hi ha més de cinc turistes per habitant i és una de les ciutats més densament poblades d'Europa. La massificació turística genera soroll, congestió, augment de preus i deteriorament de la qualitat de vida per a les residents de molts barris, així com una sensació de pèrdua d'identitat, i l'anorreament de formes de viure i relacionar-se genuïnes. (Treball guardonat amb el Premi Joves Fotògraf(e)s de Catalunya 2024 - Inspai - Diputació de Girona).

El Salvador

Un manifestant protesta
contra l'aixecament de la
prohibició de la mineria a
San Salvador el 23 de març
2025. | **AINHOA LÉRIDA**

LA FEBRE D'OR DE BUKELE REMOU EL RIU A EL SALVADOR

La llei que reactiva la mineria metàl·lica després d'anys de prohibició, posa en alerta grups defensors del medi natural i dels drets de les comunitats del nord del país, que assenyalen que provocarà una contaminació irreversible de les aigües fluvials

TEXT: **AINHOA LÉRIDA**
EL SALVADOR

El riu Lempa recorre 422 kilòmetres. Naix a les muntanyes del departament de Chiquimula, a Guatemala, i travessa Hondures i El Salvador, fins a desembocar a l'oceà Pacífic. Es tracta d'una conca fluvial que és la principal font d'abastiment d'aigua potable d'aquest darrer país, que viu des de fa anys una situació d'estrés hídric i d'insuficiència d'aigua, i que ara està en risc a causa del projecte de recuperació de la mineria metàl·lica, que han abocat l'estat centreamericà a un període.

El 23 de desembre, l'Assemblea Legislativa salvadorenca aprovava la llei general de mineria metàl·lica, impulsada pel govern presidit per Nayib Bukele, una norma que revocava una llei anterior, de l'any 2017, que prohibia aquesta activitat extractiva dedicada a la cerca de metalls preciosos com l'or i la plata en els cursos fluvials. Un dels motius que han portat l'òrgan a validar el canvi normatiu és "l'impuls del desenvolupament econòmic". Però són moltes les veus, a El Salvador, que alerten que, lluny de generar beneficis, la mineria metàl·lica tindrà conseqüències irreversibles sobre el territori i les persones que l'habiten.

Els plans del govern preveuen mobilitzar 16.000 tones de minerals al dia, que s'han de dissoldre en 22.000 tones d'aigua tractada amb cianur, que ja no es podrà reutilitzar

"Quans'acabel l'aigua, no podrem beure or", "no a la mineria, sí a la vida", o, "no existeix mineria responsable", són alguns dels lemes que encapçalen les protestes organitzades per la lluita antimineria al país. Des de la Mesa Nacional Enfront de la Mineria Metàl·lica se sosté que l'or que es pretén extraure servirà per "donar suport a altres monedes" i que no cal continuar "depredant i degradant el territori" per potenciar una activitat que no té beneficis directes per a El Salvador. Així mateix, la plataforma opositora considera que la mineria acabarà amb les comunitats que habiten el territori, perquè aquestes "necessiten" els terrenys on viuen, i perquè l'activitat extractiva arrasarà l'agricultura. "Allà on hi haja mineria no es podrà cultivar", sentencien des de la Mesa.

UNA LLEI REGRESSIVA

Des de la proclamació de la llei, moltes de les organitzacions socials l'han titllada d'anticonstitucional, i per això, el 24 de març entregaren a la Cort Suprema de Justícia 60.000 signatures que se sumaven a les 150.000 que havia entregat uns dies abans l'Església catòlica per a demanar la revocació de la normativa. Ruth Eleonora López, és advocada i cap d'anticorrupció i justícia de la fundació Cristosal, una organització que es dedica a la defensa dels drets humans i la protecció de les víctimes de violència. Va ser arrestada el 19 de maig, valent-se del règim d'excepció decretat per Bukele des de març de 2022, que continua vigent, i que ha estat en l'epicentre d'incomptables denúncies per vulneracions dels drets humans i les llibertats bàsiques. López explica que hi ha quatre raons principals per a considerar la llei anticonstitucional. La primera és clara per a ella: va ser aprovada sense consens popular, sense discussió ni debat parlamentari. La segona, perquè entén que "vulnera el dret humà a l'aigua i a un medi ambient sa". En tercer lloc, perquè considera que es tracta d'una "llei regressiva" i els drets no poden ser "limitats". I l'última, perquè la norma atorga a l'Estat la possibilitat de constituir societats anònimes amb inversionistes, sense passar per l'autorització de l'Assemblea Legislativa. ►

► Així, la llei general de mineria metàl·lica deixa en mans de l'Estat la possibilitat d'explotar el territori. D'aquesta manera, es tomben anys de lluita popular, amb nombrosos assassinats i persecució a les defensores ambientals com a *danys col·laterals*. El Salvador es va convertir en el primer país del món en prohibir la mineria, per ser una indústria contaminant i intensiva en l'ús de l'aigua, i els seus impactes en l'agricultura, ramaderia, i la generació d'energia hidroelèctrica.

PEL DRET HUMÀ A L'AIGUA

“Permetre la mineria metàl·lica és obrir l'aixeta a una aigua que és necessària per a usos prioritaris com el consum humà, la producció d'aliments o la generació hidroelèctrica, entre altres”, assenyala Luis González, director d'incidència de la Unitat Ecològica Salvadorenca (UNES). Segons l'últim informe publicat per Farmamundi, el 40 % de la població de les zones rurals d'El Salvador no té garantit l'accés a l'aigua. “L'aigua en quantitat i qualitat per a la vida digna no existeix”, assegura González. L'expert també assenyala que a causa de la desforestació, el sòl està degradat i, tot i ser un país on plou molt, ho fa de manera concentrada en algunes zones, per la qual cosa, l'aigua no s'infiltra sinó que causa inundacions, i això fa que no es pugui aprofitar.

La projecció minera està prevista en la zona nord del país, en una àrea d'uns 2.000 kilòmetres quadrats, la qual cosa equival al 10 % del territori salvadorenca. Com explica Carlos Flores, membre del Fòrum de l'Aigua d'El Salvador, per a l'extracció està previst mobilitzar unes 16 tones de minerals al dia. Per a fer això cal recórrer al procés de lixiviació, que consisteix a dissoldre les roques per extraure els minerals. Això representaria una demanda de 22 milions de litres d'aigua al dia. Dins d'eixa aigua es posaran vora 950 tones diàries de cianur,

Bukele parla d'una “minería verda i sostenible”, però l'activisme que s'hi oposa denuncia que es tracta d'un mantra que no té en compte l'impacte a llarg termini

i després passarà a un dipòsit de residus miners i s'emmagatzemarà en llacunes. Vidalina Morales viu a la comunitat de Santa Marta (Cabañas), al nord d'El Salvador, i és membre de la Junta Directiva de l'Associació per al Desenvolupament Econòmic i Social Santa Marta (ADES). Es pregunta “què serà de nosaltres si es tira endavant la mineria” en un context en què “els rius ja estan contaminats”. La projecció minera a la franja nord pot afectar les conques dels turons que abasteixen el riu Lempa i amenaça la vida que hi queda. L'activisme contra la recuperació de l'activitat minera apunta igualment que assecarà els aqüífers en l'operació d'extraure els minerals. També, es tem un repunt de la criminalització i la persecució per part de l'estat a les defensores ambientalistas, ja existent des de fa anys i focalitzada en els moviments d'oposició a activitats industrials.

La mateixa organització ADES ha encetat una campanya amb el lema “Ací vivim, ací resistim”. Els principals objectius

Aigües contaminades al riu San Sebastián, al municipi de Santa Rosa de Lima, on no es fan extraccions des de l'any 2005.

| KATY VENTURA

Final del recorregut de la marxa contra la represa de l'activitat de la mineria metàl·lica del 23 de març, davant de la Biblioteca Nacional de San Salvador. | AINHOA LÉRIDA

de la iniciativa són impulsar la defensa de l'aigua, la salut, la vida i el dret humà a una alimentació sense contaminants. Va sorgir concretament en reacció al perill de represa de l'activitat minera al departament de Cabañas. Alfredo Leiva, membre de la Junta Directiva de l'ADES, assenyalava que cal que la població prengui consciència i s'organitzi més enllà dels instruments jurídics en defensa del territori que, ara mateix, "són inexistents". També planteja una contranarrativa al discurs de Bukele, que, com s'assegura des de l'associació, s'ha centrat en "establir la por i generar desinformació". Luis González argumenta que el govern no ha presentat cap estudi que demostri que la mineria genera desenvolupament i feina, i que no provoqui destrucció ambiental i danys. Per això, tal com sentència Vidalina Morales, per ara, "la força amb la qual comptem ara és la lluita organitzada".

I DESPRÉS DE LA MINA, QUÈ?

L'última "Enquesta de llars de propòsits múltiples" feta pública a El Salvador conclou que les "dones dediquen més temps a les feines de la llar". Això significa que, si es limita l'accés a l'aigua, les primeres persones que en patiran les conseqüències seran les dones. Per a Morales, les lluites en defensa del territori són abraçades per les dones a causa de l'impacte directe que genera especialment sobre elles el fet no disposar d'accés a l'aigua i altres recursos bàsics. Com explica Amaranta Portillo, membre del col·lectiu feminista Las Mélidas, les dones han de fer una jornada triple: "la comunitària, la de cures de la llar i la de recerca de l'ingrés diari"; per això són les que estan en "contacte directe amb l'aigua".

Bukele ha parlat en més d'una ocasió d'una "minería verda i sostenible", però des de l'activisme que s'oposa a la reactivació de l'activitat s'argumenta que és un mantra contrari a la realitat, que la minería verda no existeix. "A llarg termini, quedarà el pitjor", conclou el director d'UNES, Luis González. "Una mina pot estar activa de sis a deu anys i després ens quedarem sense aigua, amb el sòl contaminat i moltes malalties", continua. De la mateixa manera, assenyalava que "serà impossible restablir" les activitats laborals que històricament el territori ha acollit, com la pesca o l'agricultura.

González creu que no es pot parlar en cap cas "d'una activitat renovable" perquè una roca explotada per extreure'n metalls mai no tornarà al lloc d'origen. El mateix Nayib Bukele va assegurar el 23 de desembre, en aprovar-se la nova llei general de minería metàl·lica, que El Salvador tenia "les reserves d'or amb major densitat per quilòmetre quadrat del món" i que, per tant, això era un "tesor posat per Déu". Però alguns sectors de l'Església catòlica s'han pronunciat en contra d'aquestes afirmacions, defensant que el que Déu no voldria és "la destrucció de la casa comuna".

Una empremta clara dels efectes de la minería metàl·lica i de la impossibilitat de revertir els danys causats es pot trobar al riu San Sebastián, ubicat al municipi de Santa Rosa de Lima. Aquest és ara un riu sense vida i sense possibilitat d'albergar-ne. A la zona no es practica l'extracció minera des de l'any 2006, però les seues aigües mantenen un color vermell ocasionat pel drenatge d'àcid i la presència d'arsènic, plom i alumini. Això ha fet que la comunitat no puga consumir aigua de l'aixeta i l'haja de comprar per a qualsevol ús. Luis González alerta que l'impacte es mantindrà milers d'anys.●

Els governs progressistes americans no paren els peus a l'extractivisme

L'estructura productiva del con sud-americà, ancorada en l'exportació de matèries primeres, fa dècades que es manté immutable. Malgrat la successió de governs progressistes i conservadors en molts països, la capacitat d'influir del capital financer internacional es manté impertorbable

TEXT: **RAÚL ZIBECHI**

ESCRITOR, PENSADOR I ACTIVISTA

A finals d'abril del 2024 la ciutat de Porto Alegre va resultar completament inundada: afecta gairebé 500 municipis i 2,4 milions de persones i va haver-hi més de 200 morts i mig milió de desplaçats. No s'havia vist mai el centre d'una ciutat, l'àrea metropolitana de la qual supera els quatre milions d'habitants, completament negada durant setmanes. L'aeroport internacional va quedar inundat i se'n van suspendre les operacions durant sis mesos, diversos ponts van haver de ser tancats i la ciutat va quedar aïllada de la resta de l'estat i del país.

“Entre el 29 d'abril i el 2 de maig, diverses localitats de l'estat van registrar més de 300 mil·límetres de pluja: la precipitació equivalent a dos mesos, en quatre dies”, assenyala un informe del mitjà independent *Mongabay*. Les causes d'aquest fenomen es deuen a la combinació d'un clima inusualment plujós provocat pel Niño i el canvi climàtic. La iniciativa de recerca World Weather Attribution, citada per *Mongabay*, va estimar que el canvi climàtic antropogènic va duplicar la probabilitat d'ocurrència de les inundacions d'abril i maig, considerades un fenomen que passa una vegada cada segle, i la seva intensitat

va ser entre un 6% i un 9% major del que s'esperava. Els analistes asseguren que “tornarà a passar”.

Sis mesos després, quan les aigües van baixar i la vida va tornar a la seva llera habitual, els debats sobre les causes de les inundacions van quedar relegats a especialistes. La veritat és que l'extractivisme és darrere d'aquestes causes, i de moltes altres catàstrofes. A l'estat brasiler de Rio Grande do Sul, devastat en un 90% de la seva superfície, l'expansió de l'agricultura industrial va reduir en un 30% l'àrea forestal i les pastures natives, mentre el govern estatal va retallar les lleis ambientals que protegeixen la flora nativa. “L'agricultura intensiva -destaca *Mongabay*-, practica a les terres altes que envolten la conca del riu Jacuí, al centre de Rio Grande do Sul, ha compactat els sòls, reduint la seva capacitat d'absorció d'aigua i eliminant la vegetació natural que frena els corrents”.

La reacció de les administracions va ser habitual en aquests casos. El federal, presidit per Lula Da Silva, es va limitar a enviar 600 militars per evacuar famílies i mantenir l'ordre públic davant de possibles saquejadors. El de l'estat va alliberar fons que moltes vegades no van arribar als destinataris previstos. La societat civil va fer

el possible per reprendre les tasques quotidianes com més aviat millor, els carrers van tornar a omplir-se cotxes i les ciutats trepiden amb el seu ritme habitual. Es va perdre una oportunitat excel·lent per debatre les causes d'un fenomen que tendeix a instal·lar-se.

El progressisme llatinoamericà ha debatut el model extractiu establert en mineria a gran escala, explotació d'hidrocarburs, monocultius, grans obres d'infraestructura i especulació immobiliària urbana. Més encara, es limita a aprofundir-ho. El que ha fet el govern d'Andrés Manuel López Obrador a Mèxic és molt significatiu: el Tren Maia i el Corredor Intraoceànic busquen accelerar la circulació de mercaderies i l'extracció de recursos naturals, però també incrementen el turisme.

Aquesta línia recorre cinc estats del sud-est mexicà, en total 1.500 quilòmetres entre Palenque i Cancún, i és propietat d'una empresa estatal adscrita a l'àmbit de la Secretaria de Defensa. Aquesta és la principal diferència amb altres iniciatives extractives: el control de les forces armades, que també operen en els principals aeroports del país. El corredor ferroviari connecta els oceans Pacífic i Atlàntic, i impulsa d'aquesta manera el comerç entre Amèrica, Àsia i Europa.

El ministre brasiler d'Agricultura nomenat per Lula, Carlos Fávaro, és exvicepresident d'Aprosoja Brasil i ferm partidari d'exportar productes sense manufacturar

Foto de família de caps d'estat i de govern presents a la Cimera de la Comunitat d'Estats Llatinoamericans i Caribenys que va tenir lloc l'any passat a Tegucigalpa.

Les il·lusions del progrés continuen atraient multituds i els governs claudiquen davant els abundants recursos que s'acaparen. En el seu tercer mandat, Lula ha nomenat Carlos Fávaro com a ministre d'Agricultura. Fávaro va ser vicepresident d'Aprosoja Brasil, una associació de productors de soja i blat de moro; és, doncs, un ferri defensor del model d'exportació de matèries primeres. Quelcom semblant va passar amb el govern de Dilma Rousseff, quan fou escollida com a titular d'aquesta cartera la hisendada Katia Abreu, representant de la principal patronal de propietaris agroramaders del país.

A l'Argentina, Cristina Kirchner va vetar la llei de protecció de les glaceres, amenaçades per l'activitat minera, i a Xile, el president Gabriel Boric ha militaritzat l'Araucània per defensar les grans empreses forestals de la resistència de les organitzacions maputxe en contra de la seva activitat. Encara que va fer la seva campanya electoral blasmant del desplegament de militars en territori maputxe, tot just dos mesos després d'arribar al govern, Boric va decidir la militarització de les regions en conflicte.

A Colòmbia, el govern de Gustavo Petro ha aconseguit posar en confrontació entre ells diversos movi-

ments que reclamen terres. L'octubre de 2024 es va signar el Pacte per la defensa de la vida, el territori i la convivència al Nord del Cauca (departament del Sud del país) entre el govern, organitzacions empresarials i moviments camperols, indígenes i negres, amb la signatura de la vicepresidenta i ministra d'Igualtat i Equitat, Francia Márquez.

Un sector del poble nasa, organitzat en el Procés d'Alliberament de la Mare Terra, ocupa des de fa una dècada finques de l'agronegoci de la canya amb la consegüent exasperació empresarial. Segons aquest col·lectiu, el govern buscava que empresaris i treballadors arribessin a acords com a forma de promoure el desenvolupament de l'agroindústria.

Un alcalde de Corinto (al Cauca) assegura que hi va haver una reflexió col·lectiva en profunditat: "Als governs progressistes els processos socials es rendeixen molt més ràpid que sota els governs tradicionals de la dreta, perquè es creu que és un govern amic i es deixa de lluitar, i d'aquesta manera avança el capitalisme". Aquest acord, signat per dirigents sense consultar les bases, "en algun moment es trenca, perquè està basat en interessos econòmics, no enfocat a resoldre el pro-

blema social i la necessitat de terra de les comunitats nasa".

A l'Uruguai, l'ara desaparegut expresident José Mujica va dir l'any 2012 que a la soja se li hauria de fer "un monument perquè és una planta sagrada que ens va portar rendibilitat". Des del 1996, la superfície sembrada amb transgènics al món s'ha multiplicat per cent, amb tota la càrrega de contaminació i danys a la salut que això implica. El principal argument de Mujica era que els monocultius de soja van permetre al seu país "augmentar les exportacions i millorar el nivell de vida de molta gent". Aquesta millora va ser circumstancial perquè no es va modificar la base estructural (no hi va haver reforma agrària, per exemple), però la feblesa dels moviments va facilitar l'avenç del capital més concentrat.

A l'últim cens dut a terme a l'Uruguai, es van registrar 12.000 explotacions agropecuàries, menys que l'any 2000 i, en general, es va tractar d'unitats menors de 200 hectàrees. L'ambientalista Carlos Santos assegura que "l'expansió de la superfície cultivada amb transgènics ha anat associada amb la desaparició de petites explotacions agropecuàries i l'emergència de nous actors empresarials (els anomenats *pool* de

sembra) que han concentrat superfície i producció". Xifres similars es poden trobar en tota la regió.

A la pregunta de les raons per les quals el progressisme s'ha rendit a les grans multinacionals extractives, caldria respondre amb dos arguments. D'una banda, el model extractiu aporta recursos frescos a les arquitectures estatals, gràcies al superàvit comercial que sol abocar-se a pagar el deute extern i a polítiques socials compensatòries adreçades als sectors més empobrits. De l'altra, els governs progressistes tenen por d'enfrontar-se a les grans multinacionals, que tenen infinits recursos per litigar en institucions internacionals.

Tot i tenir poblacions mobilitzades, com es va poder comprovar a les aturades i aixecaments a Colòmbia i Xile a partir del 2019, aquests governs no han apel·lat als moviments populars sinó que han optat per governar per a ells, però sense ells. En tot cas, aquesta política estreny els marges de negociació i deixa el futur de l'extractivisme en mans d'institucions, com la justícia, que mai no han estat propenses als pobles. Perquè l'aparell de justícia, com les forces armades i policials, es posa sistemàticament a servei dels interessos del capital transnacional. ●

Kohei Saito

filòsof

“Decréixer no ha d’implicar austeritat sinó formes diferents d’abundància i satisfacció”

Kohei Saito (Tòquio, 1987) és autor d'*Una nova manera de viure. El capital a l'era de l'antropocè* (Tigre de Paper, 2022), que ha estat tot un best-seller al Japó. El pilar de la seva filosofia és una relectura ecològica de Marx que convida a qüestionar els fonaments del sistema per imaginar alternatives més justes i sostenibles. En un context marcat per la crisi climàtica i la manca d'esperança col·lectiva, Saito aborda qüestions com les limitacions del capitalisme verd, la intel·ligència artificial o el genocidi a Gaza, però també defensa el paper estratègic de la generació Z i el potencial transformador de recuperar la noció d'"el comú" com a horitzó polític

TEXT: **ANAÍS BORRÀS**

FOTOGRAFIA: **VÍCTOR SERRI**

Com definiríes el “comunisme decreixentista” que proposes?

El comunisme decreixentista és una proposta que pretén fer front a la crisi climàtica provocada pel capitalisme. El capitalisme és un sistema d'expansió infinita: inverteixes diners, produeixes, vens, crees plusvàlua, i reinverteixes aquesta plusvàlua per produir cada vegada més. El problema és que el nostre planeta és finit, així que després de cert punt, és irracional continuar acumulant capital sense límits. Aquesta lògica és insostenible, com mostren clarament les problemàtiques mediambientals: estem produint i consumint massa i això ens condueix al desastre ecològic. Però, a més, quan l'únic objectiu és generar més benefici -si ens fixem en indicadors com el PIB-, acabem mercantilitzant béns i serveis essencials com l'aigua, la sanitat o l'educació. Es destrueixen parcs i biblioteques per construir, per exemple, centres comercials. Això genera infelicitat i desestabilitza la vida de les persones. A partir d'un cert punt, el creixement esdevé ineficient i causa més danys que beneficis. És, per això, que proposo el concepte del *decreixement*: una proposta per abandonar el PIB com a mesura de progrés social. Hem de posar el focus en el que és necessari i distingir-ho d'allò que no ho és. Això és radicalment diferent del capitalisme, que prioritza el que és rendible quan sovint el que és rendible no és pas el que realment necessitem.

El concepte ‘decreixement’ no és suficient per al que vols capturar?

Crec que per si sol no és suficient, és un concepte massa vague, que podria derivar en una mena d'estancament. Per això cal deixar clar que el decreixement és, abans que res, una crítica al capitalisme com a sistema d'expansió infinita. Ara bé, el decreixement no consisteix simplement a resignar-se a l'estat actual de les coses. Té més a veure amb imaginar una altra manera de viure, centrada en la cooperació, l'ajuda mútua o les cures. És per això que hi afegeixo el terme *comunisme*: no per reivindicar l'estalinisme, sinó per recuperar la idea d'“el comú”. És a dir, deïficar col·lectivament els béns i serveis bàsics que tothom necessita per viure. Així doncs, per què no garantim l'accés universal al coneixement, a la mobilitat o a la sanitat? Si creem una societat basada en l'abundància del comú, el model que en resultarà és radicalment diferent del capitalisme, que es basa en l'abundància de mercaderies i en la necessitat constant de diners. El comunisme decreixentista és un projecte d'abundància radical, però no de mercaderies, sinó de luxe públic.

A ‘Una nova manera de viure’ defenses que el decreixentisme no ha de significar austeritat o carències, sinó justament el contrari. Com seria això possible?

El decreixement implica, evidentment, reduir el consum excessiu. Probablement, mengem massa carn, massa sovint, o tenim més cotxes dels que necessitem. En lloc de tenir dos o tres vehicles, caldria fer ús del transport públic. És a dir, en conjunt, sí: hauríem de reduir el nostre consum i, en aquest sentit, el decreixentisme és un projecte que desafia el consumisme. Ara

bé, això no implica necessàriament austeritat, sinó la creació de diferents formes d'abundància i de satisfacció. Això es veu clarament, per exemple, en el cas del *fast fashion*: el seu consum no necessàriament proporciona una satisfacció real. Hi ha una contradicció evident. En lloc de continuar amb aquesta forma ineficient de consumir cada cop més, el que cal és posar el focus en crear comunitat, en generar vincles i sentit de pertinença. Cal crear activitats més significatives on poder sentir-se reconegut pels altres i sentir que construïm col·lectivament alguna cosa que importi. Això dona més benestar, més sentit. Crec que això és justament el que necessitem en un moment marcat, no només per la crisi ecològica, sinó també per una desigualtat extrema i una profunda atomització social. El decreixement, en aquest context, és una invitació a viure d'una altra manera.

Proposes una relectura d'*El capital* de Marx des d'una òptica ecològica. Per què creus que és important recuperar Marx per abordar la crisi climàtica actual? I com és que fins ara no s'havia llegit Marx en clau ecològica?

Marx s'ha associat amb l'estalinisme i amb el model soviètic i això ha condicionat molt com s'ha llegit la seva obra. Des del moviment ecologista, se l'ha criticat per tenir una visió massa ingènua del progrés tecnològic, tot plantejant que el desenvolupament tècnic, especialment en el socialisme, garantiria automàticament una vida millor per a tothom. Des d'una perspectiva ecològica, aquesta visió ignora fins a quin punt la tecnologia pot ser destructiva. Això és també el que coneixem com la concepció productivista de dominació de la natura, característica de la teoria de l'emancipació de Marx. A més amb el fracàs dels soviets, molts van deixar de parlar de Marx i de socialisme. Això va generar dos problemes importants. El primer és que hem perdut la capacitat d'imaginar un món postcapitalista. Tothom reconeix que el capitalisme és una de les causes centrals de la crisi actual, però les contrapropostes que es fan són molt limitades: apujar una mica els impostos a les grans fortunes o alguna petita regulació ambiental sobre les emissions de carboni. Aquestes mesures no són suficients. Hem de qüestionar els fonaments del sistema, però ho hem deixat de fer. Parlem molt de neoliberalisme, però ja no critiquem el capitalisme. I això és un error greu. I el segon problema és que s'ha llegit malament Marx. Sovint s'ignora que la seva crítica del capitalisme també inclou una dimensió ecològica. He investigat especialment els seus quaderns inèdits, escrits en els darrers anys de la seva vida, on es veu com va fer una recerca intensa per comprendre la relació entre el capitalisme i la crisi ecològica. És en aquests textos on desenvolupa el concepte de *fractura metabòlica*: la desconexió entre l'activitat econòmica i els cicles naturals. La seva proposta és intentar superar no només l'explotació dels treballadors per part dels capitalistes, sinó també l'explotació dels recursos naturals per part del capital. La seva proposta postcapitalista s'acosta molt al que jo anomeno comunisme decreixentista. Crec que aquesta és realment la visió que avui necessitem en l'era de la crisi ecològica.

Com expliques l'èxit del teu llibre al Japó?

Crec que molta gent està buscant alternatives. L'auge del populisme de dretes és, en el fons, una expressió d'insatisfacció profunda amb el sistema actual. Genera una crisi democràtica, sí, però també obre una finestra d'oportunitat. Precisament, perquè el populisme de dretes promet una transformació radical, també es pot obrir un espai per imaginar transformacions radicals del capitalisme des d'una perspectiva d'esquerres. I això pot tenir un impacte real en el debat públic sobre el futur de la nostra societat i del planeta. El llibre ja té uns anys, i potser avui no defensaria exactament el mateix. Es va publicar en plena pandèmia i va obrir un espai nou per discutir idees radicals. Crec que això va donar esperança a molta gent. Va fer pensar: si això és possible al Japó, per què no ho hauria de ser també, per exemple, a Espanya? Aquest era un dels objectius. En el llibre faig servir molts exemples de Barcelona perquè volia

“El populisme de dretes genera una crisi democràtica però pot obrir una oportunitat per imaginar transformacions radicals del capitalisme des d'una perspectiva d'esquerres”

encoratjar els lectors al Japó -que viuen en una societat força conservadora- a imaginar altres camins possibles: si a Barcelona poden fer-ho, per què no nosaltres? Hauríeu d'estar orgulloses, perquè aquest llibre va ser exitós gràcies a vosaltres.

De fet, dediques l'últim capítol del teu llibre a Barcelona i la presentes com una ciutat amb iniciatives destacables. Què valores positivament de la ciutat davant d'aquesta situació d'emergència i injustícia climàtica?

Històricament, el socialisme s'ha associat a models molt verticals i autoritaris, i això ha contribuït a crear-ne una imatge molt negativa. Amb aquest llibre, volia oferir una visió diferent: una proposta centrada en moviments horitzontals i democràtics que treballen per construir béns comuns. Aquest plantejament em va semblar molt en sintonia amb algunes iniciatives que he vist a Barcelona. Tot i que la ciutat pateix problemes greus com la gentrificació o el turisme massiu, hi ha hagut intents molt significatius d'organització veïnal i defensa dels drets dels llogaters, d'ocupació d'espais buits, de creació de xarxes de suport mutu. Quan hi vaig venir anteriorment, també em va sorprendre veure tants parcs, espais oberts, arbres... Coses que a Tòquio són molt difícils de trobar. Des d'una lògica capitalista, tot això pot semblar espai desaprofitat o ineficient. Per a mi, però, són espais comuns: llocs on la gent pot trobar-se, compartir, fer vida col·lectiva. Són realment importants. També em va cridar l'atenció la força que tenen aquí les cooperatives i l'economia social i solidària. Crec que aquesta tradició catalana ofereix una visió diferent respecte de com produir i treballar: tenint en compte les necessitats socials, però també el respecte als drets dels treballadors i la seva autonomia. Encara forma part del capitalisme, sí, però obre la porta a imaginar altres formes de vida.

També presentes la generació Z com a fonamental en la lluita contra la crisi climàtica. Quins potencials i quines limitacions veus en la joventut?

Quan escrivia aquest llibre, persones com Greta Thunberg eren molt actives en la lluita contra el canvi climàtic i vaig sentir-m'hi realment inspirat. Sense iniciatives com Fridays for Future o Extinction Rebellion, segurament no hauria acabat defensant el decreixentisme. En la meua anterior obra, només parlava d'ecosocialisme, però va ser en aquesta, *Una nova manera de viure*, on vaig començar a abraçar plenament la idea del decreixement. I això va ser perquè vaig aprendre de la generació més jove. La lectura que faig de Marx no hauria estat possible sense el moviment contemporani de justícia climàtica. Evidentment, no tota la joventut és conscient ambientalment, però sí que veig una actitud molt més oberta cap a idees decreixentistes. Les noves generacions han crescut en un context marcat per la precarietat i la desconfiança en les promeses del capitalisme. No han viscut mai una etapa d'expansió econòmica, no confien en la promesa capitalista perquè tot el que han vist és crisi financera, desastre psicològic o precarietat laboral. Això fa que estiguin més disposades a explorar alternatives. Ara bé, també hi veig riscos. Una qüestió que no abordo al llibre, però que avui em preocupa molt, és l'impacte accelerat de les tecnologies digitals. Si treballes a la universitat, veus com molts estudiants ja fan servir la intel·ligència artificial per llegir els textos, fer resums o processar la informació. Depenen massa de la IA. D'una banda, pot semblar eficient; però, penso que debilita la capacitat de pensament crític de la majoria dels estudiants. Això podria comprometre la possibilitat mateixa de generar pensament radical en el futur.

De fet, ara comencem a ser conscients que les intel·ligències artificials també tenen un cost ambiental altíssim. Creus que la tecnologia reforça inevitablement el capitalisme i la destrucció climàtica? Quin paper tindria en la societat que proposes?

Tinc una posició molt clara al respecte, perfecta per a les xarxes socials: la meua proposta és prohibir la intel·ligència artificial.

“La intel·ligència artificial pot comprometre la possibilitat mateixa de generar pensament crític i radical en el futur”

És la nostra última oportunitat per aturar-ne el desenvolupament abans que sigui irreversible.

També plantejes que el capitalisme verd és una il·lusió i que cap *tote bag* ens salvarà del col·lapse climàtic. Quins són els perills d'aquest ecologisme de mercat que promet salvar el planeta sense tocar els privilegis del Nord Global?

Aquest és, exactament, el gran problema. No s'estan qüestionant les desigualtats estructurals, ni el racisme sistèmic, ni la història colonial que sustenta l'abundància del Nord Global. Això és el que cal posar al centre. No n'hi ha prou amb reciclar, també cal prestar més atenció a les noves tecnologies perquè consumeixen enormes quantitats d'energia i de recursos. Si continuem fabricant més i més vehicles elèctrics, per exemple, estarem creant una nova forma d'imperialisme ecològic. I això no té cap sentit. És fonamental aprendre de la perspectiva del Sud Global. La manera com els pobles indígenes o certes cultures asiàtiques i africanes entenen conceptes com el benestar o el desenvolupament és molt diferent. Aquestes concepcions han estat sovint marginades per la lògica de la maximització de la rendibilitat. Per això és tan important recuperar la capacitat d'imaginar altres formes de viure. El meu rebuig al capitalisme verd parteix d'aquí: no deixa de ser una continuació del model actual. Podem fer-ho millor. Podem ser més creatius, generar més solidaritat, més justícia. I això, crec, és una proposta realment transformadora.

Connectes la crítica ecològica al capitalisme amb l'antiimperialisme. Quina lectura fas del genocidi del poble palestí?

Després de parlar durant anys sobre justícia climàtica, em va semblar evident que la mateixa estructura havia de ser aplicable al genocidi a Gaza. Per això em va decebre profundament comprovar fins a quin punt al Nord Global -i encara més a Alemanya, on visc actualment-, les elits són incapaces de parlar de justícia pel que fa a aquest cas en concret. Per molt que hagin estat reclamant justícia climàtica durant anys, això deslegitima completament els seus discursos. El problema del colonialisme i el del desenvolupament capitalista comparteixen una mateixa lògica: el monopoli de les terres i els recursos, acompanyat de l'eliminació de poblacions senceres. Tot això forma part de la història de l'acumulació primitiva, tant a Europa com també a Nord-amèrica. És, en essència, el que està passant avui a Gaza, però també a altres regions com Àfrica o el sud d'Àsia. És exactament el mateix problema que Marx ja assenyalava. Per això crec que és útil recuperar les seves idees: ell mateix havia cregut -de manera força ingènua- en el caràcter progressista del colonialisme britànic a l'Índia, però amb el temps va abandonar aquesta visió eurocèntrica. Avui dia continuem pensant que el capitalisme occidental és el camí cap al progrés o que aquest ha de venir de la mà de les tecnologies occidentals. Per tant, es manté la mateixa estructura. És per això que aprendre de les societats no occidentals i de les seves crítiques a l'eurocentrisme és tan important. És la condició de possibilitat de poder imaginar una justícia més universal i una sostenibilitat real. ●

Ideari

DIRECTA 891

CONSPIRACIONISME EN L'IMPERI DE LA FOSCOR

TEXT: **ELOI LATORRE**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

La difusió de teories conspiracionistes ha esdevingut un fenomen en auge en el món hiperconnectat. Conjumina l'enginy fabulador, l'obsessió per construir enemics, però alhora conté un qüestionament de les versions oficials. Per això, sovint, son usades com a arma estigmatitzadora per desacreditar qualsevol veu crítica amb el poder

Entre les ombrívols muralles del castell d'Elsinore, a Hamlet, príncep de Dinamarca, se li apareix l'esperit del seu pare mort, que li revela un conjur ordit pel seu oncle, Claudi, i la seva mare, la reina Gertrudis, per assassinar el vell rei, casar-se i apoderar-se del tron, canviant la línia dinàstica i apartant-ne el jove delfí. Com tants altres drames polítics de Shakespeare, els que tenen per escenografia corts reials, *Hamlet* (1600-1601) és una dissecció dels mecanismes del poder marcada quasi sempre per l'ordit secret, la traïció, la trama oculta entre bambolines: això que avui coneixem com a conspiració.

En els nostres temps, el batec del conspiracionisme ha desbordat -sense abandonar-lo, ni de bon tros- el reduït dels monuments literaris i la ficció popular, per erigir-se en un eix orbital del debat públic, i viu tota mena d'elucubracions basades en la realitat. “No se'l pot considerar com vol un vell estereotip, l'excentricitat de faccions extremistes. Constitueix el calidoscopi a través del qual la majoria llegeix els successos del món”, assenyala la filòsofa Donatella Di Cesare a *El complot en el poder* (Sextopiso, 2023). Del magnicidi de Kennedy a la pandèmia de la covid, totes les generacions d'humans vivents estan marcades algun fet extraordinari que ha excitat la voluntat de fer-se preguntes i buscar respostes més enllà de les explicacions que l'autoritat dona per bones.

Pandèmies, magnicidis, catàstrofes naturals, atacs violents, crisis econòmiques... tots aquells fets que escapen al previsible, comporten avui la seva quota de teories de la conspiració, amb l'afany de buscar una formulació alternativa de les causes, davant del recel de les versions oficials. I el fenomen va a més, impulsat òbviament per les tecnologies de comunicació en xarxa, la capacitat d'obtenir i produir missatges comunicatius, però també per la sensació creixent d'incapacitat per desentrellar els mecanismes de funcionament del món en què vivim que genera aquesta sobreabundància informativa. Di Cesare emfasitza, en aquest sentit, que “el complotisme és la reacció immediata a la complexitat, és la drecera, la via més senzilla i ràpida per trobar la solució a un món que s'ha tornat il·legible. Recorre al complot qui no suporta la inquietud, la pregunta oberta”.

L'ENEMIC INVISIBLE

Es diu que vivim en una època d'or del conspiracionisme. Però no és l'única ni la més daurada. Si avui el bullici del complot s'encén sota l'efecte de les xarxes socials i la creació de continguts, al llarg del segle XIX s'estenia a través del pamflet, el full imprès i la literatura barata. El periodista cultural madrileny Noel Ceballos, autor de *El pensamiento conspiranoico* (Arpa, 2021) -viatge al·lucinant a través de la història moderna de la sospita-, assenyala el conspiracionisme com un fill de les revolucions burgeses: “La diferència fonamental entre la conspiració dels jacobins i qualsevol de les que van existir a l'antiguitat va ser que el paper de malvat tenebrós capaç de manejar tots els fils ja no es podia atribuir a un grup perfectament identificable d'individus, sinó que la naturalesa caòtica, confusa i increïblement complexa de la revolució feia necessària la creació d'un constructe modern, una xarxa coordinada d'enemics”.

En el món antic, el dels vells reialmes shakespearis, la copa de verí i la punyalada per l'esquena formaven part de cert

ritual acceptat d'administració del poder entre les elits. El senat romà en ple es confabulava per cosir a ganivetades Juli Cèsar a les escales del Capitoli, a cara descoberta, davant d'una plebs que s'ho mirava com un espectacle teatral, al qual no estava convidada a participar. Però el Nou Món enlluminat pel pensament il·lustrat es construeix sobre el mite de la sobirania popular i la participació en els assumptes públics a través de la democràcia representativa. Quan se'n sent exclòs, el *poble* busca explicacions. Per això, Di Cesare prefereix parlar de “complot” en comptes de “conspiració” -terme que creu que utilitzem les parles llatines per influència de l'anglès- per designar aquesta forma moderna en la qual el maquinador secret que actua des de la rerebotiga esdevé “massa compacta i indistinta, una col·lectivitat les individualitats de la qual romanen desconegudes, un conjur sense nom, un aglomerat sense rostre”.

Curiosament, aquesta conjunció d'interessos diversos va ser usada en primera instància pels apòstols de l'Antic Règim. Ceballos cita el llibel d'un matemàtic escocès, John Robison, imprès el 1797 en reacció als fets de París: *Proves d'una conspiració contra totes les religions i els governs d'Europa duta a terme a través de reunions secretes entre francmaçons, illuminati i societats lectores*. A banda de ser un fabulós exemple de *clickbait avant la lettre*, el títol de l'opuscle conté ja dos dels elements que s'han anat reproduint en totes les construccions conspiracionistes posteriors: el secretisme, i la conjunció

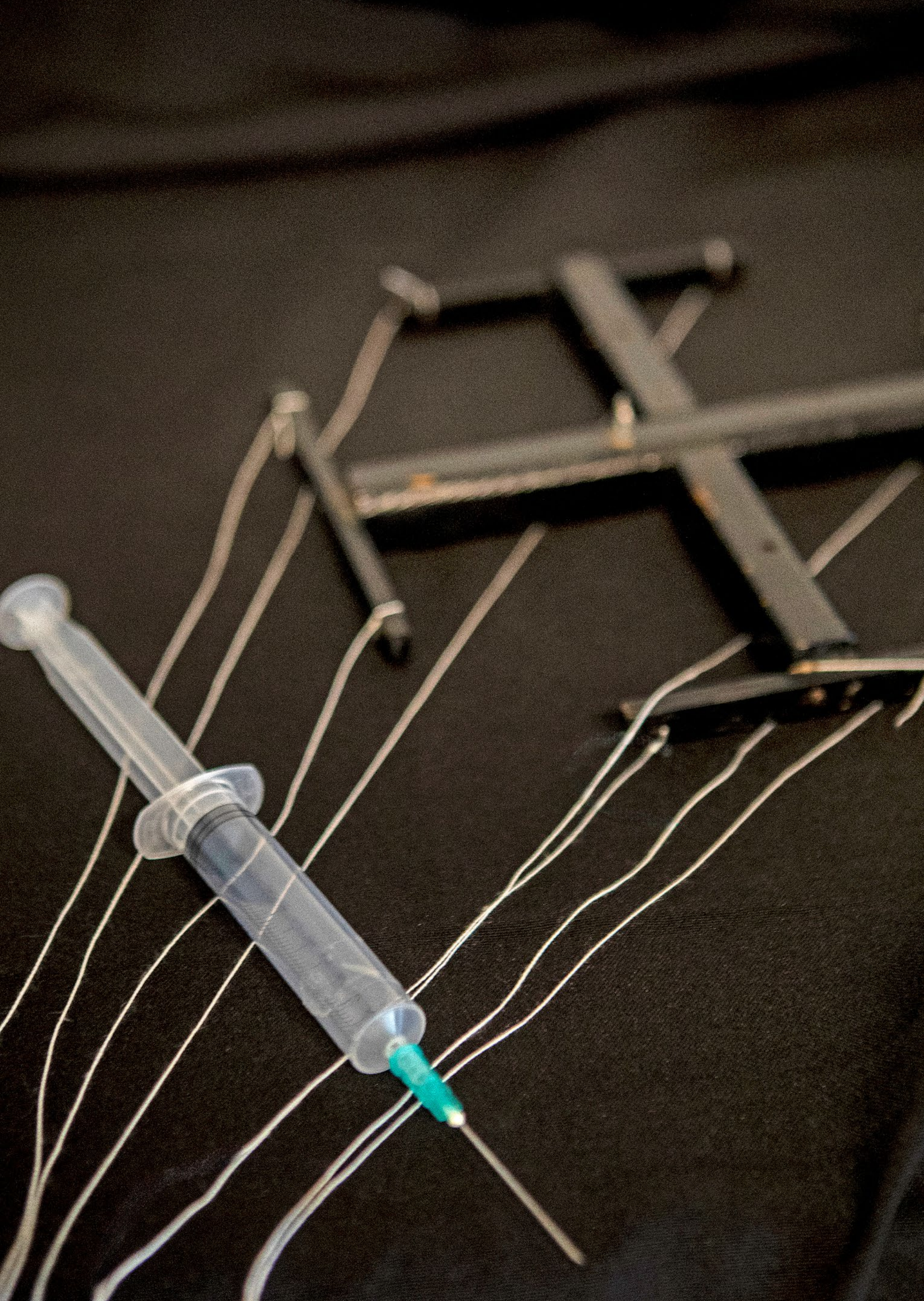
d'interessos diversos, el *totum revolutum* o, per dir-ho en la retòrica pròpia d'aquest imaginari, el “tot està interconnectat”.

A la suma de force entre maçoneria i illuminati (una societat lliurepensadora bavaresa que va cessar l'activitat fa quasi 250 anys, en ser prohibida, però que encara continua apareixent en moltes fabulacions conspiratives d'avui), s'hi van anar afegint altres actors, com els jesuïtes, i un que aviat va robar tot el protagonisme: el judaisme.

Al llarg del segle XIX van apareixent una sèrie d'artefactes narratius, tots tallats pel mateix patró, alguns obertament ficcionats i altres amb aparença de veracitat, que elaboren el mite d'un complot jueu per dominar i destruir la societat cristiana. A *En el cementiri*

de Praga (full publicat el 1868 a Alemanya, i plagiat d'un capítol de la novel·leta *Biarritz*), la suposada confabulació té lloc en la necròpolis del títol, on cada cent anys s'apleguen representants de les dotze tribus de Judea per renovar el jurament d'infiltració i control de la política, les finances, els mitjans de comunicació, els exèrcits, els moviments revolucionaris i tots els estaments socials. És el precedent immediat del text conspiratiu més influent del passat segle, *El protocol dels Savis de Sió*, que va començar a córrer pels carrers de Moscou l'any 1905, i on la confabulació judaica es desplega minuciosament en un programa de 24 punts.

El *Protocol* i les seves preqüeles se citen com els gèrmens decisius de l'antisemitisme modern, amb els resultats prou coneguts, però també conté alguns dels elements que s'han anat emparentant en constructes conspiracionistes posteriors de tota mena. En primer lloc, va ser una falsificació conscient ordida per la policia secreta tsarista, temerosa de la influència jueva en els moviments revolucionaris que acabarien fent caure el règim. Activa, doncs, l'alarma d'una conspiració mitjançant una conspiració. És un mecanisme que s'ha comparat amb l'ascens polític de Donald Trump, que es va valer desacomplexadament de tesis conspiracionistes per desacreditar l'adversari polític. Entre elles, el suposat escàndol *pizzagate* i la teoria QAnon, que vinculaven Hillary ►

► Clinton i altres líders demòcrates, funcionariat representant de “l’estat profund” i del poder econòmic (el financer George Soros, omnipresent en tota agenda de l’extrema dreta i, sí, jueu d’origen hongarès) en una xarxa internacional d’explotació sexual de menors. Per a Noel Ceballos, “QAnon és la versió pop i postmoderna del Protocol dels savis de Sió”.

I és cert, tot i haver passat més de cent anys, en la fabulació trumpista hi ha diversos elements calcats de tota la literatura antisemita decimonònica, on també apareixen xarxes pedòfiles, rituals satànics i l’adoració al mateix Llucifer. Som, doncs, davant d’una altra de les bases de tot bon relat conspiratiu: el biaix moralista. No es tracta només de denunciar una maniobra oculta, sinó que aquesta està sembrada per la llavor de la maldat, té un pla maligne i destructiu. Sovint, tal com ho explica Donatella Di Cesare, amaga “una potència malvada de destructivitat il·limitada, una força tirànica oculta despietada i sense escrúpols que infringeix turments i recol·lecta víctimes”. En aquest sentit, si hi ha sang i fetge, concupiscència o pràctiques aberrants, l’elaboració conspirativa té més possibilitats de guanyar adeptes.

D’altra banda, el *totum revolutum* i la idea d’un *veritable poder* multilateral que opera des de les ombres ha impregnat bona part de l’imaginari conspiratiu d’ahir i avui. I ha tingut alguna plasmació política programàtica destacable. Franco no va arribar al poder a l’Estat espanyol a còpia de difondre teories conspiratives, com Donald Trump vuitanta anys més tard. Però la idea d’un contuberni entre maçoneria, comunisme i judaisme que operava secretament per anorrear la *cruzada* que la providència li havia encomanat, és ben present en la propaganda del règim fins al final, encara que l’antisemitisme va anar desapareixent de la retòrica oficial després de la derrota nazi. I va tenir una plasmació notable, en forma de llei i d’un òrgan jurisdiccional específic, el Tribunal Especial per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, que va operar fins al 1963, amb més de 8.000 condemnes.

DE LA FABULACIÓ A LA CONFABULACIÓ

Les teories de la conspiració d’ahir i d’avui tenen un altre element comú: el vas comunicant entre una obsessió factual, científica o paracientífica, per desentranyar una veritat amagada i, per altra banda, una certa volença per estratègies pròpies de la fabulació literària: l’obsessió perquè totes peces encaixin, el cop d’efecte o la simplificació de la complexitat que ja hem apuntat. De fet, de la retroalimentació entre ficció i alè complotista n’hi ha exemples a dojo. El boom de la literatura *pulp* i de films de sèrie B sobre invasions extraterrestres, als anys quaranta i cinquanta, creix en paral·lel a notícies d’albiraments d’objectes no identificats; però també de les teories que veien, darrere els plats voladors, operacions tramades per mans invisibles, fossin de la CIA o de l’Exèrcit Roig, segons els gustos.

Igualment, la idea d’un malvat absolut que maquina per apoderar-se del món pren rostre en molts productes de literatura popular i dels còmics de superherois, des del professor Moriarty de la sèrie Sherlock Holmes, passant per Fu-Manchú, el doctor Mabuse, Fantomas, el Lex Luthor de Superman o el Jocker de Spiderman. James Bond s’enfronta a SPECTRE, una organització criminal secreta que, com era d’esperar, vol dominar el món, i que ha servit de metàfora del bloc comunista o de diverses formes de terrorisme, segons els moments històrics. I la maldat de la qual justifica la potestat dels governs democràtics d’exercir la

violència al marge de la llei, ni que sigui mitjançant els serveis d’un agent secret cínic i seductor.

Bona part de la narrativa i el cinema de ciència-ficció han elaborat universos distòpics on un sistema totalitari mundial, sovint sense presència visible, controla totes accions humanes: des de 1984, de George Orwell, a *Un món feliç* d’Aldous Huxley. Molts cops, aquest poder ombrívol és un grup industrial que metaforitza els efectes inquietants del capitalisme global, com el conglomerat Weyland-Yutani, que cultiva colònies humanes fora del Sistema Solar a *Alien, el vuitè passatger* (Ridley Scott, 1979). La sèrie de films *Matrix* (de Lilly i Lana Wachowsky, inaugurada el 1999) ha estat especialment prolífica en la gestació d’artilleria usada pel pensament conspiratiu. La idea que “ja vivim en una matrix”, en un constructe virtual fabricat per les tecnologies digitals, els algorismes i la intel·ligència artificial, en alguns àmbits ja ha fet el salt de l’al·legoria a creença real.

L’ESTIGMA CONSPIRANOIC

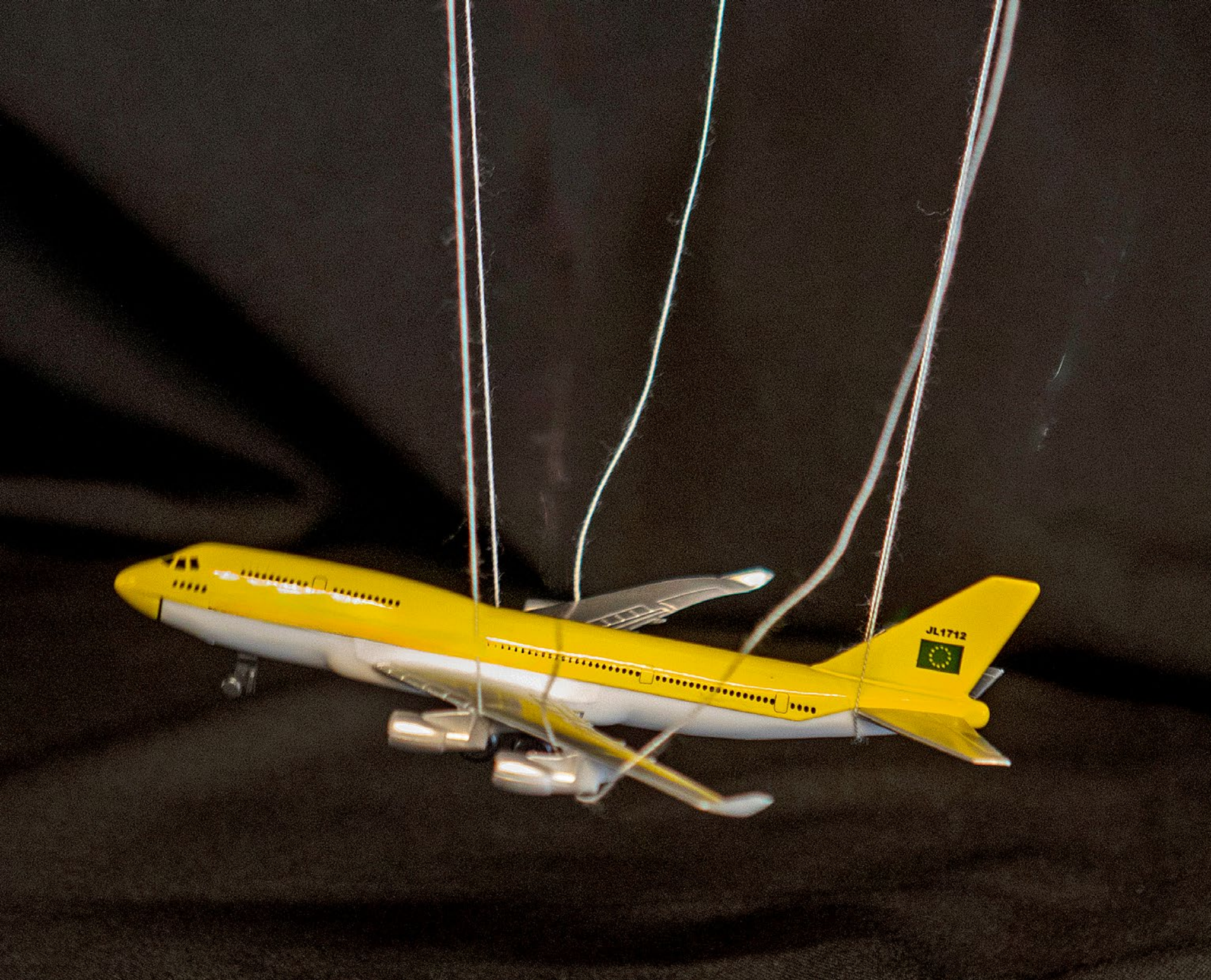
Tornem un moment a Hamlet. Ja hem vist que el príncep nòrdic és víctima d’una conspiració. Però aquest victimisme té un plus que li confereix una peculiar modernitat. És potser la primera i millor encarnació literària del que avui en diríem un conspiranoic: el caràcter sobrenatural de la veritat que li és revelada el converteixen en un personatge assenyalat i desacreditat per la nomenclatura cortesana, i ell mateix acaba arrossegat al dubte existencial, al trastorn obsessiu i la sospita paranoica.

Conspiranoic és un terme relativament nou: la Reial Acadèmia Espanyola ja l’admet, l’Institut d’Estudi Catalans encara no. Com es pot deduir de la seva composició, posa en comú l’obsessió per les teories conspiratives amb el trastorn mental. No es pot negar que en molts casos i individus la combinació ha existit. Però Donatella Di Cesare adverteix que reduir el conspiracionisme a “fenomen patològic, desviació que violenta la norma de la veritat establerta és del tot contraproduent perquè activa el mecanisme pervers d’una espiral infinita” i s’inquieta pel fet que la pràctica “d’acusar de complotisme” estigui esdevenint “un instrument de poder i sembla evident que l’Estat hi recorre d’una manera cada cop més refinada”.

Matthieu Amiech, editor i activista vinculat al moviment pel clima, el decreixement i a les Armilles grogues, dedica tot el seu assaig *La indústria del conspiracionismo* (El Salmón, 2024) a argumentar el que apuntava la filòsofa romana: que sovint l’etiqueta de “conspiranoic” ha servit de mecanisme utilitzat pels grups de poder per desacreditar i desactivar tota forma de pensament crític i qüestionament dels relats i les pràctiques polítiques oficials. La plasmació d’aquesta tesi és la creació, per part del president francès, Emmanuel Macron, d’una comissió oficial per investigar l’efecte del conspiracionisme i la desinformació, l’any 2021, en el context de la pandèmia.

Amiech fa, en aquest sentit, un exhaustiu repàs a les activitats constatades d’ocultació d’informació, sobretot per part de grans sectors industrials, arrecerats pels governs i les organitzacions supranacionals: del tabaquista al químic, passant pel tecnològic i, evidentment, l’energètic i el farmacèutic-sanitari. “Posar en perspectiva la gravetat del coronavirus a la llum d’altres problemes de la salut pública preexistents, o qüestionar la magnitud de les restriccions imposades a les llibertats civils elementals, pot ser suficient per ser titllat de conspiracionista i situat en el mateix nivell dels que sostenen que la covid és una

L’ACTIVISTA MATTHIEU AMIECH PENSA QUE, AVUI, QUALEVOL INTENT DE DENUNCIAR EL PODER DELS GRANS SECTORS INDUSTRIALS ÉS ACUSAT DE CONSPIRANOIC

pandèmia totalment orquestrada i controlada per Bill Gates”, argumenta l’assagista.

Noel Ceballos va en la mateixa línia, amb l’exemple d’un altre dels grans deliris conspiratius dels darrers anys: la tesi que argumenta que els *chemtrails* (les estel·les fumejants que deixen anar els avions visibles des de terra) són una operació secreta de fumigació de tòxics amb l’objectiu d’anihilar l’espècie humana. És evident que les emissions generades pels motors aeris contribueixen de forma notable a l’escalfament global, “però centrar-se en la versió novel·lesca (és cosa del govern, probablement en aliança amb els Iluminati) és transformar un problema real en un acudit al qual resulta impossible donar crèdit i l’autèntica contrapartida del pensament conspiranoic”, creu Ceballos.

El col·lectiu d’autors toscans que usa el nom de ploma Wu Ming, al volum *Q di Qomplotto* (Edizione Alegre, 2021) va un pas més enllà de la tesi i apunta a un ús instrumental i interessat de la profusió de tesis conspiratives per part de les elits dominants. Ho fa tornant a l’exemple de la claca trumpista. “Fins i

tot QAnon té elements de debò: el sistema és realment monstruós. El Partit Demòcrata és nord-americà serveix efectivament els interessos d’una elit repugnant”, sentència Wu Ming, que conclou que, en aquest cas, “el resultat del conspiracionisme” ha estat “desviar el descontentament i canalitzar energies que podrien invertir-se en lluites reals i en transformació social cap a llocs on aquestes energies es dissipen o, pitjor encara, s’utilitzen per alimentar projectes reaccionaris”.

Tal vegada, com es traspua d’aquestes eines, entendre que la cerca de la veritat és un trajecte complex i ple d’arestes, segurament sense un punt de destí nítid, i no la plantilla simplificadora que prometen tant els relats oficials com l’apostolat de la conspiració, és la via única per construir una consciència transformadora i no alienada. No deixar-se il·luminar, doncs, ni per les llums, ni per les ombres. Tal vegada, fer cas al consell que un altre dels grans conspiradors shakespearians, el reietó escocès Macbeth, rep d’un dels seus generals: “Sovint, els instruments de la foscor ens diuen veritats, ens guanyen amb petiteses honestes, per traïr-nos en les conseqüències més profundes”.●

El mar que som

LA RECOMANACIÓ DE **CÈLIA PUCHOL SAURA**

Narració, viatge, mirada, reflexió sobre què és el Mediterrani, història, arqueologia, indagació filològica, aforismes, atlas, crònica, geopoètica... *Breviari mediterrani* de Predrag Matvejević (en català a Labreu, 2025) és tot això i més. Un llibre que defuig ser etiquetat i alhora és un mosaic, un compendi erudit i poètic on l'autor desplega tota la seua sensibilitat de viatger i cantador d'històries, de persona que escolta, atenta a les coses xicotetes. Aquesta és la virtut de Matvejević: oferir-nos un relat bell i savi sobre el mar que ens fa veïns, sense idealitzar-lo, des d'una visió complexa i diversa. Amb paraules de l'autor, "El Mediterrani no és només pertinença... No permet ser reduït a una definició única... El Mediterrani no és només geografia". El Mediterrani ha sigut el teatre de la història d'aquesta banda del món i per a Matvejević. Més que una identitat, ser mediterrani és compartir aquest escenari de vida, conviure-hi amb el que tenim d'iguals i el que ens fa diferents. L'autor, nascut a Mostar, forma part d'un grup d'escriptors que, com Claudio Magris, van haver d'exiliar-se i perdre el territori d'origen, i conceben Europa des de l'humanisme, com un conjunt de pobles connectats. Aquesta és la mirada de Predrag Matvejević a *Breviari mediterrani*, una mirada que juga a explicar la diversitat. Tots els pobles de la Mediterrània han sigut capaços de compartir moltes coses: territori, materialitat; però no l'espiritualitat. Potser des de fa segles pesquem de la mateixa manera des del Bòsfor a l'estret de Gibraltar i, tanmateix, ens han enfrontat religions i ideologies. El llibre està organitzat en tres parts: "Breviari", "Mapes" i "Glossari". En la primera, llegeix el món i les persones, els gestos, les veus, la natura que passa a la història i a l'art, el cultiu de l'olivera, la migració de les anguiles, les llengües, els ports, les pedres, les cares de les persones, el color de les ones, l'oli i el vi, les peregrinacions, les rutes, els rius, les històries i, sobretot, en la darrera versió definitiva del llibre

en croat, els detalls, que han de ser contats per poder ser copsats. En la segona part explora com les diferents cultures de la Mediterrània han representat la mar i el territori en els mapes: hi ha mapes geogràfics i d'altres de meravellosos. Hi apareix un compendi de grans planells, importants, amb el nom de qui els elabora, i també d'anònims, més modestos. I tanca el llibre amb un glossari que indaga en les paraules que representen, que diuen "la cosa", comuniquen, defineixen, donen veu i anomenen realitats: la nomenclatura de les xarxes, els colors de la pintura, les denominacions del mar, les paraules del profeta, les illes, el sud, la mar entre terres, els ports, els mercats, la cuina, els naufragis, els somnis... És per mitjà de les paraules que el viatger observa, el filòleg es fixa en com anomenen les coses i l'autor respon què és el Mediterrani. Predrag Matvejević desplega tota la seua saviesa també a *L'altra Venècia* (Labreu, 2024), un llibre que naix com una segona part del "Breviari" i que vol esbrinar on és la Venècia que no veiem. El mecanisme que ens proposa és molt bonic: a partir d'un motiu concret, potser un detall aparentment insignificant, fa un viatge per mitjà de les paraules, la història, els monuments, les pedres de Venècia, etc. Va als gravadors i escultors anònims, ressaltant el seu treball, mira les plantes que creixen entre les pedres, el paviment que tothom trepitja, les herbes humils que ningú fotografia. Ningú mira tampoc els pals de Venècia: n'hi ha de grans, nous, llunts, i n'hi ha de rovellats, enfonsats. Els pals sustenten tota la ciutat per damunt de l'aigua. Allò que no es veu o que no mirem ho sustenta tot. Els detalls són importants, no l'impressionisme. I ací és on hem gaudit més de tots dos llibres, perquè ens canvien la manera de mirar, perquè Matvejević veu el detall més insignificant i a partir d'ací és capaç de reconstruir tota la història, de

Venècia i del Mediterrani. Quin luxe poder llegir-los en català i quin luxe reunir aquest patrimoni que també és nostre, com a lectors mediterranis, gràcies a la impecable feina de traducció del croat de Pau Sanchis. La literatura és tornar a mirar el que hem vist i veure'l com si fos nou. Com a Matvejević, a Pau Sanchis, que també és poeta amb el nom de ploma de Pau Sif, li agrada trobar en la vida quotidiana el que hi ha de poesia. Ho fa a *Falsa-ratlla* (Edicions de 1984, Premi Bonaventura Ametller 2024), el seu darrer poemari, on trobem una mena de dietari per a viure i també una reflexió sobre la traducció i l'escriptura. Als seus poemes respirem la vida de cada dia, el record dels amics, la mirada dels fills, la memòria, el temps, el paisatge, la casa habitada, la importància de les coses quotidianes i els detalls, que ens donen una idea del que potser és la vida.

PREDRAG MATVEJEVIĆ BREVIARI MEDITERRANI

Pròleg de Claudio Magris
Epíleg de David Guzman
Traducció de Pau Sanchis Ferrer

NARRATIVA
Breviari mediterrani
Predrag Matvejević
Traducció: Pau Sanchis Ferrer
Pròleg: Claudio Magris
Epíleg: David Guzman
Labreu Edicions, 2025
362 pàgines

NOV
IEM
BRE

No entenem la vida sense la lectura. Volem compartir la nostra passió pels llibres, i per això vam obrir fa vint anys la Llibreria Noviembre a Benicàssim (la Plana Alta): un espai bonic, acollidor, de llibertat, de lectura, d'activitats al voltant dels llibres. Un refugi, on aconsellem, recomanem i descobrim llibres. Estem especialitzades en narrativa, i ens mou promocionar la lectura entre totes les persones, edats, gustos i gèneres: pensament, història, poesia, assaig, art, fotografia... I sempre amb un repte: com va dir l'editor Jaume Vallcorba, descobrir al lector "aquells llibres que fan el nostre món poèticament habitable".

EL MARAGALL MALEÏT

TEXT: **ALBERT ALEXANDRE**
IL·LUSTRACIÓ: **FERRAN COVES**

Pau Malvido, nom de ploma d'un dels set germans de l'exalcalde de Barcelona Pasqual Maragall, fou una més entre les víctimes mortals dels anys durs de l'heroïna, amb un final que la seva influent família va intentar ocultar. Amb el temps, ha reemergit el seu vessant de singular cronista de la contracultura, amb articles recollits al llibre 'Nosotros los malditos', ara reeditat

Sovint les morts tràgiques arrossegueu històries plenes de mitologia. Aquesta n'és una. Quan encara no feia dos anys dels Jocs Olímpics de Barcelona, a primera hora del matí del 21 de maig de 1994, la Guàrdia Urbana de la ciutat va trobar el cos d'un home mort per sobredosi en un banc de la Rambla. Eren els temps durs de l'heroïna: el 1991, amb 1.833 morts l'Estat espanyol, marcava un rècord històric de defuncions per sobredosi, i en la mateixa època, a Catalunya, es registraven més de 5.000 inicis de tractament per addiccions a aquesta substància.

El mort, per tant, era un cas més de l'epidèmia de l'època. Malgrat això, segons resa la llegenda, al policia que va trobar el cadàver li va resultar familiar la cara de l'home: s'assemblava a l'alcalde de la ciutat. L'agent, que havia sentit històries sobre l'addicció a l'heroïna d'un dels germans de Pasqual Maragall, va decidir trucar al consistori. El mort era Pau Maragall i Mira, el setè de vuit germans de la insigne nissaga burgesa barcelonina del poeta Joan Maragall i un dels exponents més notables de la contracultura catalana dels anys setanta. En aquest darrer vessant, fou conegut com a Pau Malvido.

Aquest relat, que va ser plasmat pel periodista Félix Martínez en el seu llibre *Estevill y el clan de los mentirosos* (Mondadori, 2002), adquiriria tints de novel·la negra quan va entrar en escena Ernest Maragall. Qui anys més tard seria candidat per ERC a les eleccions municipals de la capital catalana (2019 i 2023), aleshores ocupava càrrecs executius en l'estructura municipal liderada pel seu germà gran, Pasqual. L'any següent, iniciaria la seva trajectòria com a regidor del PSC al consistori. Per evitar un escàndol familiar, el germà del polític va traslladar el cos de Pau Maragall al centre mèdic on fins dies abans havia estat ingressat i va demanar al psiquiatre del germà petit que certifiqués que la mort s'havia produït al centre per una "intoxicació farmacològica". L'operació va reeixir perquè el jutge Lluís Pasqual Estevill, de qui es deia que era "l'assot de la burgesia", estava de guàrdia i va intentar impedir el trasllat del cos alhora que va filtrar la notícia la premsa.

Segons explica el periodista Carlos Prieto en diversos reportatges publicats a *El Confidencial*, el mateix alcalde va enviar un fax al magistrat on deia: "Deixi'ns enterrar un germà en pau". Finalment, va haver d'intercedir el portaveu al Congrés

dels Diputats de Convergència i Unió, Miquel Roca, perquè el jutge, a canvi d'una promesa d'ascens al Consell General del Poder Judicial (CGPJ) que mai es compliria, fes marxa enrere. El 22 de maig, la família Margall enterrava el seu germà difunt, i el pare dels tres germans, Jordi Maragall, llegia un discurs que començava així: "Ha mort a Barcelona, als 46 anys, cercant la veritat".

Més enllà d'aquests moments dignes de sàinet macabre, la mort de Pau Maragall, tan poc temps després del tiberi olímpic, ha estat vista com la metàfora de la fi d'una època. Tal com recordar, Jordi Costa, al final del seu assaig *Como acabar con la Contracultura* (Taurus, 2018), la mort va ser "l'últim gest davant de la constatació dels límits per a la utopia que oferia el present".

UN TESTAMENT DELS MARGES
Tres dècades després del seu decés, l'any passat, l'editorial Anagrama re-

i les ganes de posar-se a escriure, i menys de posar-se a escriure sobre allò que els està passant", plasmava Malvido. "Els freaks són gent que no té res a perdre amb un canvi social radical", afegia.

Tots aquells articles, que han quedat avui com el testimoni d'una època, parlaven d'una "massa hippie i freak de Barcelona i comarca" que en els seus orígens eren "esquerranosos desenganyats o cansats, petits burgesos més aviat pobres, barrejats amb *grifotes* de línia tradicional [terme que feia servir per als consumidors d'haixix als anys seixanta i setanta], gent del barri xino, i estrangers pelegrins". A aquest grup amorf, deia Malvido, se sumaven "els rockers d'abans, els dels anys 60-65, que estaven molt lluny dels intel·lectuals esnobs. Eren *chavas*, *chanas* i fins i tot *pijis*".

Amb un gran coneixement de causa, Malvido va escriure sobre les drogues que prenién, les cases oku-

ment de la joventut europea després del fracàs del Maig del 68".

També va ser aleshores que en Pau va conèixer Ana Briongos, amb qui se'n va anar a viure a la Casa Fullà del Guinardó. Es tractava d'un edifici dissenyat pels arquitectes Lluís Clotet i Òscar Tusquets, que era propietat del pare de Briongos. A l'immoble, batejat pel veïnat com "la casa dels hippies", hi van viure la poetessa Marta Pessarrodona, el fundador de la sala Zeleste Víctor Jou, o l'escriptor Joan Brossa.

Malvido va començar a moure's per uns nous ambients que, si bé estaven plens de representants de la burgesia que s'averonyien de la vella guàrdia franquista, ja flirtejaven amb un món ben diferent. "És l'època del descobriment del Jazz Colón a la part baixa de les Rambles, on es reuneixen mariners ianquis, especialment de raça negra, prostitutes i joves marginals de classe alta i lumpens", escrivia Pere Maragall, per afegir que, en aquell temps, Malvido i Briongos es passaven "les nits de festa incansable, de grifa i cervesa o cubalibres".

CANVI D'ÈPOCA

L'estiu de 1971, després d'intentar esquivar sense èxit el servei militar, Malvido i Briongos van marxar uns mesos a Formentera, on vivia un vell amic del setè dels Margall, Pau Riba, amb la seva parella, Mercè Pastor, qui també moriria anys més tard pels efectes de l'heroïna (en aquest cas, de sida). Va ser aquí on va començar el declivi de Malvido, segons recordava Ana Briongos a les seves memòries, batejades com *Mi cuaderno morado. El viaje más largo* (Laertes, 2023). Una nit, el jove, en encetar una ampolla, va veure com un tros de vidre es desprenia i queia a terra. Malgrat això Malvido estava convençut que se l'havia empassat. Primer van ser els dolors d'estómac, després de pit i finalment es pensava que moriria. Els dies següents els va passar recorrent l'illa i construint de forma compulsiva cercles i triangles fets amb pedres. "En Pau havia embogit", sentenciava Briongos, qui, un cop a Barcelona, va acompanyar el seu xicot al metge, que li diagnosticà un quadre d'ansietat. Al cap d'uns mesos la parella se separà. "Els episodis successius de la trajectòria de Pau Margall són un reflex de l'intent de mantenir la seva lucidesa i la coherència en un estat de crisi permanent", apuntava Pere Maragall.

Va ser aleshores que Malvido va viure la seva època més prolífica, literàriament parlant, escrivint per a revistes com *Interviú* o la mateixa *Star*, creant la productora de

Les seves cròniques mostraven una "massa hippie i freak" en què convivien "esquerranosos desenganyats o cansats, petits burgesos més aviat pobres, barrejats amb 'grifotes', gent del barri xino, i estrangers pelegrins"

editava -ja s'havia publicat el 2004- *Nosotros los malditos*, un recull d'articles escrits per Pau Margall a la revista àcrata *Star*, entre 1977 i 1978. Allà, firmava una sèrie de textos amb el nom de ploma de Pau Malvido, cognom artístic que va agafar de la seva àvia Clara Noble Malvido, esposa del poeta Joan Margall i figura clau en la conservació del llegat literari de l'escriptor. De totes maneres, hi ha qui diu que amb aquest sobrenom, jugava també amb l'expressió "mala vida".

Nosotros los malditos -que també era el títol que rebia la secció de Malvido a *Star*- recorre la història de la contracultura barcelonina des de l'any 1964 fins a l'any 1976. És, en part, un relat personal de Malvido, escrit des dels marges i d'aquells que els habiten, d'aquells que l'escriptor anomena "freaks" i "maleïts". "La gent de vida 'rara' rarament té el temps

pades on vivien, els viatges que feien, la música que escoltaven, la relació que tenien amb la família, la ideologia que cultivaven...

Ell també era un animal d'aquesta espècie. No obstant això, quan era quasi adolescent, la seva militància no es trobava als baixos fons de la ciutat. De fet, el setè dels Margall va participar en la Caputxinada del 1966 i va formar part de nombrosos grups d'esquerra a la universitat. A partir de 1969, però, alguna cosa va canviar. Així ho relata el seu germà petit, Pere Maragall, a l'epíleg de *Nosotros los malditos*, on assenyala que, el viratge intel·lectual de Pau Maragall va començar en un viatge a París l'estiu de 1969. Allà, va intuir "l'inici progressiu de la vida més alternativa de l'anomenada contracultura" i va topar amb "el desencanta-

documentals Vídeo-Nou o participant en les Jornades Llibertàries Internacionals de 1977 que van congregar 600.000 persones entre el Park Güell i l'avinguda de Maria Cristina.

Tanmateix, tot i la seva activitat a finals de la dècada, Malvido feia temps que havia començat el seu particular desencís amb l'antifranquisme. Així ho va plasmar en les darreres línies recollides a *Nosotros los Malditos*, que fan referència al moment en què es constitueix la democràcia després de la dictadura. Són paraules d'una decepció profunda: “Els esquerranosos van donar la cara en els enfrontaments amb la policia. Els hippies i els freaks van sortir dels seus caus i es van unir a les feministes, als trotskistes, al Moviment Comunista i als maoistes. Mentrestant, la Plataforma Democràtica i la Junta es fusiona-

ven en l'anomenada Platajunta i pactaven la reforma, renunciant a la ruptura a canvi de garanties democràtiques”.

INESPERAT EPÍLEG PÒSTUM

La pista de Malvido es perd als anys vuitanta. Fins que els diaris no comencen a parlar de la seva mort el 1994, les mencions al personatge són gairebé inexistents. El 1985, segons va recollir algun rotatiu, va ser detingut per un presumpte delictes de tràfic de cocaïna, malgrat que en el registre policial del seu pis només consta que hi havia nou grams de la substància i una balança. Potser aquesta mena de successos són els que van portar el seu amic Pau Riba a escriure la següent reflexió a *El Periódico*, nou anys més tard, quan es va saber el seu final: “Quan vas començar a morir? Juraria que va ser el mateix dia en què algú va tenir la

bruta idea d'utilitzar-te contra el teu germà, l'alcalde”.

La darrera pista que tenim del Maragall maleït va aparèixer a la llum pública durant la pandèmia. El periodista Carlos Prieto explica com, el 2024 una auxiliar d'infermeria de Cardedeu es va posar en contacte amb ell, perquè durant el confinament va trobar a un contenidor un llibre que li despertà curiositat. Es tractava de *Reflexions del pensador sufí Idries Shah*. Tot i que en un primer moment no va prestar-hi atenció, quan va llegir-lo, anys després, es va adonar que entre les pàgines del llibre hi havia cinc papers doblegats que pertanyien a Pau Margall i Mira. Eren folis amb direccions, telèfons, receptes mèdiques, factures i volants datats en els últims mesos de la vida del cronista contracultural. Hi havia un darrer document que Prieto conjectura que podria ser l'úl-

tim text que va escriure. És una llista de pautes “per esquivar el malestar: 1) Confiança en mi mateix. 2) Interès i curiositat per l'exterior-aprenentatge. 3) Programació-valoració realista. 4) Actuar. 5) Moments de relax per a mi. 6) Acceptació de mi mateix. 7) Tolerància davant l'adversitat. 8) Comunicació i diàleg. 9) Ocupar-me de mi mateix. 10) Buscar suport.

Les morts tràgiques són terreny adobat per a les llegendes. No obstant això, sovint la realitat és molt menys literària i, per tant, més crua. Malvido va ser un la punta de llança de la contracultura catalana i la seva mort semblaria un símbol de la història contestatària d'un país que amb les Olimpíades va viure una transformació que encara dura. Malgrat això, en els seus darrers anys de vida, no va voler ser metàfora de res i intentava a la desesperada sobreviure. ●

El lingüista demiürg

Les possibilitats de la tecnologia fan albirar el vell somni de la llengua total, “La biblioteca de Babel” de Borges, la que descrigui totes les realitats i en creï de noves. Però l’aspiració del llenguatge pur pot absorbir-nos en una voràgine autoreferencial

TEXT: **ORIOl CORCOLl ARIAS**
PROFESSOR, INVESTIGADOR I ESCRIPTOR

IL·LUSTRACIÓ: **PEPEPUÉ**

Del llatí *scribere*. Un traç sobre la rugosa paret d’una cova, un símbol rudimentari per contenir una porció de la ment, una idea, una intenció. El reflex de la realitat. L’ésser humà, per captar temps i memòria, va inventar l’escriptura. Amb això va començar a cisellar les vores de la història, però també, més tard, els mites i els desitjos més profunds de la raça humana. Escriure va passar a ser, en cert sentit, crear i descriure. De *scribere* a *describere*, a copiar amb detall la realitat. Però, i si l’escriptura pogués contenir el tot, l’univers sencer? Des del primer traç, la recerca d’una escriptura que capturi la totalitat ja va prefigurar l’evolució: un procés que, més enllà del paper, ha conduït l’home cap a una era on la tecnologia pretén ser l’eina descodificadora i formadora del món sensible.

Com un cant de sirena per a lingüistes, han estat molts els que han somiat amb la llengua perfecta, encara que s’hagi fet des de perspectives oposades pel que fa a la realitat

en si. Llenguatges filosòfics com el de Leibniz o intents contemporanis d’intercalar llengües per mitjà de la lògica, com el lojban, parteixen de la idea que la llengua es pot construir i usar com a eina objectivadora i intersubjectiva de la realitat. No obstant això, per Wittgenstein (“Els límits del meu llenguatge són els límits del meu món”), la realitat és alguna cosa més centrada en l’experiència individual. Però, i si s’aconseguís portar alguna d’aquestes idees a l’extrem? Què passaria si algú intentés escriure el món en una sola paraula? Ens ajudaria això a entendre la força conformadora del llenguatge?

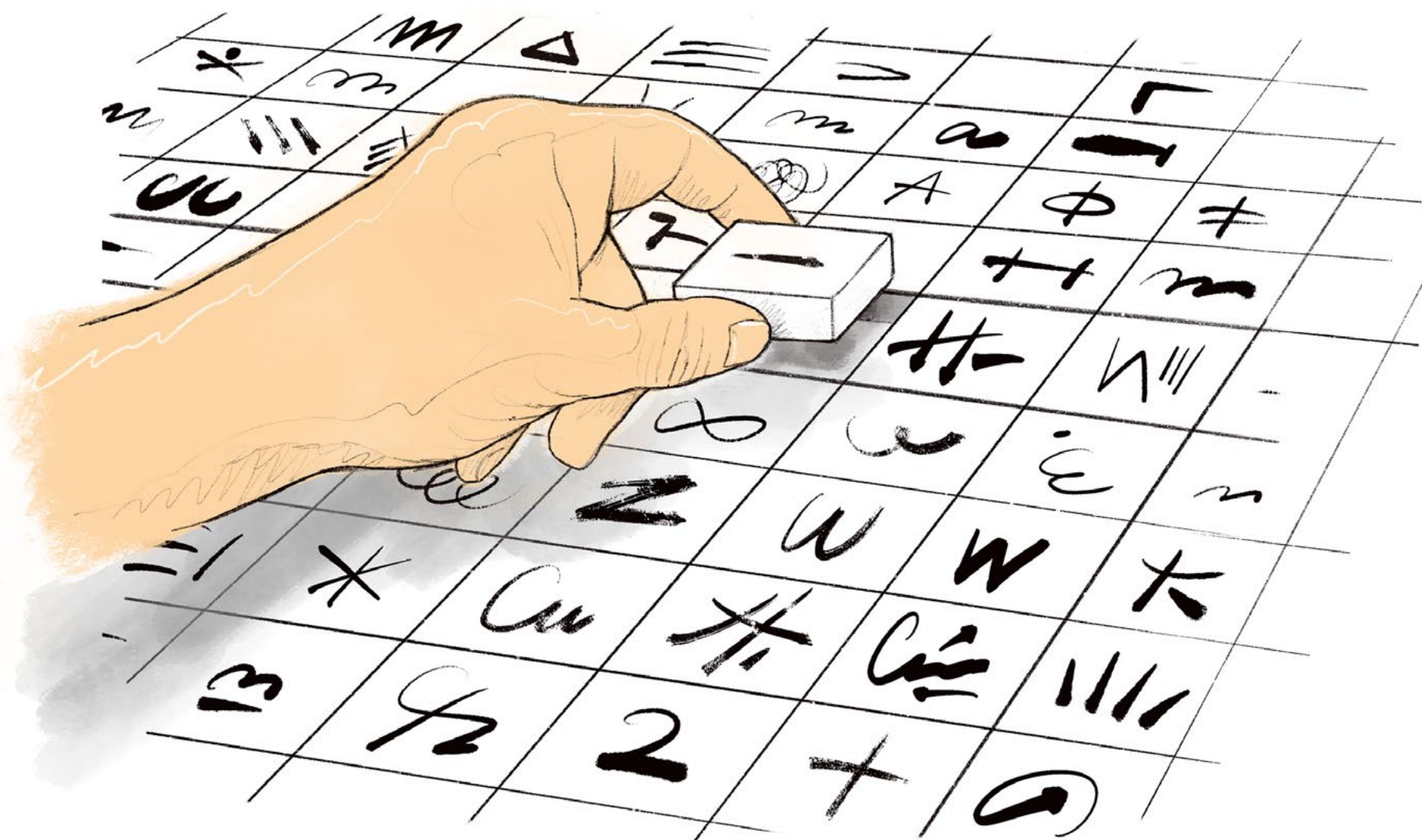
Imaginem un lingüista obsés, un individu de conviccions arrelades per mitjà de l’obstinació. Per ell, la vida en societat és una agonia, perquè qualsevol llengua natural li resulta defectuosa, incompleta. Comunicar li resulta dolorós, es perd informació. Anhela la mai viscuda escalfor de la transmissió perfecta. Per tot això, inicia el seu projecte demencial: construir la llengua

perfecta per mitjà de l’ideograma, un símbol únic que contingui totes les relacions, matisos i dimensions possibles de la realitat. Sota la llum de la seva raó immutable, fa gargots incessantment, un rere l’altre. Paraules amb sentit, però sense connexió. Fins que, exhaust, arriba a comprendre una ínfima porció de la realitat. Comença primer amb ideogrames de traços simples, als quals afegeix, de manera progressiva, significats subtils amb poètiques línies circumdants a la imatge principal. Els traços que orbiten al voltant de la paraula genuïna són vaporosos i bells. Precisen idees i modifiquen la seva essència. Tot es torna més prísti.

Aviat, els ideogrames comencen a entrellaçar-se entre ells per mitjà dels seus matisos, teixint la realitat sencera. Però aquesta realitat ja no li cap en cap paper, i acaba entenent que la llengua perfecta necessita espai. Quant ocupa la realitat? Ara hi cau. La realitat no és bidimensional. La llengua perfecta ha de contemplar la tridimensionalitat! Necessita

conceptes escalables i fidels a l’essència de la paraula, a la seva profunditat. Imaginem que, per mitjà d’algun enginy hologràfic, pogués continuar amb la seva idea, escrivint en un suport tridimensional. Tot tindria més sentit! Així, les seves paraules i els seus matisos comencen a perfilar-se amb profunditat espacial. Fins que arriba a la darrera revelació. Si la llengua ha de ser com la realitat, cada paraula ha de ser influenciada per la vibració del passat i canviarà el seu significat futur. Mitjançant la programació, el lingüista demiürg afegeix un filtre temporal al seu holograma. La seva llengua tridimensional, ara, s’actualitza amb el temps. Creu haver-ho aconseguit: s’ha convertit en el lingüista demiürg. Ha creat l’univers escrit.

Aquest exemple no representa una idea tan aliena. Els idiomes, com a estructura, estan sotmesos tant a l’evolució com als mecanismes de significació que els adapten al món que descriuen. L’escriptura xinesa, per exemple, és capaç de condensar

la realitat a uns nivells incomprensibles per a moltes llengües occidentals. D'altra banda, la poesia també és, a la seva manera, un intent d'abastar l'experiència amb menys paraules. Però hi ha un marge de buit, un espai que és impossible omplir amb l'expressió. Jorge Luis Borges, en el seu relat "La biblioteca de Babel" (inclòs en el recull *Ficciones*, del 1944), ens parla d'una biblioteca infinita on, per combinatòria, tot acaba essent escrit. Enmig de la immensitat potencial, el significat en si és inabastable, es perd.

Però el nostre lingüista demiürg desconeix aquesta limitació. A mesura que afegeix dimensions extra al seu llenguatge, aquest ha deixat ja de ser un conjunt de símbols per esdevenir un mecanisme viu, una estructura que harmonitza amb l'ésser i el temps: el Tot. No és ell, en realitat, un Déu? En tot cas, ha pecat d'*hybris*. Un cop escriu el traç definitiu, aquell que fixa l'Univers de manera irreversible, la visió de la seva mà apergamada i dèbil li transmet la veritat: la seva vida, en tant que també forma

No és més perfecta
la llengua que tot
ho diu, sinó la que
es forma des de
l'acceptació del seu
propi ús de l'espai
buit. L'essència de
l'humà es presenta
en el silenci
entre paraules

part de l'ideograma, ha estat absorbita per ell. El demiürg s'ha convertit en la paraula que volia escriure. La seva energia s'ha consumit. Com en l'habitació xinesa de John Searle, la seva realitat s'ha dissolt en el codi. Amb tot, estem davant d'un problema epistemològic, fins i tot ontològic. En quin moment deixem de produir coneixement i passem a perpetuar estructures autoreferencials? No és això el que passa avui en dia amb la tecnologia?

El nostre demiürg ha evolucionat. El seu objectiu és crear un sistema autònom i autosuficient de configuració de la realitat per mitjà de la llengua gràcies a la tecnologia. En un camí similar al del lingüista demiürg primigeni: mitjançant la recerca d'algoritmes que capturen la realitat més enllà del que és humanament comprensible, busca produir models predictius que no només descriguin realitat, sinó que la creïn. Ho fa amb un càlcul inaccessible de potencialitats lingüístiques com a agents de creació de contingut. En

sentit estructuralista, busca un llenguatge que es generi i perpetui a si mateix. El problema és que, com el demiürg primigeni, el digital corre el risc de caure en una autoreferencialitat perniciosa, on queda absorbit pel seu sistema. Sobretot per culpa de biaixos algorítmics i manipulacions informatives, corre el risc d'absorbir-se a ell mateix en una voràgine de llenguatge pur.

Aquest és el veritable perill del llenguatge, però també la seva bellesa. Pot absorbir-nos i, així i tot, és l'única eina per descriure el que som. Si el llenguatge acaba sent autoreferencial, confonent mapa amb territori, es produirà la paradoxa: la realitat es dissoldrà en el codi, tal com li ha passat al demiürg amb la seva pròpia creació. Potser aquesta és la clau. No és més perfecta la llengua que tot ho diu, sinó la que es forma des de l'acceptació del seu propi límit amb l'ús de l'espai buit, d'allò que no es pot dir. Aquí es preserva l'essència del que és humà, en el silenci entre paraules. ●

El desplegament de les renovables esperar a un procés descentralitzat

Vivim ancorats en estructures fòssils que ens hem de treure de sobre per poder lluitar contra el canvi climàtic, però, com que tot es basa en aquestes estructures, no es veu un camí, i el procés s'alenteix. L'increment de preu del petroli i la sequera afecten enormement l'agricultura, mentre a les grans ciutats acabarem bullits com musclos al vapor. Les renovables són un salt imprescindible per arribar a un nou terreny segur. Possibiliten un canvi productiu que ens ajudarà a desempallegar-nos d'estructures com la petroquímica de Repsol que segresta Tarragona i emet tants gasos com els habitatges dels 8 milions de catalans. Aquest salt serà només el primer d'un conjunt de caramboles encadenades per acabar de peu dret. El repte és enorme.

Hem entrat en una fase de defensa del territori perquè no tenim un projecte per *construir* el territori. La construcció vindrà per: primer, assegurar un futur per a la pagesia; en segon lloc, dotar d'infraestructura renovable al país; tercer, electrificar processos com la indústria i la mobilitat; i quart, reduir el nostre consum total d'energia i matèria. I tot mentre s'assegura benestar a la població. La producció renovable és la discussió actual, encallada a Catalunya. Un actor vital és la pagesia, altament precaritzada i en desaparició a causa de múltiples condicionants, però orgullosament articulada en sindicats i organitzacions. En percebre les renovables com a punt de pressió, s'ha establert com a camp de batalla polític.

Actualment, Unió de Pagesos posa contenciosos administratius a qualsevol projecte per sobre de cinquanta hectàrees. En paral·lel, s'ha estès una percepció de conflictivitat, que ha fet que en 74 municipis s'hagin abandonat projectes. Dels 74 aprovats els anys 2023 i 2024, 55 han estat recorreguts pel sindicat via administrativa i 15 per via judicial. La implementació de potència fotovoltaica en terra era, el 2024, de 351 MW. Per al 2030, segons dades del PROENCAT, se'n necessitarien 4.458, multiplicant per dotze el valor actual. Assumint un decreixement energètic del 30 %, el total d'energia final el 2050 seria de 62.000 MW, multiplicant-ne per vint l'actual. El tant per cent d'hectàrees ocupades en superfície conreable seria del 3,8 % el 2050, un total de 31.000 hectàrees (actualment ocupen el 0,05 %, 480 hectàrees).

Aquestes xifres ens mostren una situació d'endarreriment, i atien la urgència. Per a accelerar, s'ha de construir una solució paral·lela per a la pagesia i les renovables. Ni el govern pot simplement queixar-se dels bastons a les rodes, ni la pagesia pot continuar interposant contenciosos administratius automàticament. S'ha de trencar aquesta falta d'horitzó i aglutinar tots aquests agents en un futur concret, on tothom trobi *una part* de la seva solució, pactant un camí cap endavant. El futur digne de la pagesia i la producció renovable estan íntimament connectats, són un camí comú per reparar el nostre impacte a la natura.

L'esperit de fons que haurem de tenir és el de "renovables sí, per

exemple, així", ampliant els casos d'èxit a tots els Països Catalans i mantant el drac fòssil en el procés. Als municipis on s'instal·lin renovables s'hauran de proveir punts de càrrega gratuïts per als cotxes i tractors, alliberant la pagesia del preu del petroli i eliminant factures. Es poden crear subvencions i bonificacions fiscals pel preu de la llum, i els municipis que assumiran una producció elevada podrien rebre subvencions per desplegar activitat industrial seguint el model cooperatiu basc. L'arrendament de terres també podrà possibilitar un pagament equitatiu a la pagesia circumdant, que obtindria beneficis directes. Cal pactar i unir-nos per fer nostra la urgència de desplegar la civilització solar. ●

ADRIÀ AULADELL

MEMBRE DE L'ASSEMBLEA CATALANA
PER LA TRANSICIÓ ECOSOCIAL

FER NOSTRA LA
URGÈNCIA DE DESPLEGAR
LA CIVILITZACIÓ SOLAR

les és tan urgent que no podem
at i sense impactes en el territori?

ES PRIORITZA LA INVERSIÓ
A LA LLUITA CONTRA
L'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA

És innegable que vivim en temps d'emergències i llindars de no retorn. Això justifica una extensió de les tecnologies de generació elèctrica renovable centralitzada en les mans de sempre, sense debat social i sense donar respostes a l'altura dels impactes que origina? La resposta és no, i aquí van alguns motius.

En primer lloc, perquè aquest marc mental no ens ajuda a afrontar la crisi polièdrica en què ens trobem immerses. Amb l'excusa de l'emergència climàtica, s'està pressionant per a obrir nous nínxols d'acumulació de capital en detriment d'empitjorar altres arestes del problema general, que són equiparables en importància.

Segon, les renovables no redueixen automàticament les emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEH). L'Agència Internacional de l'Energia afirma que la demanda basada en derivats del petroli i el gas continuarà creixent fins, com a mínim, el 2050. L'electricitat d'origen renovable s'està limitant a ser el complement d'un consum energètic en expansió contínua.

Tercer, a Catalunya, la generació d'electricitat representa el 10,1% de les emissions totals; el transport, el 34% (ports i aeroports acaparen el 18,2% del total); la indústria petroliera, el 7,5%; la construcció i altres indústries, el 18%; els residus, el 9,5%. Així doncs, per una banda, tenim que, globalment, les renovables no estan reduint les emissions mentre no baixi la demanda d'energia i, per altra, que hi ha sectors tant o més emissors

que el de la generació, als quals no hi ha cap intenció de posar fre. Llavors, exactament, de quina urgència estem parlant?

Deixem d'infantilitzar territoris que pateixen des de fa dècades empobriment i conversió en perifèries sacrificables. El que estan fent les plataformes locals d'oposició al corró renovable és legítim i necessari, estan exigint uns mínims de democràcia i obren la porta a les preguntes que ens fem des dels principis de la sobirania energètica: quina energia necessitem, quanta i per a què?

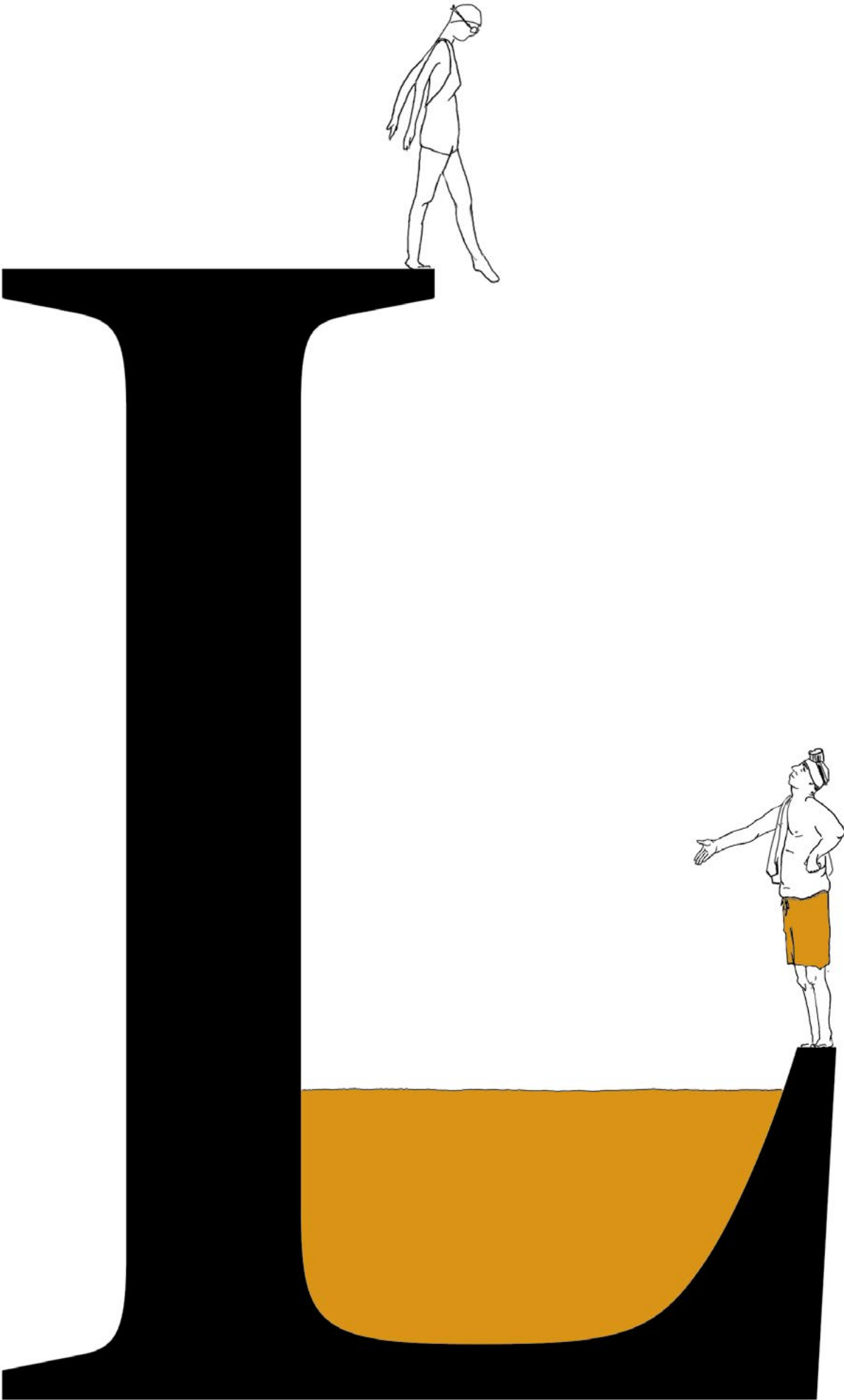
Tot això implica que hem de dir no a les renovables i continuar cremant fòssils i fissionant urani per produir electricitat? És clar que no! Aprofitem aquesta pausa que han aconseguit les lluites per tenir aquest debat. L'escenari que se'ns obre és que s'acaba l'abundància d'energia barata i de materials. Caldrà prioritzar i haurem de decidir com a societat, de la manera més democràtica possible, què necessitem i què deixem de sostenir energèticament: prou ampliacions d'autopistes, ports i aeroports, penalitzar el comerç de llarga distància de productes i serveis que es puguin relocalitzar, l'impuls de la mobilitat sostenible (trens, busos, *carsharing*, reduir la mobilitat per motius laborals), el decreixement radical del turisme, de la indústria petroquímica, de la militar... I això són uns pocs exemples pensats des de l'emergència, hi ha molt més per fer.

I mentre estem aturades sense omplir camps i boscos amb plaques i aerogeneradors, podem anar avan-

çant una altra feina que també és necessària: a Catalunya tenim més de 27.000 hectàrees de cobertes hàbils per a la col·locació de fotovoltaica, i unes 33.000 més de zones degradades que es poden aprofitar sense conflictes. Per què no estem començant per aquí?

És evident que el que s'està prioritzant és el retorn ràpid de les inversions, no pas la lluita contra l'emergència climàtica. Així que deixem de jugar al seu joc. Si, en nom de la urgència i el possibilisme, ens limitem a reproduir opressions i a optar per solucions que no vagin a l'arrel dels problemes, aquest serà un mal inici per a una transició ecosocial que sigui justa, il·lusiónant i emancipadora per a la majoria de la societat. ●

GUIFRÉ BOMBILÀ
MEMBRE DE L'ASSEMBLEA CATALANA
PER LA TRANSICIÓ ECOSOCIAL

EL RELAT DE **SÍLVIA GONZÁLEZ**
IL·LUSTRACIÓ: **SÒNIA ROS**

Morirem totes

’Aurora caminava arrossegant el pes de la pèrdua i aixecant una gran polseguera que li omplia la boca i ells ulls negats de llàgrimes. Fugia dels t’acompanyo en el sentiment. El més sentit condol. Que la terra li sigui lleu. Avançava amb pas fatigat per una travessa de terra argilosa, pedres corroïdes i branquillons secs. Natura inerta, com la Salomé, que ja era tota cendres. Cap arbre. Cap flor. Cap mala herba. Desert, ruïnes i desolació. De tant en tant, apareixia al camí l’ossamenta pelada d’algun animaló abatut. Una àguila. Una guineu. Una llebre. Totes femelles. Sempre són elles. Nosaltres.

L’Aurora no havia volgut mai ser mare. No havia desitjat l’embaràs, ni el part, ni la criança. La seva havia estat una maternitat sobrevinguda. Quan la seva germana va faltar, ella es va fer càrrec del bebè. No havia pintat l’habitació de nou ni havia fet una llista amb noms. La nena es deia Salomé i era seva per resolució judicial. L’Aurora estava convençuda que no seria capaç d’estimar-la de manera maternal. No perquè la criatura no hagués sortit de les seves entranyes sinó perquè li semblava que era un amor massa ferotge i incondicional. La Salomé mai li va dir mare i ella ho va agrair. Primer la va estimar amb la tendresa que s’estimen les criatures. Més endavant va venir l’amor que neix del tracte, de la intimitat i de la rutina. Amb la seva absència, el dolor era tan irresistible com, finalment, havia sigut l’estima.

Des de ben petita, la nena havia estat batallant i esquiva. No es deixava governar fàcilment i s’entestava a abanderar la lluita contra la injustícia. L’Aurora li va augurar una vida plena d’entrebancs i, inútilment, va intentar redreçar-la. Ella pensava que, de vegades, deixar perdre les batalles era una victòria. Si més no, en termes de supervivència. Mai li va explicar la història de la seva mare, assassinada, com tantes altres dones, a les mans de l’home que deia adorar-la. Va procurar allunyar-la de la violència. Va prevenir-la contra aquest tipus d’amor. També en això va fracassar. A l’escola li van estirar les trenes

i aixecar les faldilles. Dels catorze als disset anys, va viure en braços d’un marrec que alternava la seducció amb les sotragades. Un patró que es va repetir amb diferents homes al llarg dels anys. Abraçades que deixaven el rastre morat dels dits a la pell. Carícies que es transformaven en pessigades. Paraules que s’afonaven a les entranyes. Reconeixia l’amenaça en la vida de la Salomé. Patia cada violència com si li fos infligida a ella mateixa. Confrontava cada embat que albirava amb les evidències de les notícies que llegia a la premsa. Les dones anaven al front cada dia. I el front eren els carrers obscurs de les nostres ciutats. I també era a casa nostra. Al portal. A les escales. A la cuina. Al llit. I als hospitals i a les universitats. El front era pertot arreu i no era enlloc perquè era una lluita sense nom i sense trinxeres. Mentre l’Aurora plorava la Salomé i li buscava un lloc on reposar eternament, d’altres dones es planyien per la pèrdua de les seves mares, germanes i companyes.

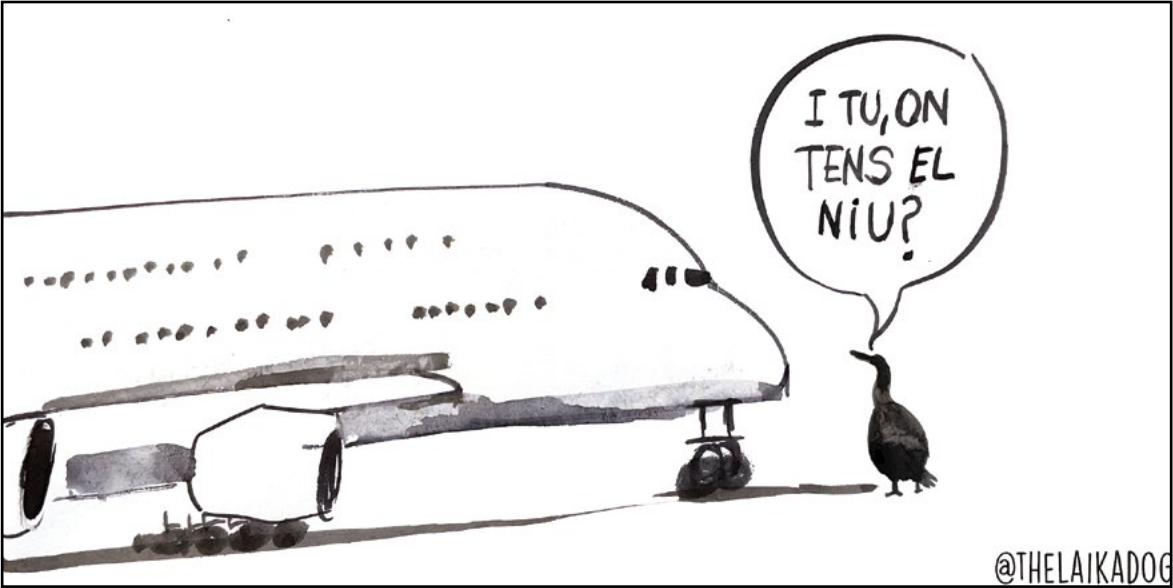
L’Aurora va acaronar la seva petita, que ja tenia vint-i-dos anys, però que estava esmicada i captiva en una urna de poc més de vint-i-cinc centímetres. L’aferrava i enfilava el pendent que la duia al Barranc de la Mort. El cel era clar. Ni un ocell ni un núvol torbaven la blavor immaculada. Va aturar la vista en l’abisme mut i impertorbable. Volia percebre el paisatge amb tots els sentits. Va tancar els ulls i va respirar fondo. Enmig d’allò que una vegada havia estat un bosc i ara era un terreny inhòspit només se sentia l’esbufec cansat i afligit de l’Aurora. Era l’únic ésser viu en aquell paratge? Estava realment sola a la terra? Va obrir l’urna i quan va allargar la mà per alliberar les cendres, va acompanyar el gest amb un salt endavant i va caure al buit amb la seva filla. La dona va pensar que aquella última camada li donaria pau i l’allunyaria del patiment. De la tristesa. De la por. Que en el vertigen d’aquells últims segons abraçaria lliurement la mare, la germana, la Salomé. Totes les dones. La realitat, però, és que aquell moviment desesperat convertia l’Aurora en una víctima més.●

FERRAN CAPO

LA PERRA LAIKA

MATÍAS

RELATS DE DICTADURA

RELATOS DE DICTADURA

PALAU ROBERT
Passeig de Gràcia, 107
08008 Barcelona
Tel. 932 921 260

palaurobert.gencat.cat

Segueix-nos a:

EXPOSICIÓ

**Fins al
31.08.2025**

**SALA 4
Cotxeres
Entrada lliure**

SOTA FOCUS

4-15

Biodiversitat sacrificada per "interessos superiors".

Eines paralitzades, incompliments normatius i l'aposta per "compensar" danys, en lloc d'evitar-los, provoquen la desprotecció d'hàbitats i espècies, fins i tot en espais naturals protegits.

Poder multinacional global enfront de la preservació de la natura.

SOBIRANIES

16-21

Xnet, dues dècades de tecnopolítica a contracorrent.

22-23

Posidònia, mar que respira.

24-25

Menys pantalla i més carrer.

26-27

Resistir a la dictadura del menjar industrial.

28-29

Cristina Farré Agustín, militant comunista i feminista: "En aquest país no s'ha entès que per fer la revolució cal pagar un preu".

30

Mel d'abelles diu bé, i alimenta també.

LA CENTRAL

32-33

Ofec turístic.

INTERNACIONAL

34-37

la febre d'or de Bukele remou els rius a El Salvador.

38-39

Els governs progressistes americans, plegats als interessos extractius.

L'ENTREVISTA

40-45

Kohei Saito, filòsof: "Decréixer no ha d'implicar austeritat sinó formes diferents d'abundància i satisfacció"

IDEARI

46-51

Conspiracionisme en l'imperi de la foscor.

52

Lletres mediterrànies, el mar que som.

53-55

Pau Malvido, el Maragall maleït.

56-57

El lingüista demiürg.

58-59

A debat: El desplegament de les renovables és tan urgent que no podem esperar a un procés descentralitzat i sense impactes en el territori?

60-61

Relat: 'Morirem totes'.